

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA
YER ALAN OKURYAZARLIK BECERİLERİNE İLİŞKİN SINIF
ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ
(ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AKIN SABİR

**Tez Danışmanı
PROF. DR. BÜLENT GÜVEN**

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA
YER ALAN OKURYAZARLIK BECERİLERİNE İLİŞKİN SINIF
ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ
(ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Akın SABİR

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Bülent GÜVEN

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Akın SABİR tarafından Prof. Dr. Bülent GÜVEN yönetiminde hazırlanan ve 01/08/2022 tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği)” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Temel Eğitim Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Bülent GÜVEN

(Danışman)

Doç. Dr. Arzu ÇEVİK

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KANA

İmza

.....

.....

.....

Tez No : 10475541

Tez Savunma Tarihi : 01/08/2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK

Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Akın SABİR

01/08/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Bülent GÜVEN'e, bu süreçte bana destek olan arkadaşlarıma, hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Akın SABİR
anakkale, Ağustos 2022

ÖZET

İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN OKURYAZARLIK BECERİLERİNE İLİŞKİN SINIF ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ (ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ)

Akın SABİR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel Eğitim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Bülent GÜVEN

01/08/2022,120

Bu araştırmanın amacı ilkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışma Çanakkale ili merkez ilçesine bağlı okullarda yer alan ve gönüllü olarak katılım sağlayan ilkokul öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma gönüllülük esasına dayandığı için 67 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aşaması iki bölümden oluşmaktadır. İlk aşamada oluşturulan görüşme formu ile sınıf öğretmenlerinin görüşlerine ulaşılmıştır. İkinci aşamada katılımcıların daha fazla bilgi verme isteği ile odak grup görüşmesi uygulanmış ve çalışma daha da derinleştirilmiştir. Veri toplama aşamasından sonra toplanan tüm veriler MAXQDA 2022 paket programı aracılığıyla içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen veriler grafik ve şekil olarak bulgular kısmında verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, programda yer alan okuryazarlık becerileri ile öğretmenlerin kazandırmayı istediği okuryazarlık becerilerinin birbirine tam olarak uyuşmadığı, ekonomi okuryazarlığı ve finans okuryazarlığı kavramları arasında bir kavram kargaşası olduğu, öğrencilerin beceri kazanım düzeylerinin iyi ve orta düzey olarak görüldüğü, öğretmen yetiştiren kurumların ve aday öğretmenlerin yetersiz görüldüğü, katılımcıların yerel okuryazarlık konusunda bilgi sahibi olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okuryazarlık, İlkokul, Sosyal Bilgiler, Öğretim Programı

ABSTRACT

DETERMINING THE OPINIONS OF CLASS TEACHERS ON THE LITERACY SKILLS INCLUDED IN THE PRIMARY SCHOOL SOCIAL STUDIES TEACHING PROGRAM (CANAKKALE PROVINCE)

Akın SABİR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Department of Primary Education

Advisor: Prof. Dr. Bülent GÜVEN

01/08/2022, 120

The aim of this research is to determine the opinions of classroom teachers about literacy skills in the primary school social studies curriculum. In line with this purpose, the study was carried out with primary school teachers who were in the schools of the central district of Çanakkale and participated voluntarily. As the research was based on volunteerism, 67 participants were reached. Case study, one of the qualitative research designs, was used in the research. The data collection phase of the research consists of two parts. The opinions of the classroom teachers were obtained with the interview form created in the first stage. In the second stage, the focus group discussion was applied with the participants' desire to provide more information and the study was further deepened. All the data collected after the data collection phase were analyzed with the content analysis technique through the MAXQDA 2022 package program. The data obtained as a result of the analysis are given in the findings section as graphics and figures. According to the findings, the literacy skills in the program and the literacy skills that the teachers want to gain do not fully match each other, there is a conceptual confusion between the concepts of economic literacy and financial literacy, the skill acquisition levels of the students are seen as good and moderate, teacher training institutions and prospective teachers. It was concluded that the participants were deemed insufficient and the participants did not have knowledge about local literacy.

Keywords: Literacy, Primary School, Social Studies, Curriculum

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2.1 Alt Amaçlar.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sınırlılıklar.....	5
1.5. Tanımlar.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

6

2.1. Okuryazarlık.....	6
2.2. Değişen Yapısıyla Okuryazarlık Tarihi	7
2.2.1. Geleneksel (Klasik) Okuryazarlık.....	7
2.2.2. İşlevsel Okuryazarlık	8
2.2.3. Çok İşlevli (Multifonksiyonel) Okuryazarlık.....	10
2.3. Okuryazarlıkların Önemi.....	12
2.4. Sosyal Bilgilerin Tarihi Gelişimi ve Dünya’da Kullanımı.....	13
2.5. Okuryazarlık-Sosyal Bilgiler İlişkisi.....	15
2.5.1 Politik Okuryazarlık.....	18
2.5.2 Çevre Okuryazarlığı.....	20
2.5.3. Dijital Okuryazarlık.....	23
2.5.4. Finansal Okuryazarlık.....	24
2.5.5 Hukuk Okuryazarlığı.....	27
2.5.6. Harita Okuryazarlığı.....	29
2.5.7. Medya Okuryazarlığı.....	30
2.5.8. Alternatif Okuryazarlık Önerisi “Yerel Okuryazarlık”.....	33
2.6. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	35
2.7. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

45

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	45
3.2 Çalışma Grubu.....	46
3.2.1 Katılımcıların Kişisel Özellikleri.....	46
3.2.2. Odak Grup Görüşmesi Kişisel Özellikler.....	51

3.3. Veri Toplama Araçları.....	53
3.3.1 İlk okul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği) Konulu Görüşme Formu.....	53
3.3.2 Odak Grup Görüşme Formu.....	53
3.4. Veri Toplama.....	54
3.5. Veri Analizi.....	54
3.5.1. Veri Analizi ve Geçerlik-Güvenirlilik Belirleme Süreci.....	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

56

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Görüşme Formu Bulguları.....	56
4.1.1. Katılımcıların Okuryazarlık Kavramına İlişkin Görüşleri.....	56
4.1.2. Okuryazarlık Türlerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Farkındalık Durumları.....	61
4.1.3. Öğretmenlerinin Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları.....	64
4.1.4. Okuryazarlık Becerisi Kazandırmaya Yönelik Etkinlikler.....	70
4.1.5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerinin Öğrenciler Tarafından Kazanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	72
4.1.6. Öğrencilerde Okuryazarlık Becerileri Geliştirmeye Yönelik Öneriler.....	73
4.1.7. Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Programın Yeterliliği Konusundaki Görüşler.....	75
4.1.8. Öğretmenlerin Yerel Okuryazarlık Hakkındaki Farkındalık Durumları.....	78
4.1.9. Öğretim Sürecinde Görev Alanlara İlişkin Öneriler.....	80
4.1.10 Araştırma Konusuna İlişkin Öneriler.....	84

4.2. Odak Grup Görüşmesi Bulguları.....	85
4.2.1 Okuryazarlık Kavramının Önemi Hakkındaki Görüşler.....	85
4.2.2. İşlevsel Okuryazarlık Hakkında Öğretmenlerin Görüşleri.....	87
4.2.3. Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Yetkinlik ve Eğitim Durumları.....	88
4.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Hakkındaki Öğretmen Görüşleri.....	92
4.2.5. Öğrencilerin Okuryazarlık Becerisi Edinme ve Kullanma Durumları.....	93
4.2.6. Öğretmen Yetiştiren Kurumların Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları.....	96
4.2.7. Aday Öğretmenlerin Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları.....	97
4.2.8. Yerel Okuryazarlık Becerisi Farkındalık Durumları.....	99
4.2.9. Yerel Okuryazarlık Becerisi Hakkında Farkındalık Durumları.....	100
4.2.10. Alternatif Okuryazarlık Türü Önerileri.....	100
4.2.11. Diğer Görüş ve Öneriler.....	101

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç.....	102
5.2. Öneriler.....	108
KAYNAKÇA	109
EKLER	I
EK 1. Veri Toplama Araçları Uygulama İzni.....	II
EK 2. Etik Kurul İzni.....	III
EK 3. Komisyon Raporu.....	IV
EK 4. Uygulama Yapılacak Okulların Listesi.....	V

EK 5. Katılımcı Görüşme İzin Formları.....	VI
EK 6. Veri Toplama Araçları.....	VIII

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü)
TV	Televizyon
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
NCSS	National Council for the Social Studies (Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi)
TYÇ	Temel Yeterlilik Çerçevesi
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı)
PISA	Programme for International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Sosyal Bilgiler Programı'nda Temel Beceriler	16
Tablo 2	Sosyal Bilgiler Programındaki Kazanımlara İlişkin Okuryazarlık Becerilerinin Yer Alma Durumları	18
Tablo 3	Sosyal Bilgiler Programında Politik Okuryazarlık Becerisi Kazanımları	19
Tablo 4	Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Çevre Okuryazarlığı Becerisi Kazanımları	21
Tablo 5	Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Dijital Okuryazarlık Becerisi Kazanımları	23
Tablo 6	Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Finansal Okuryazarlık Becerisi Kazanımları	27
Tablo 7	Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Hukuk Okuryazarlığı Becerisi Kazanımları	28
Tablo 8	Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Harita Okuryazarlığı Becerisi Kazanımları	30
Tablo 9	Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Medya Okuryazarlığı Becerisi Kazanımları	33
Tablo 10	Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Yerel Okuryazarlık Becerisi Kazanımları	34
Tablo 11	Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı	47
Tablo 12	Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı	47

Tablo 13	Katılımcıların Mesleki Kıdeme Göre Dağılımı	48
Tablo 14	Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Dağılımı	49
Tablo 15	Katılımcıların Mezun Olunan Fakülte Türü Değişkenine Göre Dağılımı	50
Tablo 16	Katılımcıların Okutmakta Olunan Sınıf Değişkenine Göre Dağılımı	51
Tablo 17	Katılımcıların Okuryazarlık Kavramına İlişkin Görüşleri	56
Tablo 18	Katılımcıların Okuryazarlık Kavramı Hakkında Görüşlerinin Kelime Analizine İlişkin Değerleri	59
Tablo 19	Katılımcıların Okuryazarlık Türlerine İlişkin Farkındalıkları	61
Tablo 20	Katılımcıların Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	65
Tablo 21	Katılımcıların Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	65
Tablo 22	Katılımcıların Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	66
Tablo 23	Katılımcıların Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	67
Tablo 24	Katılımcıların Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	68
Tablo 25	Katılımcıların Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	68
Tablo 26	Katılımcıların Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	69

Tablo 27	Katılımcıların Okuryazarlık Becerisi Kazandırmaya Yönelik Etkinlikler Temasına İlişkin Görüşleri	70
Tablo 28	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerinin Öğrenciler Tarafından Kazanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri	72
Tablo 29	Katılımcıların Öğrencilerde Okuryazarlık Becerileri Geliştirmeye Yönelik Öneriler Temasına İlişkin Görüşleri	73
Tablo 30	Katılımcıların Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Programın Yeterliliği Konusundaki Görüşler Temasına İlişkin Görüşleri	75
Tablo 31	Katılımcıların Öğretmenlerin Yerel Okuryazarlık Hakkındaki Farkındalık Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	78
Tablo 32	Katılımcıların Yerel Okuryazarlık-Ders İlişkisi Temasına İlişkin Görüşleri	78
Tablo 33	Katılımcıların Yerel Okuryazarlık Becerisinin Kazandırılması Sonucunda Oluşturması Beklenen Etkiler Temasına İlişkin Görüşleri	79
Tablo 34	Katılımcıların Öğretim Sürecinde Görev Alanlara İlişkin Öneriler Temasına İlişkin Görüşleri	80
Tablo 35	Katılımcıların Araştırma Konusuna İlişkin Öneriler Temasına İlişkin Görüşleri	84
Tablo 36	Katılımcıların Okuryazarlık Kavramının Önemi Hakkındaki Görüşleri Temasına İlişkin Görüşleri	85
Tablo 37	Katılımcıların İşlevsel Okuryazarlık Temasına İlişkin Görüşleri	87
Tablo 38	Katılımcıların Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Yetkinlik Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	88

Tablo 39	Katılımcıların Okuryazarlık Becerisine İlişkin Eğitim Alma Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	89
Tablo 40	Katılımcıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Hakkındaki Öğretmen Görüşleri Temasına İlişkin Görüşleri	92
Tablo 41	Katılımcıların Beceri Edinme ve Kullanma Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	93
Tablo 42	Katılımcıların Öğretmen Yetiştiren Kurumların Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumlarına Temasına İlişkin Görüşleri	96
Tablo 43	Katılımcıların Aday Öğretmenlerin Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	97
Tablo 44	Katılımcıların Yerel Okuryazarlık Becerisi Farkındalık Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	99
Tablo 45	Katılımcıların Yerel Okuryazarlık Becerisi Hakkında Farkındalık Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	100
Tablo 46	Katılımcıların Alternatif Okuryazarlık Türü Önerileri Temasına İlişkin Görüşleri	100
Tablo 47	Katılımcıların Diğer Görüş ve Öneriler Temasına İlişkin Görüşleri	101

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Katılımcıların Okuryazarlık Kavramı Hakkında Görüşlerinin Kelime Analizine İlişkin Değerleri	59
Şekil 2	Katılımcıların Okuryazarlık Türlerine İlişkin Farkındalıkları	62
Şekil 3	Katılımcıların Okuryazarlık Becerisi Kazandırmaya Yönelik Etkinlikler Temasına İlişkin Görüşleri	71
Şekil 4	Katılımcıların Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Programın Yeterliliği Konusundaki Görüşler Temasına İlişkin Görüşleri	76
Şekil 5	Katılımcıların Öğretim Sürecinde Görev Alanlara İlişkin Öneriler Temasına İlişkin Görüşleri	81
Şekil 6	Katılımcıların Aday Öğretmenlerin Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları Temasına İlişkin Görüşleri	98

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde sırası ile problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar ve bazı önemli tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Okuryazarlık en genel tanımıyla çeşitli semboller kullanarak, okuma-yazma aracıyla iletişim sağlama halidir (Daudi ve Heimlich, 1997, aktaran Kışoğlu ve diğerleri, 2010). Türk Dil Kurumu'na göre okuryazarlık; “okuryazar olma durumu” okuryazar ise “okuması yazması olan, öğrenim görmüş (kimse)” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Okuryazarlıkla ilgili çeşitli tanımlar incelendiğinde bu tanımların birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Bunun sebebi de tanımların yıllar içinde yaşanan gelişmelerle birlikte değişmesidir.

Okuryazarlığın tarihi yazının bulunmasından daha öncesine dayanmaktadır. Daha ilk çağlarda duvarlara çizilen çeşitli şekiller, hayvan derilerine ve tabletlere kazınan sembollerin kullanılması bir nevi temel okuma-yazma olarak algılanabilir. Okuryazarlık tarihinin neredeyse insanlık tarihiyle eş durumda olduğu bilinmektedir. Okuryazarlığın insanlığın varoluşundan başlayarak hayatın bir parçası olarak insan yaşamında yer aldığı söylenebilir. Literatüre göre okuryazarlık tarih boyunca üç farklı türe ayrılmıştır; geleneksel okuryazarlık, işlevsel okuryazarlık, çok işlevli okuryazarlık.

Bilinen en eski okuryazarlık türü olan geleneksel okuryazarlık (Güneş, 2019) 1950 yılında UNESCO tarafından “günlük yaşamla ilgili basit bir mesajı anlayarak okuma ve yazma kapasitesi” olarak tanımlanmaktadır (Güneş, 2000: 3). Bu tanıma göre o yıllarda okuryazar sadece okuma yazma bilen kişilere denilmektedir. Yıllar içinde bazı gelişmeler yaşanmış ve bu gelişmelerden sonra okuma-yazmanın belirli bir amaca yönelik olması bireyin yaşam içinde aktif rol almasını gerektirdiğinden işlevsel okuryazarlık kavramı ortaya çıkmıştır (Altun, 2005). Bu kavramda UNESCO tarafından “içinde bulunduğu kültür ve toplumda günlük yaşamın gerektirdiği faaliyetleri yerine getiren kişi” (Güneş, 2019) olarak tanımlanmıştır.

Dünyada meydana gelen teknolojik sosyal ve ekonomik gelişmelerden sonra okuryazarlık kavramı tekrar değişikliğe uğramış ve bugünkü halini almıştır. Özellikle 2000’li yıllarda değişen eğitim anlayışıyla birlikte yeni okuryazarlıkların ortaya çıkması zorunlu hale gelmiştir. Bu yüzden okuryazarlık kavramı okuryazarlıklar haline gelerek tekil olmaktan çoğulluğa doğru bir yol almıştır (Altun, 2005). 21. yüzyılda ise 21. yüzyıl becerileri arasında yer alan okuryazarlığın farklı bilim dallarıyla birleşmesiyle birlikte birçok farklı okuryazarlık çeşidi ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte okuryazarlığın hayatın her alanına yayılmış olduğu söylenebilir.

Türk eğitim sistemine bakıldığında okuryazarlık becerileri başta temel anlamıyla okuma-yazma olarak Türkçe dersi kapsamında yer almaktaydı ancak 2005 yılında değişen öğretim programının dayandığı ilerlemecilik eğitim felsefesi farklı okuryazarlık becerilerinin programa girmesine ortam hazırlamıştır. Son olarak 2018 yılında hazırlanan sosyal bilgiler programında yer alan beceriler arasında okuryazarlık becerileri de yer almaktadır (Güven, 2019). Yayımlanan bu program incelediğinde programında yer alan ve öğrencilere kazandırılması gereken 27 adet temel beceri bulunduğu ve bu becerilerin 7 tanesinin okuryazarlık ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu okuryazarlık becerileri şunlardır; Çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve politik okuryazarlık (MEB, 2018).

Bilim ve teknoloji alanında yapılan köklü yenilikler 2005 yılında değişen öğretim programıyla birlikte var olan öğrencinin pasif olarak rol aldığı, öğretmenin ise aktif bir konumda olduğu uygulamayı değiştirmiş yerine öğrencinin daha çok aktif olduğu, öğretmenin ise yol gösterici konumunda olduğu, ilerlemecilik eğitim felsefesine geçilmiştir. Bu sistemde öğretmenin görevi “Bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanan, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan” (MEB, 2018) bireyler yetiştirmektir. Bu niteliklere sahip bireyler yetiştirmek için öğretmenin okuryazarlık becerisine sahip olması ve bu beceriyi öğrencilere aşılması gerekmektedir. Okuryazarlık becerisinin öğrencilere kazandırılması, programca belirtilen niteliklere sahip olması, öğrencilerin bilişsel gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bu yüzden okuryazarlık becerisinin öğrencinin gelişim özellikleri de dikkate alarak ilköğretim seviyesinden itibaren kazandırılması gerekmektedir.

Okuryazarlık becerisi gerek akademik olarak gerekse yaşamın her alanında iç içe olunan bir kavramdır. Bu yüzden okuryazarlık becerisinin kazandırılmasının önemi birçok çalışma ve araştırmada vurgulanmaktadır. Okuryazarlık becerisinin çocuklara kazandırılması öğretmenler ve kullanılan eğitim programı rehberliğinde olacaktır. Bu aşamada 2018 sosyal bilgiler programında yer alan okuryazarlık becerileriyle ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek önemlidir. Ayrıca okuryazarlık konusunda öğretmenlerin, programın yeterliliğinin ve sorunlarının belirlenmesi ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin ortaya konulması açısından araştırma daha da önem arz etmektedir. Buradan hareketle araştırmanın temel problemi ilkökul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada temel olarak sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler programında yer alan okuryazarlık becerilerine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Belirlenen ana amaç çerçevesinde sınıf öğretmenlerinin; sosyal bilgiler dersi programında yer alan okuryazarlık becerilerinin yeterliliğini, öğrencilerin, aday öğretmenlerin ve kendi yeterlilik düzeyleri hakkındaki görüşlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Yine gönüllü katılımcılar eşliğinde yapılan odak grup görüşmesinde de araştırmanın derinlik kazanması amaçlanmıştır. Konuyla ilgili ifade edilen alt amaçlar aşağıda sıralanmıştır.

1.3. Alt Amaçlar

- 1.** Örneklem grubundaki sınıf öğretmenlerinin kişisel bilgilerinin (cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, eğitim durumu, mezun olunan fakülte türü, okutmakta olunan sınıf) dağılımını;
- 2.** Örneklem grubunu oluşturan sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan okuryazarlık becerileri hakkındaki görüşlerini;
  - a) Farkındalık
  - b) Kazanım-Beceri
  - c) Etkinlik
  - d) Yeterlilik
  - e) Yerel Okuryazarlık boyutlarına göre inceleyebilmek.

3. Odak grup örneklemini oluşturan sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan okuryazarlık becerileri hakkındaki görüşlerini;

- a) Önem
- b) Çok işlevli okuryazarlık
- c) Öz yetkinlik
- d) Öğrenci yetkinliği
- e) Okul yetkinliği
- f) Yerel okuryazarlık boyutları doğrultusunda belirleyebilmek

1.4. Araştırmanın Önemi

21. yüzyılda okuryazarlık bir beceri olarak; akademik ve kişisel anlamda bireylerin yaşamlarını kolaylaştırmakta ve toplumların gelişmişlik seviyelerini belirlemektedir. Okuryazarlık becerisinin kazanılması bireyler için önemlidir. Erken yaşlarda öğrenilen okuryazarlık becerisi bireyin yaşamına bir artı değer katmaktadır. Bunun için okuryazarlık becerisi çocuklara erken yaşlarda öğretilmeli ve bu becerinin kazanılması için çalışmalar yapılmalıdır. Bu aşamada ilk görev eğitimin başladığı yer olan ailelere düşmektedir. Okuryazarlık eğitimi ilk olarak aileler tarafından vermeye başlanır. Okul öncesi eğitim okuryazarlığı kazandırmada aileler ve ilkokul arasında bir köprü işlevi görmektedir. Okuryazarlık becerisinin tam olarak vermeye başlandığı dönem ilkokul dönemidir. Hazırbulunuşluk düzeyi ve gelişim aşamaları da düşünüldüğünde somut dönemden soyut döneme geçişin başladığı bu yaş dilimi ilkokula denk gelmektedir.

Bir toplum bilimi olarak etkin vatandaş yetiştirmenin ana amaçların arasında yer aldığı sosyal bilgiler dersi programının alt amaçları arasında öğrencilere bazı temel becerilerinin kazandırılması vardır. Bu temel becerilerin arasında 7 tane okuryazarlık becerisi vardır (MEB, 2018). Gelişim dönemleri dikkate alındığında 4. sınıftan itibaren verilmesi başlanan sosyal bilgiler dersinin okuryazarlık becerisinin temel beceri olarak kazandırılmaya başlandığı en uygun dönemdir. İlkokulda okuryazarlık becerisinin kazandırılması aşamasında asıl görev öğretmenlere düşmektedir. Öğretmen yeterli düzeyde okuryazarlık becerisine sahip olmalı ve bu becerinin öğrenciler tarafından kazanılmasını sağlamalıdır. Bu aşamada sınıf öğretmenlerinin okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi, sosyal bilgiler programının okuryazarlık becerisi kazandırma açısından incelenmesi

gerekmektedir. Bu yüzden sosyal bilgiler öğretim programında yer alan okuryazarlık becerileri hakkındaki görüşlerinin alınması önem arz etmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma Çanakkale iline bağlı devlet ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri ile,
2. Sosyal bilgiler programında yer alan okuryazarlık türleri ve alternatif bir okuryazarlık türü olan yerel okuryazarlık konuları ile,
3. Araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu ve odak grup görüşmesinde yer alan maddeler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okuryazarlık: Okuma ve yazmanın yanında, bireyin yaşamı algılayışı ve hayatına bir anlam yükleme süreci (AŞICI, 2009).

İlkokul: Zorunlu temel eğitimin ilk basamağı olarak bilinen 4 yıllık okul.

Sosyal Bilgiler: Temel amacı iyi vatandaş yetiştirmek olan ve toplumu derinlemesine inceleyen bir ilkokul dersi.

Öğretim Programı: Bir okuldan mezun olmak için gerekli dersleri içeren plan (TDK, 2022).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Araştırmanın bu bölümde tarihsel süreç ile değişen okuryazarlık kavramına, okuryazarlıkların önemine, sosyal bilgilerin tarihi gelişimine, okuryazarlık ve sosyal bilgiler arasındaki ilişkiye, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerine ve alternatif bir okuryazarlık türü olan yerel okuryazarlık kavramına yer verilmiştir. Ayrıca literatürde bu konu ile ilgili yapılmış yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Okuryazarlık

“Okuryazar olmak hayatı anlamak, anlamlandırmaktır.”

Okuryazarlık akademik ve sosyal hayatın her anında bireyin karşısına çıkan ve sürekli olarak etkileşim içinde olduğu bir kavramdır. Okuryazarlık kavramının literatürde kesin olarak tanımı bilinmemekle birlikte okuryazarlık ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. En geniş tanımıyla “okuyup-yazabilme işlevi” olarak tanımlanan okuryazarlığı İnal (2020) “kabaca okuma-yazma bilgisi ve kültürü” olarak tanımlamıştır. Altun (2005) okuryazarlığı “okumak ve yazmak eylemlerinden oluşmuş yapısı ile genel anlamda semboller kullanarak yapılan yazı ve bu yazıların (sembollerin) seslendirilmesi eylemi” olarak tanımlamıştır. Erdem (2019) “yeniden anlamlandırmaya dayalı etkinliği anlatan ve bireye günlük hayatında kullanması için eğitim aracılığıyla kazandırılması gereken bir beceri” olarak tanımlamaktadır. Aşıcı (2009) okuryazarlığı “yazı sembolleri ile gerçekleştirilen bir eylem olmanın çok ötesinde, pek çok zihinsel beceriyi, dili kullanarak gerçekleştirilen iletişim becerilerini ve tutumlarını ifade eden bir eğitim terim” olarak tanımlamıştır. Altınbilek ve Sanalan (2011) okuryazarlığı “gelişmiş ülkelerin eğitim ve öğretim yapılan bütün bilim alanlarında kazanılan temel bilgi ve beceri düzeyi” olarak tanımlamıştır. Yine Aşıcı (2009) okuryazarlığı “okuma ve yazma faaliyetinin eşliğinde kişinin yaşadığı hayatı ve bu hayat içinde nesne ve olayları algılayışı, anlaması ve sosyal hayatındaki bütün ilişkilere bir anlam yüklemesi” olarak açıklamıştır.

Yapılan birçok tanım doğrultusunda literatürde okuryazarlığın genel anlamda birbiriyle ilişkili birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Literatürde birçok okuryazarlık tanımının bulunmasının nedeni okuryazarlığın sabit bir kavram değil aksine sürekli olarak

değişen ve günümüz koşullarını karşılayabilmek için gelişmek zorunda olan bir kavramdır. Okuryazarlık kavramı hakkında yapılan tanımları ve günümüze kadar aldığı evrimi anlayabilmek için tarihe bakılması gerekmektedir.

2.2. Değişen Yapısıyla Okuryazarlık Tarihi

Okuryazarlık kavramı zamanla yapılan sınırlandırmaların dışına çıkmış ve farklı anlam ve işlevler edinerek sürekli olarak değişmiştir ve değişmeye de devam edecektir. Okuryazarlığın değişen tanımlarını kavrayabilmek için zaman içerisinde okuryazarlık kavramına yüklenen yeni anlamlara ve işlevlere bakmak gerekmektedir. Literatürde yer alan okuryazarlık kavramının zaman içerisindeki değişimi üç farklı döneme ayrılmıştır; geleneksel okuryazarlık, işlevsel okuryazarlık ve çok işlevli okuryazarlık.

2.2.1. Geleneksel (Klasik Okuryazarlık)

Bilinen ilk yazılara mağara resimlerini örnek verilebilir. Mağara resimlerinden de o döneme ait bilgi edinilir, bu bilgi edinme sürecine ise okuma olarak adlandırılabilir. İlk mağara resimlerinden bilgi edinme süreci ilkel anlamda geleneksel okuryazarlığın kullanıldığı ilk zamandır. O halde okuma-yazma olarak bilinen geleneksel okuryazarlık tarihinin ilkçağlara kadar dayandığı söylenebilir. Güneş (2019)'e göre de “Geleneksel okuryazarlık en eski okuryazarlık yaklaşımıdır.”

Daha sonraları gelişen uygarlıklar sonrasında sırasıyla; damga yazıları, resim yazıları ve alfabe denilen bugün kullanmakta olunan semboller ortaya çıkmıştır (Güleryüz, 2004: 32-36). M.Ö. 2000’li merkezi idareler yazma görevini yapan katipler çalıştırmaya başladı. Zamanla bu meslek iyi bir statüye ulaştı ve okuryazarlık daha çok elit kısma geçmek için bir basamak olarak kullanıldı. Antik Yunan sahip olduğu beceriye dayalı okuryazarlığa karşı olduğu anlayışıyla birlikte okuryazarlık elit kısmın elinden halka inerek sıradan okur-yazar kavramı ortaya çıktı. Bu dönemde sözlü kültürün daha çok yaygın olması okuryazarlığının daha yavaş bir şekilde ilerlemesine neden oldu. MS. 500’lu yıllarda Romanın yıkılmasıyla birlikte Kilise’nin eline geçen güç sebebiyle skolastik düşünce okuryazarlığı olumsuz etkiledi ve okuryazarlıkta bir düşüşe neden oldu. Bu gerileme ancak orta çağ Avrupa’sında ortaya çıkan Reform, Rönesans ve matbaanın icadıyla birlikte son bulmaya başladı. 16.

YY’da ortaya çıkan gezici kitaplar ile birlikte de okuryazarlık artmaya başladı. Buna rağmen Kilisenin okuryazarlık üzerindeki olumsuz etkisinin kaybolması tam olarak 19. YY’ı buldu (İnal, 2020: 11-14).

1950’li yıllara kadar sadece okuma-yazma edinimi olarak kullanılan okuryazarlık UNESCO’nun 1951 yılında yapmış olduğu tanımında “Okur-yazar, günlük yaşamı ile ilgili basit ve kısa bir cümleyi anlayarak okuyup yazabilen kişidir” olarak tanımlanmıştır (Güneş, 1994). Okuryazarlık kavramı bu yıllarda sadece okuma-yazma becerisine sahip olmak değil aynı zamanda sahip olduğu bu beceriyi günlük hayatta yaşamını idare edebilmek için kullanabilen kişilere verilen ad olarak kullanılmıştır.

UNESCO’nun okuryazarlık kavramını ele alması sonraki yıllarda klasik okuryazarlığın etkisini kaybetmesine neden olmuştur. Bunun nedenlerini İnal şöyle sıralar: “20. yüzyıl kitle psikolojisi, kültür endüstrisi, araçsallaştırılan akıl, teknolojiye tapma demokratik kamusal alanın yok edilişi, sosyal bağlar ve değerlerin zayıflaması, neoliberal kapitalizm, postmodern durum vb.” (İnal, 2020: 20).

Bu dönemde geleneksel okuryazarlık; okuma-yazma öğrenimi olarak algılanmasına rağmen okuma-yazma ve okuryazarlık birbirinden farklı kavramlardır. “Okuma-yazma bir zemin üzerindeki alfabe sistemine dayalı kodları çözmeye ve o sisteme yönelik kod oluşturma becerilerinden oluşmaktadır. Okuryazarlık ise okuma yazma edinimine indirgenebilecek bir süreç değildir” (Erdem, 2019). İngilizcede ilk başlarda okuryazarlık (literacy) okuma-yazma anlamı karşılıken daha sonraları bu anlamın içerisine sığmamış ve okuma (reading) yazma (writing) kelimeleri ortaya çıkmıştır (Aşıcı, 2009). Okuryazarlık becerisinin okuma-yazma kazanımının edinilmesiyle sınırlandırılmayacağı anlaşılmış ve klasik okuryazarlık yerini işlevsel okuryazarlığa bırakmıştır.

2.2.2. İşlevsel Okuryazarlık

İşlevsel okuryazarlık geleneksel okuryazarlık kavramına karşı ortaya çıkan bir kavramdır (Altun, 2005). İşlevsel okuryazarlık kavramı “önceden bilinenlerle yeni öğrenilenler arasında ilişki kurabilme, çıkarım yapabilme ve yeni metinler oluşturabilme”

(Önal, 2010) modern toplumun gerektirdiği faaliyetler için gerekli okuma yazma becerileri edinebilme olarak tanımlanmıştır (Güneş, 2019).

1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde ilk defa okuryazarlık bir hak olarak tanımlanmıştır (UNESCO, 2005). 1960 sonrası UNESCO'nun işlevsel okuryazarlık tanımı bu dönemde ekonominin gelişimine katkı sağlayacak şekilde mesleki anlamda yardımcı olacak okuma-yazma eğitiminin verilmesini kapsamıştır (Altun, 2005).

1965 yılında UNESCO'nun yapmış olduğu “modern toplumun gerektirdiği faaliyetler için ihtiyaç duyulan okuma yazma becerileri” tanımıyla birlikte okuryazarlık işlevsel olma özelliğini kazanmıştır. İşlevsel okuryazarlık kavramı daha geniş olarak “Okuma yazma öğretimi, kalkınmanın temel unsuru olarak ekonomik ve sosyal önceliklere, aynı zamanda bugünün veya yarının insan gücü ihtiyaçlarına sıkı sıkıya bağlı olmalıdır. Bu nedenle bütün çabalar fonksiyonel okuma yazma öğretimine odaklanmalıdır. Okuma yazma öğretimi, sadece bir amaç olarak ele alınmamalı, bireyin sosyal, ekonomik, yurttaşlık görevlerine ve rollerine hazırlanmasının bir yolu olarak görülmelidir. Okuma yazma, temel ve genel bilgilere değil, aynı zamanda işe hazırlamaya, üretimi artırmaya, günlük yaşama daha geniş ölçüde katılmaya, kişinin kendisini çevreleyen dünyayı daha iyi anlamasına ve insan kültürüne yönelmelidir” cümleleriyle açıklanmıştır (UNESCO, 1976, aktaran Güneş, 2019).

Freire'nin 1947 yılında ülkesi Brezilya'da halkını özgürleştirecek bir okuma-yazma yöntemi (Freire ve Macedo, 1998) ortaya koymasını ile birlikte bunun etkileri 1975 yılında uluslararası okuma-yazma sempozyumunda ortaya çıktı ve işlevsel okuryazarlığa genel anlamda özgürleştiricilik özelliği eklenmiştir (Güneş, 2019). Sempozyumun sonucunda “okuma yazma öğretiminin bireyin gelişmesini ve hürriyetini sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği” şeklinde bir bildiri yayınlanmıştır (Güneş, 1994).

1985 yılında Paris Barış Konferansında ise okuryazarlık herkesin sahip olması gereken bir hak olarak görülmüştür. 1987'de Toronto'da düzenlenen Sanayileşmiş Ülkelerde Okuma Yazma Seminerinde ise “iş ve yaşam koşullarının” iyileşmesi gerektiği kavramı okuryazarlığa dahil edilmiştir (Güneş, 2019).

2.2.3. Çok İşlevli (Multifonksiyonel) Okuryazarlık

Okuryazarlık kavramına çeşitli işlevlerin eklenmesi ile Dünyada meydana gelen teknolojik, sosyal, ekonomik ve politik ilerlemelerle birlikte işlevsel okuryazarlık kavramı yerini çok işlevli okuryazarlık kavramına bırakmıştır.

Okuryazarlık kavramı 1970 ile 1990 arasındaki süreçte bugünkü halini almıştır (Erdem, 2019: 25). 1980'li yıllarda ülkeler herkesi okuryazar yapabilmek için önemli adımlar atmıştır. Hatta geçmişte Çin'de evlenebilmenin şartı okuma-yazma belgesine sahip olmaktı. Okuryazarlığa verilen önem ve değişen ihtiyaçlar ile birlikte okuryazarlık kavramı tek bir kavram olarak değil daha çok çoğul bir kavram halini almıştır (Altun, 2005: 137).

1990 yılında gerçekleştirilen Herkes İçin Eğitim dünya kongresinde okuryazarlık ile ilgili şu tanım ortaya atılmıştır:

Her insan, çocuk, genç ve yetişkin, kendi temel öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere, tasarlanmış eğitim olanaklarından yararlanmalıdır. Bu ihtiyaçlar hem temel öğrenme araçlarını (okuma, yazma, sözlü anlatım, rakamsal işlemler ve problem çözme gibi), hem de insanların varlıklarını sürdürmek, kapasitelerini sonuna kadar geliştirmek, onurlu bir biçimde yaşamak ve çalışmak, kalkınmaya her anlamda katılmak, yaşam standartlarını yükseltmek, bilgili kararlar vermek ve öğrenmeyi sürdürmek için ihtiyaç duydukları temel öğrenimin içeriğini kapsar (UNICEF, 1990, aktaran Güneş, 2019).

1990'lı yıllarda yapılan Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı'nda yapılan bu tanımla birlikte okuryazarlığın çoklu okuryazarlık anlayışına sahip olduğu görülmüştür (Güneş, 2019). Bundan sonraki yıllardan 21. yüzyıla kadar çoklu okuryazarlık kavramı gelişimine etmiş ve birçok okuryazarlık türü ortaya çıkmıştır. Bugün bulunulan noktada ise birçok alanın okuryazarlığı olmaya başlamıştır. Snaveley ve Cooper (1997) 34 farklı okuryazarlık çeşidi bulunduğunu belirtmektedir (Kurt & Kürüm, 2010). Bu okuryazarlık çeşitleri şunlardır:

Ağ okuryazarlığı", "ahlak okuryazarlığı", "araştırma okuryazarlığı", "bilgi okuryazarlığı", "bilim okuryazarlığı", "bilgisayar okuryazarlığı", "coğrafya okuryazarlığı", "çevre okuryazarlığı", "çoklu kültür okuryazarlığı", "dijital/sayısal okuryazarlık", "dünya okuryazarlığı", "eğitim okuryazarlığı", "ekonomi okuryazarlığı", "eleştirel okuryazarlık", "enformasyon teknolojisi okuryazarlığı", "görsel okuryazarlık", "grafik okuryazarlığı", "internet okuryazarlığı", "kültür okuryazarlığı", "kütüphane okuryazarlığı", "matematik okuryazarlığı", "medya okuryazarlığı", "meslek okuryazarlığı", "politika okuryazarlığı", "sağlık okuryazarlığı", "sinema okuryazarlığı", "sosyokültür okuryazarlığı", "tarım okuryazarlığı", "tarih okuryazarlığı", "teknoloji okuryazarlığı", "tüketici okuryazarlığı", "yasa

okuryazarlığı”, “yurttaşlık okuryazarlığı”, “web okuryazarlığı”. (Yılmaz,1989; Gül, 2007; Aşıcı, 2009; Kurudayıoğlu & Tüzel, 2010; Önal, 2010; Özel, 2014; Sayın, 2015; Buluş, 2017, aktaran, Erdem, 2019: 26).

21. yüzyıla gelindiğinde öğrenimde meydana gelen değişimler okuryazarlık kavramının da değişmesine neden olmuştur. Bu dönemde bilgiye ulaşmada kullanılan basılı kaynakların yerini internet almıştır. İçerik bilgisine dayalı öğrenmenin yerinin işlem becerisi ve öğrenme becerisi almıştır. Bireysel öğrenme yerini proje temelli öğrenmeye bırakmıştır. En önemli değişim ise eğitim-öğretimde meydana gelmiştir, öğretmen merkezli eğitim-öğretimden öğretmenin rehber olduğu eğitim öğretime geçilmiştir. (Jols ve Thoman, 2008: 13).

21. yüzyılda teknoloji sosyal eğitim alanında meydana gelen değişimlerle bilgi artık çok önemli boyutlara ulaşmıştır ve bir bilgi toplumu oluşturmuştur. Erdem (2019) “Dünyada son yılda üretilen toplam bilgi hacmi, bundan önceki 5000 yılda üretilenden fazladır”. Oluşan bu bilgi dünyasında her alanda olduğu gibi okuryazarlık alanında da değişimlere neden olmuştur. Bu değişimlerle birlikte bireyler artık günlük hayatta karşılaşılan her şeyin okuryazarı olmak durumundadır. (İnal, 2020: 41). Örneğin trafikte karşılaşılan tabelanın, kullanılan telefonun, kısacası bireyin yaşamını idame ettirebilmesi için her şeyin okuryazarı olması gerekmektedir.

Mağara duvarlarına yapılan şekillerle başlayan süreç zamanla yerini taş tabletlere oradan da tablet bilgisayar dediğimiz küçük elektronik aletlere bırakmıştır. Ortaya çıkan bu süreç içerisinde de geleneksel okuryazarlık dediğimiz okuma-yazma yerini çoklu okuryazarlık becerisine bırakmıştır.

Okuryazarlık tarihinin insanlık tarihi kadar eski olmasının yanı sıra insanın yaşamı boyunca okuryazarlık ile tanıştığı ilk an doğum anı olarak düşünülmektedir. Bebek doğduğu ilk an çevresini anlamlandırmaya çalışmakta ve çevresiyle karşılıklı olarak etkileşime girmektedir bu etkileşim ilk başlarda rastgele sesler, ağlama, ya da basit hareketler olmaktadır. Çevreyle girdiği bu iletişim çocuğun okuryazarlıkla ilk tanışmasıdır. Bu tanışmayla beraber okuryazarlık insanın hayatının her anında var olmaya devam etmektedir. Gelişimsel özelliklerine bağlı olarak çocuğun dil gelişimi zamanla gelişmektedir. İlerleyen yaşlarda çocuk konuşmaya başlamakta, etrafındakilere sorular sorar onlardan cevaplar

almaktadır. Ebeveynlerinden ona kitap okumasını istemeleri ve ebeveynleri aracılığıyla etkileşime girdiği teknolojik aletler (TV, Tablet, Bilgisayar vb.) ve kitaplar ile yazılı metinlerle tanışmaktadır. Erken okuryazarlık dediğimiz bu dönemde çocuk çevresinden okuryazarlık eğitimi almıştır. Okula başlanmasıyla birlikte de okuryazarlık hem akademik anlamda hem de günlük yaşamında tam anlamıyla artık bireyin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.

2.3. Okuryazarlıkların Önemi

Okuryazarlık insanın yaşam kalitesinin artmasına yardımcı olmaktadır. Okuryazarlığa sahip olmayan bir birey günlük hayatta karşılaştığı sorunlarla başa çıkamaz örneğin okuma-yazma ve hesaplamanın lazım olduğu durumlarda birey başarısız olmaktadır. Bireyin bu eksikliği bireyin sağlık, ekonomi, siyasi ve eğitim vb. olanaklarına ulaşmasına bir engel oluşturmakta ve bireyin sahip olduğu yaşam kalitesi düşürmektedir. Okuryazarlık ayrıca birleşmiş milletlerin ortadan kaldırmaya çalıştığı yoksulluk, çocuk ölümlerinin azaltılması, nüfus popülasyonun kontrol edilmesi ve cinsiyet eşitsizliği gibi durumları ortadan kaldırmak için edindiği bir araç olarak çeşitli programlarda yer almaktadır (UNESCO, 2005).

Günümüzde içinde bulunduğumuz teknoloji çağı itibariyle okuryazarlık becerisinin önemi her geçen gün daha da fazla artmaktadır. Bunun için her bireyin okuryazarlık becerisine sahip olması gerekmektedir. Çelenk'e göre bir bireyin günümüz toplumunda yer edinebilmesi için iş ve yaşam hayatında kendi koşullarını kendisini düzenleyebilmesi ve kendini özgür ve bağımsız bir birey olarak yetiştirebilmesi ancak okuryazarlığa sahip olmasına bağlıdır (Çelenk, 2003: 35).

ABD Japonya ve batı Avrupa ülkelerinde teknolojik gelişmelerle birlikte "sanayi toplumu" yerini bilgi toplumuna bırakmaktadır. Bunun en büyük örneği olarak; son 30 yılda ortaya çıkan bilginin miktarı bundan önceki 5000 yılda ortaya çıkan bilgidan daha fazla olduğu söylenebilir. Sanayi toplumunda bilgi toplumuna doğru ortaya çıkan bu değişim ile Bilgi toplumunda bazı becerilere sahip olunması gerekmektedir. Bu becerilerin başında ise okuryazarlık becerisi gelmektedir (Erdem, 2019: 18-19).

İlköğretim programlarında yer alan öğretim programlarının amaçlarından biri: “İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak” (MEB, 2018) olarak açıklanmıştır. Türk milli eğitiminin genel amaçlarının yerine getirilmesinin gerekçelerinden biri öğrencilerin okuryazarlık becerilerine sahip olmasına dayanmaktadır.

Aşıcı (2009) okuryazarlığı okuma-yazma eyleminin çok ötesinde tanımlamıştır. Ona göre okuryazarlık “pek çok zihinsel beceriyi, dili kullanarak gerçekleştirilen iletişim becerilerini ve tutumlarını ifade eden bir eğitim terimidir.” Yalçınkaya ve Er (2018) okuryazarlığı “tüm eğitim kademelerinde öğrencilere kazandırılması gereken çok boyutlu bir beceri alanı” olarak görmektedir. Dolayısıyla günümüzde birden çok boyutu olan okuryazarlık sadece okuma-yazma aşamasında değil eğitimin her aşamasında ve her alanında kullanılması gereken bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Okuryazarlık yaşam boyu süren bireyin yaşamına katkıda bulunan dinamik bir süreçtir (Yılmaz, 1989). “Okuryazarlık, kişiye psikolojik ve zihinsel yaşam deneyimi sunarak entelektüel bir üstünlük kazandırmakta; onda güçlü bir bilinç ve farkındalık oluşturmaktadır.” (Dağ ve Koçer, 2019). Okuryazarlık alışkanlığı kazanmış bir kimse gördüğü şeylere körü körüne inanmaz onları analiz etmekte ve bunun sonucunda bilgiye ulaşmaktadır. Bunların sonucunda okuryazarlık bireye ve topluma katkı sağlamaktadır (Özenç, 2012). Bu yüzden okuryazarlığın yaşamın her alanında katkısı ve önemi bulunmaktadır.

2.4. Sosyal Bilgilerin Tarihi Gelişimi ve Dünya’da Kullanımı

İnsan yapısı gereği sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla yaşamını sürdürmek için ikili ilişkilere ihtiyaç duymaktadır. Bir toplum bilimi olarak bilinen sosyal bilgilerin insanlığın var olduğu ilk andan itibaren hayatımızın içinde olduğu söylenebilir. Sosyal bilgilerin amacı olarak bilinen nitelikli, iyi insan yetiştirme hedefi insanlığın çok eski tarihlerine kadar gidebilmektedir. Sosyal bilgilerin ders olarak içerik anlamında ilkçağlarda başladığı ve birçok medeniyette yer aldığı bilinmektedir. Örneğin Atina ve Çin’de felsefe dersi

Sümerlerde coğrafya dersleri verilmekteydi. Genel olarak bütün medeniyetlerin amacı erdemli bireyler yetiştirmektir (Dönmez ve Yazıcı, 2015).

Sosyal bilgilerin kavramının ortaya çıkması 18.YY'ın sonlarında sanayi toplumuna uygun olarak bir program istenmesine dayanmaktadır. 1892 yılında yeniden düzenlenen program 1916 yılında “orta okulu teşkilatlandırma komisyonu” tarafından kabul edildi ve sosyal bilgilerin tanımı yapıldı. Bu aynı zamanda resmi olarak yapılan ilk sosyal bilgiler kavramıydı. 1920 ile 1940 yılları arasında birçok ders sosyal bilgilerin kapsamına alınmasına rağmen sosyal bilgiler daha çok tarih ve dönemin sosyal problemleri üzerine yoğunlaşmıştır. İkinci dünya savaşında ise tarih ve özellikle coğrafya sosyal bilgilerin temeli konumundaydı (Dönmez ve Yazıcı, 2015).

1960'lı yıllara gelindiğinde daha önceki yıllarda yoğun bir şekilde kullanılan tarih ve coğrafyanın yoğunluğu Bruner'in ortaya attığı buluş yoluyla öğrenme kuramıyla birlikte tartışılmaya başlandı. “Yeni sosyal bilgiler yaklaşımı” denilen bu akımla birlikte tarih ve coğrafyanın yoğunluğu azaltılarak, sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji ve sosyal psikoloji daha fazla yer almaya başlanmıştır. 1970'lerin sonuna kadar kullanılan bu akım daha fazla kendine yer edemedi ve 1980'lerde eski sisteme geri dönüldü (Erden, tarihsiz, aktaran Kan, 2010).

1990'lı yıllarda sosyal bilgiler üzerine birçok araştırma ve öneri öne sürüldü. NCSS bu yıllarda ortaya koyduğu yapılandırmacılık anlayışıyla sosyal bilgiler disipliniyle arası bir hal alarak günümüzde bu şekilde kullanılmaya devam etmektedir (Dönmez ve Yazıcı, 2015).

Türkiye’de de buna benzer bir durum sergilenmektedir. Sosyal bilgiler dersi içerik olarak birçok farklı ders adı altında işlemiştir bir ders adı olarak ilk defa 1968 yılında programa girmiştir. 1970, 1990 ve 1997 yılında içerik alt amaç ve hedefler açısından pek fazla değişikliğe uğramamıştır. 2004 yılında program büyük değişikliğe uğramış ve davranışçı yaklaşım yerine yapılandırmacı yaklaşıma bırakmıştır. 2010 yılında 4+4+4 sistemine geçilerek 5. Sınıftan itibaren bu derslere alan öğretmenleri girmeye başlamıştır (Çatak, 2015). 2018 yılında yapılan değişiklikle birlikte sosyal bilgiler programı son halini almıştır.

2.5. Okuryazarlık-Sosyal Bilgiler İlişkisi

Sosyal bilgiler ile okuryazarlık kavramlarının birbiriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu durumun en büyük örneği ise sosyal bilgiler öğretim programıdır. 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrencilerin sahip olması gereken temel beceriler incelendiğinde;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.” (MEB, 2018).

Bu maddelerin ana amaçlarından her birinin okuryazarlık kavramlarını kazandırmak olduğu anlaşılmaktadır. Her madde birer okuryazarlık becerisiyle ilişkilidir. Örneğin; “Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri”, maddesi hukuk okuryazarlığı ile “Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri”, maddesi çevre okuryazarlığı ile “Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları”, maddesi finansal okuryazarlık kavramıyla ilişkilidir.

Sosyal bilgiler programında yer alan öğrencilere kazandırılması gereken temel beceriler incelendiğinde;

Tablo 1

Sosyal bilgiler programında temel beceriler

1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronolojiyi algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

(*Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018*)

İşaretlenmiş olan yerlerin sosyal bilgiler programında öğrencilere kazandırılması gereken temel becerilerden okuryazarlık kavramıyla ilişkili oldukları görülmektedir. Bu

kavramlar çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlıktır.

21. yüzyıla kadar bütün toplumlar bireylerin okuryazar olmalarını ve bilgiyi kullanabilme becerilerine sahip olmalarını amaçlamışlardır (Önal, 2010). Bunun sağlanması içinde eğitim gereklidir (Yaman, 2019).

Sosyal bilgiler eğitiminin temel amacı aktif vatandaşlık oluşturmaktadır. Aktif vatandaşlığa göre de bir birey okuryazarlık becerisine sahip olmalıdır (Gençtürk ve Karatekin, 2013). Okuryazarlık bir kişiye eğitim-öğretim yoluyla edinilmesi mühim becerilerdendir (Erdem, 2019).

Sosyal bilgiler dersi hayat bilgisi dersinin 4. ve 5. sınıfta devamı (Şahin, 2009) olarak görüldüğü için hayat bilgisi dersinde geleneksel anlamda kullanılan okuryazarlık sosyal bilgiler dersinde çoklu okuryazarlıklar olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alındığında 4. sınıfta “net bir zaman kavramı geliştirmeye, sebep-sonuç ilişkisi kurmaya, problem saptamaya, problemlere alternatif çözüm bulmaya ve bunun sonuçları hakkında karar vermeye” başlayan aynı zamanda somut işleminden döneminden soyut işlem dönemine geçilmeye başlanan bu döneme (Doğan, 2007) orantılı olarak sosyal bilgiler programında da çoklu okuryazarlık becerilerine yer verilmeye başlanmıştır.

Sosyal bilgiler programında okuryazarlık becerilerinin yer almasının bir nedeni yapılandırmacı öğrenme yaklaşımıdır. Sosyal bilgiler programlarının değişimleri incelendiğinde yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı ilk olarak 2005 programıyla birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımda öğrenci bilgiyi bulur, yorumlar analiz eder ve zihinsel becerilerini geliştirir (Keskinkılıç, 2006: 75). Yapılandırmacı öğrenme bu açıdan okuryazarlığın sahip olduğu becerilerle örtüşür.

Sosyal bilgiler programı incelendiğinde program içerisinde 33 adet kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlar çeşitli okuryazarlık türleri ile ilişkilendirilmiştir. Programda yer alan okuryazarlık türleri kazanım frekansına göre aşağıdaki tabloda listelenmiştir:

Tablo 2

Sosyal bilgiler programındaki kazanımlara ilişkin okuryazarlık becerilerinin yer alma durumları

Okuryazarlık Türü	Frekans
Politik Okuryazarlık	9
Çevre Okuryazarlığı	6
Dijital Okuryazarlık	5
Finansal Okuryazarlık	5
Hukuk Okuryazarlığı	5
Harita Okuryazarlığı	4
Medya Okuryazarlığı	2

(Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018)

Frekans sayıları incelendiğinde en fazla frekans sayısının politik okuryazarlık (9) türüne ait olduğu en az okuryazarlık türünün de medya okuryazarlık türüne (2) ait olduğu görülmektedir. Aşağıda okuryazarlık türleri programda yer alma sıklığına göre sıralanmaktadır.

2.5.1. Politik Okuryazarlık

Politik okuryazarlık siyasi katılma olarak nitelendirilebilir. Siyasi katılım da bireylerin yönetimde söz sahibi olması olarak nitelendirilebilir (Doğanay ve diğerleri, 2007). Ayrıca sosyal bilgileri temel amacı olan “etkin vatandaşlık” kavramının gerçekleşmesi için politik okuryazarlığa sahip olmak büyük önem taşımaktadır.

Politik okuryazarlık öğrencilere hayatları boyunca gerekli olan politika konularını öğretmek için bir araçtır (Tarhan, 2016). Politik okuryazar bir öğrenciden “yaşadıkları ve üyesi oldukları devletin yapısını, işleyişini, yaşamı sürdürmede gerekli kurumları tanıyor olma, ülkede gündemde yer alan siyasi olay ya da konuları izleyerek tarafsız bir bakış açısıyla kendi görüşünü ortaya koyması” beklenen davranışlardandır (Güven, 2019). Fyfe’e göre de politik okuryazar bir birey başkalarının bakış açısını ve üzerindeki etkileri anlayabilir ve onlara cevap verebilir (Gençtürk ve Karatekin, 2013).

Tablo 3

Sosyal bilgiler programında politik okuryazarlık becerisi kazanımları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı	
Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	<p>SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.</p> <p><i>Farklı yeteneklere, beğenilere ve kişilik özelliklerine sahip bireylerin yanı sıra dezavantajlı (engelli, yoksul, devlet bakımına muhtaç veya kronik sağlık sorunları yaşayan) bireylerin durumlarına da değinilir.</i></p> <p>SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.</p>
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	<p>SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.</p> <p>SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.</p> <p><i>Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır.</i></p>
Etkin Vatandaşlık	<p>SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.</p> <p><i>Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'deki maddeler ele alınır.</i></p> <p>SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.</p> <p>SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.</p> <p>SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.</p> <p><i>Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenlik ilişkilendirilir.</i></p> <p><i>Bir birey olarak ülkesinin bağımsızlığı için üstlenebileceği rollere örnekler verir.</i></p> <p><i>15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü'nün bireysel özgürlüğü ve ülkesinin bağımsızlığına katkısı üzerinde durulur.</i></p>
Küresel Bağlantılar	4.7.4. Farklı kültürlere saygı gösterir.

(Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2018)

Sosyal bilgiler programının yapısına baktığımızda kazandırılması gereken temel beceriler olarak görülen politik okuryazarlık kavramının “Birey ve Toplum” “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” “Etkin Vatandaşlık” “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarının altında

bulunduğu görülmektedir. Programda yer alan tüm kazanımlar (33) içerisinde en fazla kazanıma sahip (9) okuryazarlık türünün politik okuryazarlık türü olduğu görülmektedir.

2.5.2. evre Okuryazarlığı

evre okuryazarlığı tarihte ilk olarak Charles Roth tarafından kullanılmıştır. Roth (1968) evre okuryazarlığını “bireyin evre bilgisi ve farkındalık bilgisi” olarak tanımlanmaktadır. evre okuryazarlığıyla ilgili birçok tanım yapılmasına rağmen Roth yaptığı tanımı 1992’de yenilemiştir. Bu tanımda evre okuryazarlığı kişinin yaşadığı içerisinde bulunduğu evre ile ilgili bilgi ve becerilerini davranış olarak gösterebilme düzeyi olarak tanımlanmıştır (Roth, 1992).

evre Okuryazarlığını Oluşturan Bileşenler

Roth (1992)’a göre evre okuryazarlığı 4 aşamadan meydana gelmektedir. Farkındalık, kaygı, anlama ve davranıştır

- Meydana gelen ilk aşama farkındalık aşamasıdır. Bu aşamada birey ile evre arasındaki ilişki ile hayatın devamı için gerekliliğinin farkına varmaktadır.
- İkinci aşama kaygı aşamasıdır. Bu aşamada birey evre ile arasındaki ilişkinin bozulmasının sonucunda çevreye zarar gelebileceği konusunda kaygı duymaktadır.
- nc aşama anlama aşamasıdır. Birey evre ile olan ilişkisini şu anki ve gelecekteki durumu hakkında bilgi sahibi olmakta ve bunun sonucunda kararlar almaktadır.
- Son aşama ise davranış aşamasıdır. Birey sahip olduğu bilgi birikimlerini var olan çevresel davranışlarını değiştirerek evre sorunlarının olumsuz etkilerini azalmasını sağmaktadır (Roth, 1992).

evre okuryazarlığının düzeyleri

Roth (1992) evre okuryazarlığının  düzeyi bulunduğunu belirtmektedir. Bunlar sırasıyla sözde (nominal) evre okuryazarlığı, işlevsel (fonksiyonel) evre okuryazarlığı, eylemsel evre okuryazarlığı olarak belirlenmiştir.

Sözde (Nominal) Çevre Okuryazarlığı: Bu düzeydeki bireyler temel kavramları bilmektedir. İnsanların çevreye karşı farkındalık oluşturmaya başladığı dönemdir. Yine de doğal sistemlerin işleyişini ve insanlar tarafından oluşturulan sosyal sistemlerle arasındaki ilişkisi hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler.

İşlevsel (Fonksiyonel) Çevre Okuryazarlığı: Bu aşamada bireyler doğal sistemlerin işleyişi ve doğal sistemlerle ve doğal sistemlerin sosyal sistemler arasındaki ilişki hakkında yeterli bilgiye sahip olmaktadır.

Eylemsel Çevre Okuryazarlığı: Bu aşama çevre okuryazarlığının en üst düzey aşamasıdır. Bireyler yeterli çevre bilgisine sahiptir. Bu konuda yeterince bilinçlidirler. Ulusal ve uluslararası düzeyde toplumu bilgilendirmeye çalışmaktadırlar (Roth, 1992).

Çevre Okuryazarı Bireyde Bulunması Gereken Özellikler

Bireyin çevre okuryazarı olabilmesi için bazı özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Çevre okuryazarı bir bireyde olması gereken özellikler şunlardır:

1. Çevre okuryazarı bir birey, çevresel eylem stratejilerinin kullanımını hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdır.
2. Çevre okuryazarı bir birey, çevresel eylem stratejilerini uygulamaya dönüştürmede becerikli olmalıdır.
3. Çevre okuryazarı bir birey, çevresine karşı duyarlı olmalıdır.
4. Çevre okuryazarı bir birey, bireysel ve toplumsal davranışların çevre üzerindeki etkisinin farkında olmalıdır.
5. Çevre okuryazarı bir birey, çevresel kirlenmeye karşı olumsuz bir tutum sergilememelidir.
6. Çevre okuryazarı bir birey, çevresel etkisi nedeniyle, teknolojik gelişmelere karşı mesafeli olmalıdır (Sia, 1984, aktaran Kışoğlu, 2009).

Tablo 4

Sosyal bilgiler programında yer alan çevre okuryazarlığı becerisi kazanımları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı	
Öğrenme Alanı	Kazanım
Kültür ve Miras	SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.

Tablo 4'ün devamı

Kültür ve Miras	<p><i>Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır.</i></p>
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	<p>SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.</p> <p><i>Yönler ile doğal ve beşerî unsurlara yakınlık, uzaklık açısından konum analizi yapılır. Doğal ve teknolojik yön bulma yöntemlerine ve araçlarına değinilir.</i></p>
	<p>SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.</p> <p><i>Öğrencilerin yakın çevrelerini tüm unsurlarıyla birlikte tanımaları sağlanır.</i></p>
	<p>SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.</p> <p><i>Gözlem yapma süresi, farklı hava olaylarının gözlemlenmesine imkân verecek şekilde belirlenir. Ayrıca hava olaylarını aktarırken grafik okuma ve oluşturma becerileri üzerinde durulur.</i></p>
	<p>SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p><i>Türkiye'nin Siyasi ve Fiziki Haritası öğrencilerle birlikte incelenir. Bu kazanım işlenirken şiir, hikâye, destan gibi edebi ürünlerden yararlanılır.</i></p>
	<p>SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.</p> <p><i>Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir.</i></p> <p><i>Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.</i></p>

(Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018)

Yukarıdaki tablodan hareketle Sosyal bilgiler dersi öğretim programında çevre okuryazarlığı “Kültür ve Miras İnsanlar”, “Yerler ve Çevreler” öğrenme alanlarında altında yer almaktadır. Toplam kazanımlar (33) içerisinde 6 tane kazanım çevre okuryazarlığı ile ilgilidir. Programda en çok yer verilen ikinci okuryazarlık türü olan çevre okuryazarlığı öğrencilere en çok kazandırılmak istenen okuryazarlık türleri arasında yer almaktadır.

2.5.3. Dijital Okuryazarlık

Sosyal bilgiler öğretim programı çerçevesinde öğrencilere kazandırılması gereken okuryazarlık türlerinden birisi de “dijital okuryazarlık” tır. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (2016) içerisinde yer alan ve “dijital yetkinlik” başlığı altında aktarılan dijital okuryazarlık kısaca “bilgi toplumu teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılması” olarak tanımlanabilir. Sosyal Bilgiler Programı (2018)’nın yapısında “Bilim, Teknoloji, Toplum” adı ile geçmekte ve alana uygun beş tane kazanıma yer verilmektedir.

Tablo 5

Sosyal bilgiler programında yer alan dijital okuryazarlık becerisi kazanımları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı	
Öğrenme Alanı	Kazanım
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.
	SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır. <i>Teknolojinin hayatımızda ve çevremizde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilerine dikkat çekilir.</i>
	SB.4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.
	SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir. <i>Örnek girişimciler ve onların başarı öyküleri üzerinde durulur.</i>
	SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır. <i>Teknolojik ürünler için hazırlanan kullanım kılavuzlarına dikkat çekilir.</i>

(Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018)

Dijital okuryazarlık kavramı ilk olarak Paul Gilster tarafından 1997 yılında ortaya atılmıştır. O yaptığı tanımda dijital okuryazarlığı “bilgisayarlar yoluyla sunulan bilgiyi geniş kaynaklardan, farklı biçimlerde kullanma ve anlama yeteneği” (Paul, 1997 aktaran Kozan ve Özek, 2019) olarak tanımlanmıştır. Özerbaş (2018) dijital okuryazarlığı “hem bireyin bilgi iletişim teknolojilerini etkin olarak öğrenmesini kapsarken hem de bu teknolojilerle kişisel gelişimine katkı sunacak, hayatın herhangi bir bağlamında problemini çözecek,

toplumsal katılım ve üretimini destekleyecek şekilde teknolojilerin güvenli, yasal ve ahlaki kullanımıyla ilgili yeterlikleri” olarak tanımlamıştır.

Dijital okuryazar bir bireyin sahip olması gereken temel beceriler şunlardır:

- Bilgisayar tabanlı işlemleri gerçekleştirebilmek ve kaynaklara erişebilmek.
- Bilgileri etkin bir şekilde araştırabilmek, tanımlayabilmek ve değerlendirebilmek.
- Çevrimiçi topluluklarda uygun şekilde davranmak ve kendini dijital ortamların zararlarından koruyabilmek (Ng, 2012, aktaran Gürleroğlu, 2019).

Alkalai ve Hamburger (2004)’e göre dijital okuryazarlık becerisi aynı zamanda 5 farklı beceriyi de bünyesinde barındırmaktadır;

Fotoğrafik Görsel Beceriler: Kişinin gördüğü şeyi anlayabilmesi okuyabilmesi ve anlamlandırabilmesi

Üretim Becerileri: Dijital ortamda var olan materyallerini kullanarak yenileri üretme

Branşlara Ayırma Becerileri: çeşitli bilgiyi parçalarına ayırarak yapılandırma becerisi

Bilgi Edinme Becerileri: Kişinin yanlış bilgiyi ayırt edip doğru bilgiye yönelmesi

Sosyo Duygusal Beceriler: Duygularını paylaşma, çeşitli tuzaklardan korunma, virüs saldırılarına karşı korunma ve sahte kimliklere karşı bilinçlenme olarak tanımlanmaktadır (Alkalai ve Hamburger, 2004, aktaran Kozan, 2018).

2.5.4. Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık kavramını açıklamak için birçok tanım yapılmıştır. Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneğine göre “Finansal okuryazarlık gelirinize/bütçenize ilgili bilgi sahibi olmak ve onu etkin bir şekilde yönetebilmeyi ifade eder” (Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği, 2021). Türkiye Bankalar Birliği (2021)’ne göre ise finansal okuryazarlık “Bireylerin bütçe yapma, tasarruf (1), borç alma ve yatırım (2) gibi anahtar finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgileri kararlarında kullanabilme becerisidir.” olarak tanımlanmaktadır.

OECD tanımına göre; Finansal okuryazarlık, “bireylerin ekonomik kavramları anlaması, finansal ürünleri ve riskleri bilmesi ile çeşitli alternatifler arasından finansal tercih yapabilecek farkındalığa sahip olmasının yanında etkili ekonomik kararlar alarak, ekonomik

hayata katılım sağlaması, bu bilgi, beceri ve birikimini bireyin ve toplumun refahını artırmak için kullanabilmesidir.” (Seyhan, 2020). Remund (2010)’a göre finansal okuryazarlık, kişinin temel finansal kavramları ne derece anladığının, yaşam olaylarına ve değişen ekonomik koşullara dikkat ederken, uygun, kısa vadeli karar verme ve sağlam, uzun vadeli finansal planlama yoluyla kişisel finansı yönetme yeteneğine ve güvenine sahip olduğu bir ölçüdür. Yukarıda yer alan tanımların ışığında “finansal okuryazarlık kısaca “bireyin ekonomi hakkında bilgi sahibi olarak, ekonomisini idare ettirebilmesi” olarak tanımlanabilir.

Finansal okuryazarlığın kavram olarak daha yeni ortaya atılmış bir okuryazarlık türü olduğu söylenebilir. 21. yüzyıl becerilerinden olan finansal okuryazarlık literatürde 2008 ekonomik krizi sonrasında yer bulmaya başlamıştır. Son yıllarda ise giderek devlet politikası haline gelmeye başlamıştır (Tetik, 2019). Finansal okuryazarlığın önemini fark eden birçok ülke özellikle gençlere finansal okuryazarlığı artırmak için ulusal çapta stratejiler uygulamışlardır. Bunun bazı nedenleri vardır. İlk neden günümüz gençlerinin karşılaştıkları finansal seçimler göz önüne alındığında; gelecek nesiller daha karmaşık finansal durumlarla başa çıkmak zorunda kalacaktır. İkinci olarak gençlerin artan yaşam ve refah beklentileri iş ve ekonomide belirsizlikler nedeniyle de daha fazla risk taşıyacaklardır (OECD, 2014).

Bir OECD programı olan PISA Türkiye dahil olmak üzere öğrencilerin okuma, fen, matematik bilgi ve becerilerini günlük hayatta karşılaştıkları zorluklara karşı kullanma becerilerini ölçmektedir (OECD, 2022). PISA 2012 yılında yaptığı değerlendirme alanlarına finansal okuryazarlığı eklemiştir (Aydın, 2018). Finansal okuryazarlığın farklı ülkeler ve kuruluşlar tarafından kullanılması bu kavramın oldukça gerekli bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır.

Çeşitli kaynaklar incelendiğinde bazı istatistikler bize ülkemizin finansal okuryazarlık durumumuzu ortaya koymaktadır. Türkiye Bankalar Birliğinde (2021) yer alan istatistiğe göre 2020 yılında bireysel kredi borcunu ödememiş kişi sayısı “433.575” kredi borcunu ödememiş kişi sayısı “397.237” kişidir. Toplam borcu olan kişi sayısı “690.355” kişi olarak ifade edilmiştir 2021 yılında ise Temmuz itibari ile devam toplam kredi borcu ve kredi kartı borcu olan kişi sayısı “3.644.615” kişi olarak görülmektedir. Pandeminin de etkisiyle oluşan bu rakam toplum olarak istenen düzeyde finansal okuryazar olmadığımızı ortaya koyan çok net bir tablodur (Türkiye Bankalar Birliği, 2021).

21. yüzyılda medya ve teknolojinin inanılmaz etkisiyle birlikte para harcamak çok kolay bir hale gelmiştir. Medya her gün bizi ihtiyacımız olmayan bir şeyi ihtiyacımız olduğuna inandırarak harcama yapmaya itmektedir. Öyle ki sokaklardaki ilan panoları bile çeşitli reklamlar aracılığıyla bizi harcama yapmaya teşvik etmektedir. Küçük çocuklar bile artık oyunlar vasıtasıyla ebeveynlerinin kredi kartlarını kullanarak harcama yapabilmektedirler. Harcama yapabilmeyen bu kadar kolay olduğu günümüzde bireyler daha dikkatli davranarak finansal okuryazarlık becerisine sahip olmalıdırlar. Finansal okuryazarlık sadece belirli bir kısmı ya da belirli bir yaş grubundaki kişileri değil her kısımdan ve her yaş aralığında tüm bireyleri ilgilendirmektedir.

Bireylerin günlük yaşamlarında aldıkları ekonomik kararlar, özellikle de dar gelire sahip bireylerin aldıkları kararları oldukça önemlidir. Bu kararlar bazı bireylerin sahip olduğu maddiyatın önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Çinko vd., 2017). Bireylerin günlük hayatta yaptıkları çeşitli harcamalar, yaptıkları tasarruf ve birikimler için bireyin etkin bir finansal okuryazarlığa sahip olması gerekmektedir (Er ve Taylan, 2017). Bu kararların bilinçli bir şekilde alınması bireyin düzgün bir hayat sürdürebilmek için yaşam standartı oluşturması için oldukça önem arz etmektedir.

Bir çocuğun önemli finansal kararları hayatının belli bir kısmına kadar ebeveynleri tarafından verilmektedir. Ancak çocuk da gün içinde kantin alışverişi yapmak gibi basit finansal kararlar vermektedir. İlerleyen dönemlerde bir birey olarak kendi kararlarını almaya başladığında hatalar yapabilir. Bu hataların engellenmesi için çocuğa küçüklükten itibaren finansal okuryazarlık becerisi kazandırılmaya başlanmalıdır. Bu beceri ancak eğitim ile kazandırılabilir. Finansal okuryazarlık eğitimi ilk olarak ailede başlamaktadır. Bir markete girildiğinde çocuğa her istenilenin alınmayacağını öğretmek bir finansal okuryazarlık örneğidir. Çocuğa kumbara vererek para biriktirmesini sağlamak da bir finansal okuryazarlık örneğidir. Ancak sosyal bilgiler dersi akademik olarak çocuğa verilmesi gereken finansal okuryazarlık eğitiminin ilk başladığı yerdir. Sosyal bilgiler öğretim programında finansal okuryazarlık kazandırılması gereken beceriler arasında yer almaktadır. Aşağıdaki tabloda ise finansal okuryazarlık ile ilgili kazanımlara yer verilmiştir:

Tablo 6

Sosyal bilgiler programında yer alan finansal okuryazarlık becerisi kazanımları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı	
Öğrenme Alanı	Kazanım
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar. <i>Kaynakların sınırlılığı, fayda ve maliyet dengesi göz önüne alınacaktır.</i> İstek ve ihtiyaçların birbirinden farklı olduğu vurgulanır.
	SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır. <i>Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır.</i>
	SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.
	SB.4.5.4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur. <i>Öğrencinin ailesi ile beraber örnek bir bütçe miktarı üzerinden gelir gider tablosu oluşturması sağlanır.</i> <i>Yöresel ve sosyo-ekonomik şartlar ile ailelerin gelir düzeyleri dikkate alınır.</i>
	SB.4.5.5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır. <i>Sahip olduğu kaynakları bilinçli kullanarak tasarrufta bulunması gerektiği vurgulanır.</i>

(Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018)

Programda yer alan toplam kazanımlar (33) arasından 5 tane kazanımın finansal okuryazarlık ile olduğu görülmüştür. Bu sayı finansal okuryazarlığa yeteri kadar değer verdiğimizizi göstermektedir.

2.5.5. Hukuk Okuryazarlığı

Hukuk insanlığın bir arada ve eşit ve adaletli olarak belirli kurallar çerçevesinde yaşamalarını sağlayan bir düzen olarak tanımlanabilir. Hukuk TDK'ye göre; toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların tümü olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Hukuk vatandaşlık için temel bir gereksinim olarak görülmektedir (Savage ve

Armstrong, aktaran Güven, 2019). Bir ülkenin yurttaşları için yadsınamaz bir öneme sahiptir. Temel amacı etkin vatandaş yetiştirme olan sosyal bilgiler dersi için hukuk kavramı dolayısıyla da hukuk okuryazarlığı ayrıca önem arz etmektedir.

Hukukun amacı var olan çatışmaları ortadan kaldırmak ve toplumsal düzeni sağlamaktır (Gözübüyük, 2009, aktaran Oğuz, 2013). “Hukuk her şeyden önce, insanların canından, malından ve kişiliğine bağlı manevi değerlerinden emin olarak yaşamasını sağlama amacı taşımaktadır.” (Andaç, 2008, aktaran Oğuz, 2013). Hukuk sosyal düzen ve güven ortamının sağlanmasında çok önemli bir konumdadır (Gençtürk ve Karatekin, 2013). Hukuk kavramı kazandırılması gereken bir beceri olarak düşünüldüğünde eğitimin önemi özellikle de hukuk okuryazarlığının önemi giderek artmaktadır. Hukuk okuryazarlığı alandaki temel kavramları bilme, hukukun organları ve işleyişi hakkında temel düzeyde bilgiye sahip olma anlamına gelmektedir (Snaveley ve Cooper, 1997, aktaran Oğuz, 2013). Hukuk okuryazarlığı kavramına yasal açıdan bakıldığında sözcükleri anlayabilme, sonuç çıkarabilme ve kullanabilme becerisi olarak tanımlanmıştır (Canadian Bar Association, 1992, aktaran Oğuz, 2013).

Tablo 7

Sosyal bilgiler programında yer alan hukuk okuryazarlığı becerisi kazanımları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı	
Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	SB.4.1.1. Resmî kimlik belgesini inceleyerek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur. <i>Resmî kimlik belgesini inceleyerek bu belgenin içerdiği bilgiler açıklanır.</i>
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	SB.4.5.3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.
Etkin Vatandaşlık	SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’deki maddeler ele alınır. SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır. SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.

(Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018)

Sosyal bilgiler programının yapısı incelendiğinde hukuk okuryazarlığı kavramının “Birey ve Toplum” “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” “Etkin Vatandaşlık” etkin öğrenme alanları kapsamında görülmektedir. Sosyal bilgilerinin amaçları arasında yer alan etkin vatandaşlık kavramının, hukuk okuryazarlığı ile ilgili olduğu görülmektedir. Tüm kazanımlar içerisinde (33) hukuk okuryazarlığı ile ilgili 5 tane kazanım bulunmaktadır. Sosyal bilgilerin amaçlarının gerçekleşmesi için bu kavrama verilen önem daha da arttırılmalıdır.

2.5.6. Harita Okuryazarlığı

Haritalar çevremizde bulunan coğrafi yerleri semboller ve şekiller aracılığıyla insanlara ulaşmasını sağlayan iletişim aracıdır (Kartal ve Koç, 2017). 21. yüzyılda bir birey, özellikle çocuklar harita becerisine sahip olmak zorundadır. Kentler ve çevre, ekonominin gelişmesiyle birlikte karmaşık bir hal almıştır. Bu yüzden bir yeri bulmak için haritaya (günümüzde daha çok telefonlarda yer alan navigasyonlara) ihtiyaç duyulmaktadır. Haritaları anlayabilmek için de harita okuyabilmek dolayısıyla da bireylerin harita okuryazarlık becerisine sahip olması gerekmektedir.

Clark’a göre harita okuryazarlığı haritaları kullanma ve anlama becerisi olarak tanımlanabilir (Kartal ve Koç, 2017). Harita okuryazarlığı harita üzerinde yer alan şekil ve sembollerden yola çıkarak haritayı yorumlayabilme analiz edebilme ve değerlendirebilme becerisidir (Akengin vd., 2016).

Harita okuryazarı bir bireyde bulunması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (1989)’ne göre temel eğitim için gerekli beceriler şunlardır: Haritada yer saptayıp yönleri bulabilme, yerlerin konumlarının saptayabilme, ölçek kullanabilme, haritalardaki sembollerini yorumlayabilme ve haritalar hakkında çıkarım yapabilme (White 1996, aktaran Sönmez, 2010).

Tablo 8

Sosyal bilgiler programında yer alan harita okuryazarlığı becerisi kazanımları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı	
Öğrenme Alanı	Kazanım
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur. Yönler ile doğal ve beşerî unsurlara yakınlık, uzaklık açısından konum analizi yapılır. Doğal ve teknolojik yön bulma yöntemlerine ve araçlarına değinilir.
	SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer. <i>Sığınak, acil toplanma yeri, acil çıkış ve diğer güvenli alanlar kroki üzerinde gösterilir.</i>
	SB.4.3.5. Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur. <i>Türkiye'nin Siyasi ve Fiziki Haritası öğrencilerle birlikte incelenir. Bu kazanım işlenirken şiir, hikâye, destan gibi edebî ürünlerden yararlanır.</i>
Küresel Bağlantılar	SB.4.7.2. Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.

(Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018)

Sosyal bilgiler programının yapısı incelendiğinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında öğrencilere “insan yaşamı için gerekli mekânsal bilgi beceri ve değerler” kazandırılması amaçlanmıştır. Ayrıca bu öğrenme alanı altında açıkça harita okuryazarlığı kazandırılması gereken beceri olarak da yer almaktadır (MEB, 2018). Tüm kazanımlar içerisinde (33) harita okuryazarlığı 4 tane kazanımla birlikte verilmektedir. Bu kazanım sayısı harita okuryazarlığına yeteri kadar değer verilmediğini göstermektedir.

2.5.7. Medya Okuryazarlığı

Çeşitli okuryazarlık türlerinde olduğu gibi medya okuryazarlık türünde de çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bu tanımların bazıları şunlardır;

Medya okuryazarlığı “medya mesajlarını sorgulama, analiz etme, yorumlama ve değerlendirme için gereksinim duyulan bilgi ve beceriler” olarak tanımlanmaktadır (Deveci ve Çengelci, 2008). Altun (2010) medya okuryazarlığını “Yaşam boyu öğrenme çerçevesinde geliştirilecek bir beceri” olarak tanımlamıştır.

Medya okuryazarlığı günümüz teknolojik koşulları dikkate alındığında günlük hayatta en çok karşılaşılan okuryazarlık türüdür. Günümüzde medyaya ulaşmak oldukça kolaydır. Akıllı telefonlar, tabletler, televizyonlar, aracılığıyla medyaya çok rahat bir şekilde ulaşılabilmektedir. Hatta medyaya bağımlı olarak yaşadığımız söylenebilir. RTÜK tarafından 2018 yılında yapılan araştırmada TV izleme süreleri ele alınmıştır. Araştırma sonucuna göre katılımcılar günlük ortalama 3 saat 34 dakika televizyon izlemektedirler. Bu süre bizim medyaya ne kadar bağımlı olduğumuzu göstermektedir. 2006 yılında ortalama 5 saat 8 dakika, 2009 yılında 4 saat 23 dakika olan oran giderek düşmektedir. Günümüzde ortaya çıkan TV izleme sürelerinin azalmasının nedeni teknolojik gelişmişlerle ortaya çıkan yeni medya araçları olarak görülmektedir. Ayrıca bir diğer dikkat çekici istatistik ise eğitim düzeyi ve maaş miktarı arttıkça aylık TV izleme sürelerinde bir azalma görülmüştür (RTÜK, 2022). Bireylerin eğitim düzeyleri ve maaşları arttıkça medya okuryazarlığı düzeyleri de artmaktadır bunun sonucu olarak da TV izleme oranları düşmektedir.

Medya okuryazarlığı diğer okuryazarlık türleriyle de iç içedir. Dijital okuryazarlık ve medya okuryazarlığı kavramları birbirleriyle ilişkili bir kavramdır. Medyanın günümüzde daha çok dijital hale gelmiş olması dijital okuryazarlığın, medya okuryazarlığının bir ögesi haline gelmesine sebep olmaktadır. Medyadaki dijitalleşme sosyal medya kavramını ortaya çıkarmıştır.

Medya kaynaktan alıcıya doğru klasik tek taraflı iletişim biçimindeyken sosyal medya artık çoklu kaynaklardan çoklu alıcılara doğru çok taraflı bir iletişim ortaya koymaktadır (Altun ve Çakmak, 2013). Ortaya konan bu iletişim ile medya inanılmaz bir şekilde yayılmaya devam etmektedir. Paylaşılan bir mesaj bazen milyonlara varan kişilere ulaşmaktadır. Bu durum medyanın gücünün ne kadar arttığı ve artmaya da devam edeceğinin bir örneği olarak görülebilir.

Sosyal medyada her birey birer alıcı olmanın ötesinde birer üretici konumundadır. Üreticilerin medya okuryazarlığı konusunda eksik olması çocukları medyaya karşı savunmasız duruma düşürmektedir. Gelişimleri dolayısıyla eleştirel bir açıyla yaklaşmayan çocuklar birçok kaynaktan çıkan haberlere karşı kolay bir şekilde inanmaktadır. Çocuklar oluşan bu bilgi kirliliği karşısında bir bilgi zehirlenmesi yaşamaktadırlar. Bazı durumlarda ise

çocuklar medya aracılığıyla şiddet ve tacize maruz kalabilmektedirler. RTÜK'e göre bir insan ergenlik çağına gelinceye kadar sadece televizyonda 200.000 adet şiddet sahnesi izlemektedir (RTÜK, 2022). Bu durum sadece TV aracılığıyla bile çocukların psikolojisine etki edebilen medyanın ne kadar zararlı olabileceğini ve medya okuryazarlığın önemini ortaya koymaktadır.

Medya okuryazarlığı birçok ülke için hatta European Commission (Avrupa Komisyonu) için bir misyon haline gelmiştir. Bu komisyon her yıl toplanarak amaçlarından biri olan medya okuryazarlığının yaygınlaştırılmasına katkı sağlamaktadır (Commission, 2021).

Medya tüm bireyler açısından önem arz etmektedir. Medya doğru anlamak ve doğru bir şekilde anlatmak oldukça önemlidir. Medyayı okuryazarlığını bireylere aktarmak eğitim aracılığıyla gerçekleşmektedir. Tarihsel olarak bakıldığında medya okuryazarlığının başlangıcı 1930'lu yıllara dayanmaktadır. O yıllarda yapılan atılımlar sonrasında Türkiye bu konuda geride kalmıştır. RTÜK tarafından 2003 yılında yapılan araştırmalar medya okuryazarlığının geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır. 2006 yılında ise RTÜK ve MEB'in ortak çalışmaları sonucu medya okuryazarlığı programı hazırlanmış ve medya okuryazarlığı ilköğretimde seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Koçoğlu ve Akman, 2019: 15-29).

İlköğretim seçmeli medya okuryazarlığı ders programında medya okuryazarlığının sadece bir beceriyi değil; farkındalık, erişim, sorgulama, çevrimiçi güvenlik, çözümleme, değerlendirme, üretim, paylaşım, etkinsilik gibi birçok beceriyi barındırdığı görülmektedir (MEB, 2018).

Medya okuryazarlığının erken yaşta kazandırılmasının gerekliliği medya okuryazarlığın bir beceri olarak 4. sınıftan itibaren sosyal bilgiler programına girmesine sağlamıştır. Aşağıda ise programda yer alan medya okuryazarlığı ile ilgili kazanımlar yer almaktadır.

Tablo 9

Sosyal bilgiler programında yer alan medya okuryazarlığı becerisi kazanımları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı	
Öğrenme Alanı	Kazanım
Bilim, Teknoloji ve Toplum	SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır. <i>Teknolojinin hayatımızda ve çevremizde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilerine dikkat çekilir.</i>
Küresel Bağlantılar	SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır. <i>Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur.</i>

(*Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018*)

Medya okuryazarlığı ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler programında iki tane medya okuryazarlığı kazanımına yer verildiği görülmüştür. Medyanın inanılmaz etkisi göz önüne alındığında kazanım sayılarının az olduğu ve muhakkak artırılması gerektiği düşünülmektedir.

2.5.8. Alternatif Okuryazarlık Önerisi “Yerel Okuryazarlık”

21. yüzyılda okuryazarlık kavramı geleneksellikten uzaklaşmış ve birçok yeni okuryazarlık türü ortaya çıkmıştır. Yerel okuryazarlık kavramı da sosyal bilgiler boyutunda ortaya konulmuş önemli bir okuryazarlık türüdür. Sosyal bilgiler programının yapısı incelendiğinde “yerel okuryazarlık” kavramının programda yer alması ilköğretim sosyal bilgiler programının amaçlarından olan “etkin vatandaşlık” kavramının gerçekleştirilmesi için gerekli olarak gözükmektedir. Yerel okuryazarlık Güven (2018)’in tanımına göre “yaşadığı yerleşim biriminde milli ve manevi anlamda (tarihi, kültürel, turistik, ekonomik vb.) değeri ve önemi bulunan, eser, ören yeri, mekan, alan ya da yaşanan çevredeki tanınmış örnek kişilikleri ve edebi eserleri tanıma, yerel yaşam alanının temel özelliklerinin (gelenek, görenek ve birleştirici yönü bulunan adetler) farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru ve düzeyine uygun bir şekilde hazırlayacağı bir sunumla aktarabilme becerisi kapsamında bulunduran bir nitelik kazanma süreci” olarak tanımlanmıştır (Güven, 2019).

21. yüzyılda dünyasında bireyler küreselleşmenin etkisiyle birlikte buldukları yerleri tanımaktan ziyade dış dünyayı tanımaya daha çok ilgi duymaktadır. Dış dünyaya duyulan ilgiyle bireyler yaşamsal ve kültürel açıdan etkilenmektedir. Bu etki her kadar fazla olsa da 21. yüzyılın en önemli becerilerden birinin “yerel okuryazarlık” olduğu düşünülmektedir (Güven, 2019).

Yerellik kavramı 1968 programı ve daha öncesindeki programlarda hep var olan bir kavram olarak görülmüştür. Bu kavram yaşanan çevrenin tanınmasının önemi, ilkökul çocuklarının içinde bulunduğu somut işlemler dönemi gereği verilen örneklerin yakın çevreden olması nedeniyle programların etkinliklerinde sıkça kullanılmıştır. (Güven, 2019)

Sosyal bilgiler dersinin yapısı gereği disiplinler arası oluşu yerel okuryazarlık kavramının 4. sınıftan itibaren ilkökullarda okutulan sosyal bilgiler dersi programında yer almasının önemli olduğu düşünülmektedir. Yeni bir okuryazarlık türü olan yerel okuryazarlık sahip olduğu alt boyutlarıyla birlikte diğer okuryazarlık türlerinden ayrılmaktadır (Güven, 2019). Aşağıdaki tabloda yerel okuryazarlık türüyle ilgili 2018 sosyal bilgiler programında yer alan öğrenme alanı ve kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 10

Sosyal bilgiler programında yer alan yerel okuryazarlık becerisi kazanımları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı	
Öğrenme Alanı	Kazanım
Birey ve Toplum	SB.4.1.5. Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar.
Kültür ve Miras	SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir. <i>Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır.</i>
	SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.

Tablo 10'un devamı

SB.4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.
Kazanım biyografi öğretimi bağlamında ele alınır.

(Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2018)

Yukarıdaki yer alan tabloya göre sosyal bilgiler öğretim programında yer alan 4 kazanım türünün yerel okuryazarlıkla ilgili görülmektedir. Bu durum yerel okuryazarlık kavramının içerik olarak programda yer aldığını fakat kavram olarak; öğrencilere kazandırılması gereken beceri boyutunda programda yer almadığını ortaya koymaktadır.

2.6. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Altun (2010) "Medya Okuryazarlığının Sosyal Bilgiler Programlarıyla İlişkilendirilmesi ve Öğretimi" adlı çalışmasında çeşitli ülkelerde Sosyal Bilgiler dersinde öğretilen medya okuryazarlığı konularının Türkiye ile kıyaslanması ve 7. sınıfta yer alan "medya bilgisinin doğruluğu" konusunda sosyal bilgiler programı ile seçmeli medya okuryazarlığı arasındaki farkın incelemeyi amaçlamıştır. Karma yöntem ile yapılan bu araştırmanın nitel boyutunda ABD, Avustralya, İngiltere ve Kanada da yer alan sosyal bilgiler ve benzeri derslerin medya okuryazarlığı kazanımları içerik analizi ile incelenmiş nicel boyutunda ise 2x(2)'lik ön test-son test kontrol gruplu seçkisiz deneysel deseni uygulanmıştır. Araştırmanın bulguları medya okuryazarlığı paket programının sosyal bilgiler ve seçmeli medya okuryazarlığının başarısını daha olumlu etkilediğini ayrıca medya bilgisinin doğruluğu konusunda medya okuryazarlığı başarısını etkilemede sosyal bilgiler ve seçmeli medya okuryazarlığı programları arasında bir fark bulunmamıştır.

Karatekin (2011) "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi" adlı çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi ve aynı zamanda çeşitli değişkenlerin çevre okuryazarlığını ortaya çıkaran bileşenler üzerindeki etkilerinin belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 2010-2011 eğitim öğretim yılında 6 üniversitesinin sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde eğitim gören 1587 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aşamasında "çevre okuryazarlık anketi" kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise betimsel

istatistik, t-testi, tek yönlü varyans analizi ve basit korelasyon kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmeni adaylarının çevre okuryazarlığını ortaya çıkaran bileşenlerden elde edilen puanlara göre çevre okuryazarlık seviyelerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu bileşenlerinin birbiri üzerindeki ilişkisi incelendiğinde duyuş ve beceri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Göfner (2013) “Sosyal Bilgiler Dersinde Okuryazarlık Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması” adlı araştırmasında okuryazarlık becerisi ile dersleri ilişkilendirmenin öğrencilerde ders ve okuryazarlık becerisini arttıracakı düşüncesinin doğruluğunu sorgulamayı amaçlamıştır. Eylem araştırması olarak tasarlanan çalışma nitel bir yöntemle oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu araştırmacının kendisinin öğretmen olduğu İstanbul Üsküdar’daki bir ilkokul da yer alan 29 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak etkinlik formları, algı anketleri, öğrenci günlükleri, araştırmacı günlüğü ve veli görüşmesi kullanılarak elde edilen verilen içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bulgular sonucunda öğrencilerin tüm alanlarda ve özellikle sosyal bilgiler dersindeki okuryazarlık becerilerinde iyi yönde bir gelişme olmuştur. Araştırmanın sonucunda alan okuryazarlığının öğrencilerdeki okuryazarlık becerilerinin ve alana ilişkin öğrenmelerin olumlu yönde artmasına sebep olduğuna ulaşılmıştır.

Ertek (2013) “Sınıf Öğretmenlerinin Medya Okuryazarlık Düzeyleri” adlı çalışmasında sınıf öğretmenlerinin medya okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi ve çeşitli değişkenleri açıklama düzeyini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın örneklemini 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Ankara’nın Keçiören ilçesinde ilkokulda görev yapan 427 öğretmen oluşturmaktadır. Nicel bir yöntemde yapılan çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak “Medya Okuryazarlığı Düzey Belirleme” ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), frekans ve yüzde kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin kendilerini medya okuryazarlığı konusunda iyi olarak nitelendirdikleri ancak program haricindeki mesajları tam olarak alamadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca yaş ve mesleki kıdem değişkenlerinde farklılıklar olduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Cendek (2015) “Öğrencilerde Harita Okuryazarlığının Geliştirilmesine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri” adlı çalışmasında öğrencilerde harita okuryazarlığın

geliştirilmesi için sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita okuryazarlığı becerisinin geliştirirken karşılaştıkları zorluklar ve derslerde kullanılan yöntem ve teknikler hakkında bilgi sahibi olmak amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul Arnavutköy'deki rastlantısal yöntemle seçilen 12 ortaokul oluşturmaktadır. Nitel bir yöntemle yapılan çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Betimsel analiz yöntemiyle çözümlenen araştırma sonucunda öğretmenler yeterli bilgiye sahip olma, ders sayısı ve öğrencileri geliştirmek için yapılan çalışmalar yönünden yetersiz olduklarını dile getirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Arnavutköy'deki imkanlarında kısıtlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Yıldırım (2017) "Türkçe ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Medya Okuryazarlığı Eğitimi ile İlgili Becerileri ve Görüşleri" adlı çalışmasında Türkçe ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin medya okuryazarlığı konusunda görüşlerini, becerilerin ve yetenekleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Van'da görev yapan 222 Türkçe ve sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Karma yöntem kullanılan bu çalışmada "Medya Okuryazarlığı Eğitimi Ölçeği (MOEÖ), "Yapılandırılmış Görüşme Formu (YGF)" ve "Kişi Bilgi Formu (KBF)" kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında göre öğretmenler %85,6 puan ile "kısmen yeterli" oldukları ve medya eğitimini %98,6 oranında yeterli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Güvenç (2017) "Öğretim Programlarımızda Finansal Okuryazarlık" adlı çalışmasında finansal okuryazarlık ile ilgili öğretim programında yer alan öğrenme çıktılarını belirleyerek bunun sonucunda varsayılan finansal okuryazarlık seviyesini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini ilk orta ve lise düzeyindeki 79 ders programı oluşturmaktadır. Nitel yöntem kullanılan çalışmada yönlendirilmiş içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular göre ilkökul basamağında diğer derslerden daha fazla finansal okuryazarlık ile ilgili öğrenme çıktısının yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler ve matematik derslerinin de finansal okuryazarlık ile ilgili en çok öğrenme çıktısına sahip olan dersler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Derman ve Hacıeminoğlu (2017) "Sürdürebilir Gelişme İçin Eğitim Bağlamında Sınıf Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Düzeylerinin Belirlenmesi" adlı çalışmasında sınıf öğretmenlerinin çevre eğitimine derslerde ne kadar ve nasıl yer verdiklerini belirlemek

aynı zamanda çevre okuryazarlığı ile ilgili yeterliliklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2013-2014 yılında Güney Anadolu bölgesindeki bir ilçede görev yapan 269 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Karma yöntemle yapılan araştırmada betimsel ve ilişkisel araştırma kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında ise çevre okuryazarlığı ölçeği ve anket kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmenlerinin hukuk okuryazarlığını iyi düzeyde kullanmakta olduğu, çevre okuryazarlığına yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu ve bilgi düzeylerinin ise düşük düzeyde olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin çevre eğitime derslerde oldukça yer verdikleri görülmektedir.

Görmez (2018) “Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Politik Okuryazarlık Becerisi Bakımından Yeterliliği” adlı çalışmasında 2017 yılında güncellenen sosyal bilgiler öğretim programının politik okuryazarlık becerisi bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini 2017 sosyal bilgiler öğretim programı oluşturmaktadır. Nitel yöntemle yapılan bu araştırmada doküman analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre programda yer alan 7 kazanımdan sadece 4 tanesinde politik okuryazarlık becerisinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tufan (2019) “2018 Tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kitaplarında Ekonomi Okuryazarlığı” adlı çalışmasında ekonomi okuryazarlığı ile ilgili kavramları literatür taraması yoluyla gerçekleştirmiş ve sonucunda 218 kavram bulmuştur. Elde edilen tüm kavramlar tarama modeli ile 2018 sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitapları ile kıyaslanmıştır. Elde edilen bulgulara göre sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan ekonomi okuryazarlığı kavramları yetersiz bulunmuş ve bazı kavramlara kitaplarda daha çok yer verilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Berber (2019) “Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Okuryazarlıklar Bakımından İncelenmesi” adlı çalışmasında 2018 sosyal bilgiler öğretim programı ile bu programa bağlı olan 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının okuryazarlık becerisi kazandırma açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 yılında kullanılan 5. 6. ve 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları kullanılmıştır. Nitel yöntemle yapılan bu araştırmada doküman analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre araştırmada kullanılan kitaplarda en fazla politik okuryazarlık temasının kullanıldığı ve

ayrıca 6. Sınıf sosyal bilgiler kitabında ise dijital okuryazarlık temasına yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Altun (2019) “Temel Eğitim Programları ve Ders Kitaplarının Dijital Okuryazarlık Bağlamında İncelenmesi” adlı çalışmasında temel eğitim bağlamında programda yer alan dersler ile bu derslerin öğretiminde kullanılan ders kitaplarının incelenmesi amaçladığı görülmüştür. Araştırmanın örneklemini temel eğitimde yer alan 5 öğretim programı ve 29 ders kitabı oluşturmaktadır. Nitel yöntemle yapılan bu çalışmada veriler doküman analizi kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularında fen bilimleri, sosyal bilgiler ve Türkçe dersi öğretim programlarında dijital okuryazarlık becerisi kavramına yer verildiği matematik ve hayat bilgisi derslerinde ise bu kavrama yer verilmediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca dijital okuryazarlık becerisine sosyal bilgiler ve Türkçe programlarında daha fazla yer aldığı görülmektedir. Ders kitaplarında ise en fazla olarak sosyal bilgiler dersi programında yer alan dijital okuryazarlık becerisine, matematik dersi hariç diğer bütün derslerde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sönmez vd. (2019) “2018 Ortaokul Öğretim Programlarının Hukuk Okuryazarlığı Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında ilkökul ve ortaokul öğretiminde yer alan 2018-2019 eğitim-öğretim yılında sosyal bilgiler, hayat bilgisi, insan hakları vatandaşlık ve demokrasi eğitimi, hukuk ve adalet derslerini hukuk okuryazarlığı bakımından incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel yöntem kullanılan araştırmada doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre ortaokul programlarının tümünde hukuk okuryazarlığının yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Seyhan (2020) “Sosyal Bilgiler Dersinde Finansal Okuryazarlık Becerisinin Kazandırılmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri” adlı çalışmasında finansal okuryazarlık becerisine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin farkındalıklarını belirlemek ve bu beceri ile ilgili görüşlerini almayı amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Rize ilinde yer alan 15 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Nitel yöntemle yapılan çalışmada olgu-bilim yaklaşımı kullanılmıştır. Açık uçlu sorular ile toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin finansal okuryazarlık becerisine ilişkin yeterlilik bilgilerinin oluşunu ancak bu bilgilerin öğrenciler

üzerinde etkinlik olarak kullanımına yönelik yeterli bilgiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Korkmaz (2020) “Sınıf Öğretmenlerinin Dijital Okuryazarlık Seviyelerinin Belirlenmesi” adlı çalışmasında öğretmenlerin dijital okuryazarlık konusunda idrak düzeylerinin belirlenmesini ve bu konu hakkında çeşitli karşılaştırmalar yapılmasını amaçlamaktadır. Araştırmanın örneklemini Eskişehir’de göre yapan 733 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Karma yöntem kullanılan bu çalışmada verilerin toplanması için Dijital Okuryazarlık Değerlendirme Ölçeği ve yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Toplanan nicel verilerin analizinde t-testi ve ANOVA, nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre sınıf öğretmenlerinin dijital okuryazarlık konusunda yeterli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sınıf öğretmenlerin dijital okuryazarlık düzeyleri ile çeşitli değişkenler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuş ancak sınıf düzeyi değişkeninde anlamlı bir farklılığa ulaşılamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.7. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Sheehy (2007) “Medya Okuryazarlığı Eğitim Planının Florida Kapsamlı Değerlendirme Testi (FCAT) 9. ve 10. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Puanlarına Etkisi” adlı çalışmasında Florida’da bir lisede uygulanan medya okuryazarlığı eğitim planının FCAT üzerindeki okuma puanlarının etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Florida belirlenen bir okuldaki 100 adet 9.sınıf öğrencisi ve 100 adet 10.sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmanın yapıldığı okuldaki 4 öğretmen tarafından oluşturulan medya okuryazarlığı eğitim planı 4 ay boyunca başarıyla uygulanmıştır. Verilerin toplanması amacıyla ön test son test çalışması yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre uygulanan eğitim planının medya okuryazarlığı boyutunda öğrenci başarısını arttırdığı ve ayrıca sınıflarda öğretim aracı olarak modern medyanın kullanılması gerekliliğini öne sürmektedir.

Shine (2013) “Bir İlköğretim Sınıfında İnteraktif Beyaz Tahta İncelemesi ve Yeni Okuryazarlıkların Eğitimi” adlı çalışmasında ilköğretim 4. sınıfta teknoloji kullanımını araştırmayı, interaktif beyaz tahta kullanımını ve yeni okuryazarlıkların geliştirilmesindeki eğitim metodunu anlamayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini iki dille eğitim veren bir ilköğretim, 14 sınıftan toplam 415 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler sınıf öğretmenleriyle

yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve sınıfta yapılan katılımcı gözlem ve saha çalışması notları ile elde edilmiştir. Elde edilen bulgular yeni okuryazarlık eğitimi için sınıflarda teknolojiye ihtiyaç olduğunu ve okullarda bu açıdan bazı eksiklerin olduğunu ortaya koymaktadır ayrıca araştırma modern sınıflarda yeni okuryazarlık ve uygulamaların nasıl entegre edileceği konusunda literatüre katkı sağlamaktadır.

Zhang ve Zhu (2016) “Pekin'deki 5. ve 6. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin Dijital Medya Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında ilkokul öğrencilerinin dijital medya okuryazarlıklarını incelenmesi amacıyla yapılmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu Pekin’de 5. ve 6. sınıf düzeyinde öğrenim gören 796 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada küme örnekleme kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre dijital medya okuryazarlığı ile sınıf ve yaş değişkenleri arasında anlamlı farklılıklar bulunurken cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılığa rastlanmadığına sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin medya okuryazarlığı durumlarının kendi dijital medya deneyimlerinden ve ebeveynlerinin arabuluculuğundan etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ederly (2018) “Sosyal Bilgiler Yoluyla Okuryazarlık Öğretiminin İlkokul Öğretmeni Algıları” adlı çalışmasında ilkokul öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimi yoluyla okuryazarlık becerilerinin öğretimi üzerine ilkokul öğretmenlerinin görüşlerini anlamak amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini Mayberry okul bölgesinde yer alan üç ilkokuldaki 3. ve 4. sınıf okutan 11 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Verilerin toplanması amacıyla öğretmen görüşleri ve sınıf gözlemleri yapılmıştır. Nitel bir yöntemde yapılan çalışmada veriler teori yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Bu araştırmanın bulgularında sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler aracılığıyla okuryazarlık öğretimine değer verdikleri ve bu değerlerin ise bu yaklaşımın doğasında yer aldığına inandıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Gunamantha ve Dantes (2018) “Endonezya, Bali Eyaleti, Buleleng Bölgesindeki İlkokul Öğrencilerinin İklim Değişikliği Okuryazarlığı” adlı çalışmasında ilkokul öğrencilerinin iklim değişikliği üzerine bilgi, tutum ve davranış düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Endonezya Bali Eyaletinin Buleleng bölgesindeki üç ilkokulda 4. 5. ve 6. sınıfta öğrenim gören 153 sınıf öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler nicel olmasına rağmen nitel verilerle desteklenmiştir. Verilerin toplanmasında bilgi durumlarının belirlenmesi için Guttman ölçeği tutum ve davranış için

ise likert tipi ölçek kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların çoğunluğu elde edilen bilgilere göre katılımcıların çoğunun iklim değişikliği konusunda tutum ve davranış açısından iyi bilgi sahibi olma açısından ise orta düzeyde oldukları belirlenmiştir. Ayrıca iklim değişikliği konusunda okuryazarlığın sağlanabilmesi ve erken yaşlarda uyumun oluşturabilmesi için materyaller kullanılarak öğretim stratejilerin geliştirilmesi sonucuna ulaşılmıştır.

Laksono ve Retnaningdyah (2018) “Endonezya'daki İlkokullarda Okuryazarlık Altyapısı, Kitaplara Erişim ve Okul Okuryazarlığı Hareketinin Uygulanması” adlı çalışmada Endonezya da yer alan okullarda kitaplara erişim düzeyini ve okuryazarlık altyapısını belirlemek, okul okuryazarlığı hareketinin açıklanmasını ve okuma yöntemlerindeki sorunları çözmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Endonezya'nın Doğu Java kentinde yer alan 30 ilkokuldaki öğretmenler oluşturmaktadır. Veriler toplanmasında anket ve mülakat çalışması kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre kitaplara erişim düzeyi ile okuryazarlık altyapısının yeterli olmadığı ancak okul okuryazarlığı hareketinin iyi bir şekilde uygulandığı belirlenmiştir.

Wagner (2019) “Gelir ve Eğitim Gruplarına Göre Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim” adlı çalışmada farklı eğitim grupları ve farklı gelir düzeylerinde finansal eğitim ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla lise kolej ve işveren tarafından verilen finansal eğitimin kişinin finansal puanına etkisini incelemektedir. Ayrıca bu çalışmanın veri toplama aşamasında 2015 yılında geliştirilen “ulusal finansal yeterlilik çalışması” ve ABD’de 27,564 kişiye uygulanan anket kullanılmıştır. Elde edilen bulgular finansal eğitim alan kişilerin finansal eğitim almamış kişilere göre okuryazarlık puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ayrıca bu çalışma finansal eğitimin gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Oktapiani vd. (2019) “Endonezya, Bogor Regency'de Temel Okuryazarlık Eğitimi Programının Uygulanmasının Değerlendirilmesi” adlı çalışmada Endonezya'nın Bogor bölgesindeki uygulanmakta olan okuryazarlık eğitimi programının değerlendirmesini amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini çeşitli program uzmanları, öğretmenler ve okuma yazma bilmeyen öğrenciler oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında gözlem, görüşme ve dokümantasyon kullanılan çalışmada veriler nitel bir yöntemle analiz edilmiştir. Elde edilen

bulgulara göre eğitim programının tüm yönlerinin yeterli olmadığı ve Endonezya’da temel okuryazarlığın geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ramadhan vd. (2019) “Eğitimde Dijital Medya Okuryazarlığını Kullanmada Öğretmen Yeterliliği” adlı çalışmada öğretmenlerin dijital medya okuryazarlığına ilişkin tepkilerini ve yeterliliklerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini amaçlı örneklem yöntemi ile seçilen 112 öğretmen oluşturmaktadır. Nitel yöntemle yapılan çalışma tarama yöntemiyle yapılan betimsel bir çalışmadır. Elde edilen bulgulara göre dijital medya kullanımının sınırlı olduğu bununla birlikte öğretmenlerin dijital medyayı akıllıca kullanabilmesi için belirli politikaların bilinmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Böhm vd. (2021) “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ortaöğretime Etkisi: Slovakya Örneği” adlı çalışmada ortaokulda verilen eğitimin finansal okuryazarlık gelişim düzeyi üzerine etkisini ve bu gelişim düzeyini etkileyen diğer unsurları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini Slovakya Zilina Üniversitesi İşletme, Ulaştırma Ekonomisi ve İletişim (FPEDAS) fakültelerinden oluşan toplam 363 birinci sınıf lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin toplanması aşamasında anket ve test kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre ortaokulda yer alan matematik ve finansal okuryazarlık ders sayısı ile okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyinin artmasına asıl katkının öğretim süreçlerinin etkililiğinin yanı sıra eğitimin biçim ve içeriğinin daha verimli kullanılmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşıldığı belirlenmiştir.

Irianto vd. (2021) “İlköğretim Öğrencilerinin Ekolojik Okuryazarlığını Artırmada Çoklu Okuryazarlık Öğrenme Modellerinin Etkililiği” adlı çalışmada ilkök öğrencileri üzerinde kullanılan çoklu okuryazarlık modelinin ekolojik okuryazarlığa etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılmış 76 beşinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Karma yöntemle yapılan çalışmada açılımlayıcı sıralı desen modeli kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak 8 sorudan oluşan test ve röportajlar kullanılmıştır. Veri analizinde aşamasında nicel veriler için Kolmogorov-Smirnov ön test-son test, t testi ve Mann/Whitney testi olmak çeşitli istatistiksel testler kullanılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre çoklu okuryazarlık modelinin kullanılmasının ekolojik okuryazarlığı arttırdığı ve deneyimlenen

öğrenme modelinin öğrencilerde sorun çözme, bilgiye ulaşma ile doğa ve çevrenin korunmasına konusunda ilerleme sağlandığı belirlenmiştir.

Ricoy ve Martínez (2022) “Oyunlaştırma Yoluyla İlkokul Çocuklarında Ekolojik Farkındalık ve Dijital Okuryazarlığın Artırılması” adlı çalışmasında ilkokul öğrencilerinin ekolojik olarak farkındalıklarını arttırmayı ve oyunlaştırma yönteminin kullanılmasıyla birlikte dijital okuryazarlığın artırılması için oluşturulan öğrenme programının etkililiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 83 öğrenci, 68 ebeveyn ve 5 öğretmenden oluşan toplam 156 katılımcı oluşturmaktadır. Nitel bir yöntemle yapılan çalışmada geniş bir vaka çalışması kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında öğretmenler ve öğrencilerden tarafından oluşturulan e-günlükler kullanılmış son aşama olarak da öğretmen ve aileler tarafından oluşturulan açık uçlu soruları içeren anket çalışması yapılmıştır. Veriler analiz aşamasında önce kodlanarak gruplara ayrılmış ardından ise içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre çocukların su ve elektriğin daha iyi kullanılması, geri dönüştürme alışkanlıklarının edinilmesi konusunda ilerleme kaydettikleri belirlenmiştir. Ayrıca çocuklar uygulama aracılığıyla dijital içerik geliştirmek için daha verimli stratejiler edindiler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubuna ait bilgiler, verilen toplanması ve verilerin çözümlenmesine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada belirlenen çalışma grubu üzerinde çeşitli veri toplama araçları ile bulguları derinlemesine analiz etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır

Yorumsal bir araştırma türü olan nitel araştırma yöntemi “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya koymasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Nitel araştırma yönteminin kullanılmasına neden olan birçok özellik bulunmaktadır. Bu özelliklerden bazıları şunlardır:

- Araştırma doğal bir ortamda ve araştırmacının yakın etkileşimi ile gerçekleşir.
- Araştırmacı kilit roledir veriyi kendi toplar.
- Birden çok veri toplama aracı (gözlem, görüşme vs.) kullanılır.
- Analiz tümevarım ve tümdengelim arasında devam eden bir süreçtir.
- Araştırma zamanla birlikte değişikliğe uğrayabilir.
- Bütüncül bir yaklaşıma hizmet eder.
- Araştırmacılar araştırmaya kendilerinden bir şeyler katarlar.
- Katılımcıların kattığı anlamlara öncelik verirler (Creswell ve Creswell, 2021).

Nitel araştırma desenleri temel olarak anlatı araştırması, fenomenoloji, gömülü teori, etnoğrafi ve vaka (durum) çalışması olmak üzere 5'e ayrılır (Creswell ve Creswell, 2021). Bu çalışmada durum çalışması deseni kullanılmıştır Durum çalışması literatürde vaka çalışması ve örnek olay gibi farklı adlarla kullanılmaktadır. “Durum çalışması; (1) güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan, (2) olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve (3) birden fazla

kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan görgül bir araştırma yöntemidir” (Yin, 1984, aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Durum çalışmasının planlaması 8 aşamadan oluşmaktadır:

1. Nasıl ve niçin gibi soru ifadeleri kullanılarak sorular oluşturulur.
2. Araştırmada odaklanılan konuları belirlemek amacıyla alt problemler belirlenir.
3. Durumun ne olduğuna karar verilir.
4. Araştırmanın problemine uygun olan durum belirlenir.
5. Seçilen durum ile ilgili araştırmaya dahil edilecek bireyleri belirlenir.
6. Seçilen veri toplama yöntemi ile veriler toplanır ve toplanan veriler alt problemlerle ilişkilendirilir.
7. Alt problemler esas alınarak veriler analiz edilir ve yorumlanır.
8. Durum çalışması düzgün betimleme ve analiz ile raporlaştırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılında Çanakkale Merkeze bağlı ilkokullarda görev yapan ve gönüllü olarak katılım sağlayan sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan okuryazarlık türleri hakkındaki görüşlerini incelemek amacıyla belirlenen çalışma grubuna görüşme formu uygulanmıştır. Araştırma gönüllük esasına dayandığı için basit seçkisiz örnekleme yoluyla ulaşılan çalışma grubundan 67 tane görüşme formu edilmiştir. Toplanan verilerden bilimsel uygunsuzluğu tespit edilen veriler çıkartılmış ve bunun sonucunda elde edilen 61 adet görüşme formu ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu uygulanan bireylerin kişisel özellikleri aşağıdaki tablolarda yüzde ve frekans şeklinde verilmiştir.

3.2.1. Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Bu bölümde “Görüşme Formu” uygulamasına katılım sağlayan ve çalışma grubunda yer alan 61 katılımcının kişisel özelliklerine yer verilmiştir. Katılımcıların cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, eğitim durumu, mezun olunan fakülte türü ve okutma olunan sınıf değişkenlere göre dağılımları aşağıdaki tablolarda verilmiştir:

Katılımcıların Cinsiyeti

Tabloda katılımcıların cinsiyet değişkenine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 11

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımı

Cinsiyet	Frekans (sıklık)	Yüzde
Erkek	14	23
Kadın	47	77
Toplam	61	100

Tablo 11’de verilen frekans dağılımları incelendiğinde araştırmaya katılan 61 sınıf öğretmeninin 14’ünün (%23) erkek olduğu, 47’sinin (%77) kadın olduğu ortaya çıkmaktadır. Frekans ve yüzde değerleri göz önüne alındığında sınıf öğretmenliği mesleğini icra etmede kadınların büyük bir çoğunluk oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların Yaşları

Tabloda katılımcıların yaş değişkenine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 12

Katılımcıların yaş değişkenine göre dağılımı

Yaş	Frekans (sıklık)	Yüzde
20-30	6	9,8
31-40	21	34,4
41-50	15	24,6

Tablo 12'nin devamı

51-60	19	31,1
Toplam	61	100

Tablo 12'de verilen frekans dağılımları incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin 21'inin (%34,4) 31-40 yaş aralığında olduğu, 19'ünün (%31,1) 51-60 yaş aralığında olduğu 15'inin (%24,6) 41-50 yaş aralığında olduğu, 6'sının (%9,8) 20-30 yaş aralığında olduğu ortaya çıkmıştır. Frekans ve yüzde değerleri göz önüne alındığında araştırmanın çalışma grubunun çoğunluğunun 31-40 ile 51-60 yaş aralığında olması Çanakkale/Merkez ilindeki öğretmenlerin yaş aralığının çoğunluğunca yaşlı öğretmenlerden oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların Mesleki Kıdemleri

Tabloda katılımcıların mesleki kıdem değişkenine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 13

Katılımcıların mesleki kıdeme göre dağılımı

Mesleki Kıdem	Frekans (sıklık)	Yüzde
1-5 yıl	2	3,28
6-10 yıl	8	13,11
11-15 yıl	14	22,95
16-20 yıl	10	16,39
21-25 yıl	10	16,39
26 ve üzeri	17	27,87
Toplam	61	100

Tablo 13'te verilen frekans ve yüzde dağılımları incelendiğinde araştırmanın en dikkat çeken değeri katılan öğretmenlerin 17'si (%27,87) 26 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip kişilerden oluşmaktadır. Dikkat çeken bir başka değer ise 1-5 yıl arasında mesleki kıdeme sahip sadece 2 (%3,28) kişinin olmasıdır. Araştırmanın katılımcılarının çoğunluğunun 26 yıl ve üzeri kıdeme sahip kişilerden oluşması Çanakkale/Merkez ilinde hizmet puanı yüksek kişilerin görev yapmakta olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcıların Eğitim Durumları

Tabloda katılımcıların eğitim durumu değişkenine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 14

Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans (sıklık)	Yüzde
Lisans	39	63,9
Yüksek Lisans	11	18
Ön Lisans	6	9,8
Lisans Tamamlama	5	8,2
Toplam	61	100

Tablo 14'te verilen frekans dağılımları incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin 39'unun (%63,9) lisans, 11'inin (%18,0) yüksek lisans 6'sının (%9,8) ön lisans ve 5'inin (%8,2) lisans tamamlama derecesinde eğitim durumları olduğu ortaya çıkmıştır. Frekans ve yüzde değerleri göz önüne alındığında araştırmanın çalışma grubunun çoğunluğunu lisans derecesinde eğitim durumuna sahip kişilerin oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların Mezun Oldukları Fakülte Türleri

Tabloda katılımcıların mezun olunan fakülte türü değişkenine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 15

Katılımcıların mezun olunan fakülte türü değişkenine göre dağılımı

Mezun Olunan Fakülte Türü	Frekans (sıklık)	Yüzde
Eğitim Fakültesi	51	83,6
Eğitim Yüksek Okulu	3	4,9
Fen Edebiyat Fakültesi	2	3,3
Ziraat Fakültesi	2	3,3
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	1	1,6
İletişim Fakültesi	1	1,6
Orman Fakültesi	1	1,6
Toplam	61	100

Tablo 15’te verilen frekans dağılımları incelendiğinde 51 kişinin (%83,6) eğitim fakültesinden mezun olduğu diğer fakültelerden mezun olanların oldukça az ve birbirine yakın değerler olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum sınıf öğretmenliği yapan 10 (%16,4) kişinin çeşitli fakültelerden mezun olduğunu ancak Çanakkale/Merkez ilindeki sınıf öğretmenlerinin büyük bir kısmının eğitim fakültesi mezunu olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Okutmakta Oldukları Sınıf

Tabloda katılımcıların okutmakta oldukları sınıf değişkenine ilişkin frekans ve yüzde değerlerine yer verilmektedir.

Tablo 16

Katılımcıların okutmakta olunan sınıf değişkenine göre dağılımı

Okutmakta Olunan Sınıf	Frekans (sıklık)	Yüzde
1	4	6,6
1-2	1	1,6
2	12	19,7
3	17	27,9
4	27	44,3
Toplam	61	100

Tablo 16’da verilen frekans dağılımları incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin 27’si (%44,3) 4.sınıf, 17’si (%27,9) 3.sınıf, 12’si (%19,7) 2.sınıf, 4’ü (%6,6) 1.sınıf, 1’i (%1,6) ise 1-2. sınıfı birleşik okutmakta olduğu görülmektedir. Frekans ve yüzde değerleri göz önüne alındığında; okutulmakta olunan sınıf derecesi arttığında katılım sayısının arttığı görülmüştür, okutulmakta olunan sınıf ile araştırmaya katılım isteğinin doğru orantılı olduğu sonucuna ortaya çıkarmaktadır.

3.2.2. Odak Grup Görüşmesi Kişisel Özellikler

Araştırmayı daha da derinleştirmek için görüşme formu uygulanan adaylardan gönüllülük esası ile ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak bir çalışma grubu belirlenmiştir. Bu çalışma grubu oluşturulurken okutmakta olunan sınıf düzeyi açısından ilköğretimin her kademesini içermesi gerekliliği göz önüne alınmıştır. Oluşan pandemi koşulları nedeniyle ulaşılan çalışma grubu 5 kişiden oluşmuştur. Odak grup görüşmesinde seçilen kişi sayısı 6-10 kişi aralığında ve benzer deneyimlere sahip olmalıdır. Ayrıca odak grup görüşmelerinde genellikle homojen gruplar kullanılmaktadır (Patton, 2018). Bu doğrultuda katılımcıların bilgileri şu şekildedir:

K1 kodlu katılımcının kişisel özellikleri

- Cinsiyeti erkektir.

- 31-40 yaş aralığındadır.
- 11-15 yıl arası mesleki kıdeme sahiptir.
- Eğitim durumunun lisans olduğunu belirtmiştir.
- Mezun olunan fakülte türünün eğitim fakültesi olduğunu belirtmiştir.
- 3. Sınıf okutmaktadır.

K2 kodlu katılımcının kişisel özellikleri

- Cinsiyeti kadındır.
- 51-60 yaş aralığındadır.
- 25 yıl üzeri mesleki kıdeme sahiptir.
- Eğitim durumunun lisans olduğunu belirtmiştir.
- Mezun olunan fakülte türünün eğitim fakültesi olduğunu belirtmiştir.
- 2. Sınıf okutmaktadır.

K3 kodlu katılımcının kişisel özellikleri

- Cinsiyeti kadındır.
- 31-40 yaş aralığındadır.
- 11-15 yıl arası mesleki kıdeme sahiptir.
- Eğitim durumunun lisans olduğunu belirtmiştir.
- Mezun olunan fakülte türünün eğitim fakültesi olduğunu belirtmiştir.
- 3. Sınıf okutmaktadır.

K4 kodlu katılımcının kişisel özellikleri

- Cinsiyeti kadındır.
- 31-40 yaş aralığındadır.
- 6-10 yıl arası mesleki kıdeme sahiptir.
- Eğitim durumunun lisans olduğunu belirtmiştir.
- Mezun olunan fakülte türünün eğitim fakültesi olduğunu belirtmiştir.
- 4. Sınıf okutmaktadır.

K5 kodlu katılımcının kişisel özellikleri

- Cinsiyeti kadındır.

- 41-50 yaş aralığındadır.
- 28 yıl üzeri mesleki kıdeme sahiptir.
- Eğitim durumunun lisans tamamlama olduğunu belirtmiştir.
- Mezun olunan fakülte türünün eğitim fakültesi olduğunu belirtmiştir.
- 1. Sınıf okutmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği) Konulu Görüşme Formu ve odak grup görüşme formu adlı veri toplama araçları hakkında bilgiler verilmiştir.

3.3.1. İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği) Konulu Görüşme Formu

Görüşme formu hazırlanırken literatür taranmış ve literatürdeki bilgiler ışığında görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formu geliştirildikten sonra form hakkında uzman görüşü alınmış ve elde edilen geri dönütlerle çalışma üzerinde düzenleme yapılarak çalışmaya son haline kavuşmuştur. Görüşme formu iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada kişisel bilgilere yer verilmiştir. Bu kişisel bilgiler cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, eğitim durumu, mezun olunan fakülte türü ve okutmakta olunan sınıf gibi maddeleri içermektedir. İkinci aşamada ise araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan 8 adet soru hazırlanmıştır. Bu soruların bazıları birkaç aşamadan oluşmaktadır. Ayrıca hazırlanan görüşme formu için kurumlardan gerekli izinler alınmış ve ekte sunulmuştur.

3.3.2. Odak Grup Görüşme Formu

Araştırmada derinlemesine bilgiler elde edebilmek amacıyla araştırmacı tarafından odak grup görüşme formu geliştirilmiştir.

Odak grup görüşmesi 11 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Odak grup görüşmesi için sorular hazırlanırken literatür incelenmiş ve sorular araştırmanın amacına göre

hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular uzman görüşüne sunulmuş ve geri dönüşlere göre sorular yeniden şekillendirilmiştir. Soruların hazırlanırken; konuşma diline yakın olması, akademik ifadeler içermemesi, katılımcıların sözcük dağarcığı dikkate alınması, anlaşılabilir-açık ve kısa ifadeler içermesi, açık-uçlu olması, yönergelerin basit ve anlaşılabilir olması gibi özelliklere (Kruiger ve Casey, 2000, aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2021) sahip olması gerekliliğine göre hazırlanmıştır.

3.4. Veri Toplama

Araştırmada verilen toplanması için öncelikle Çanakkale merkeze bağlı tüm okullarda çalışma yapılabilmesi için Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne başvurulmuş ve Çanakkale Milli Eğitim Müdürlüğünden gelen üst yazı ile birlikte izin süreci tamamlanmıştır. Görüşme formu Çanakkale merkeze bağlı bütün okullarda uygulanmıştır. Katılımcılara gönüllülük esasına göre uygulanan çalışma için uygulama esnasında sorular ile ilgili gerekli açıklamalarda bulunulmuştur.

Görüşme formunun uygulanması aşamasında bazı katılımcılar konu hakkında daha detaylı bilgi verme isteklerini dile getirmiştir. Bu aşamada araştırmanın daha derinleştirilmesi için katılımcılarla odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmesi için 7 kişi belirlenmiştir. Fakat bazı katılımcılar odak grup görüşmesine katılamamış ve çalışma 5 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Online olarak gerçekleştirilen bu görüşme sırasında ses ve görüntü kaydı alınmış ve konuda katılımcıların yazılı olarak izinleri alınmıştır. Katılımcıların kişisel gizliliği için isimleri yerine (K1, K2) şeklinde kodlar kullanılmıştır. 68 dakika süren çalışma iki oturum şeklinde gerçekleştirilmiş ve çalışma sonucunda veri toplama aşamasının sonuna gelinmiştir.

3.5. Veri Analizi

Veri toplama aşamasında kullanılan görüşme formu ve odak grup görüşmesi ile toplanan veriler içerik analizi tekniğiyle MAXQDA 2022 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir.

3.5.1. Verilerin analizi ve geçerlik-güvenirlik belirleme süreci

Veri toplama aşamasında online olarak yapılan çalışmada katılımcıların sözlü ve yazılı izniyle ses ve görüntü kaydı alınmıştır. Veriler yazılı hale getirilerek gerekli düzenlemeler yapılmış ve gereksiz kısımlar atılmıştır. Elde edilen ham verinin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi verinin kavram haline getirilerek tema ve kavramlar aracılığıyla birbirleri arasındaki ilişkinin açıklanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Analiz aşamasında ortaya çıkan veriler çeşitli tema ve kavramlar ile eşleştirilmiştir.

Geçerliliği sağlamak için Creswell ve Creswell (2021) belirttiği bazı geçerlik yöntemleri kullanılmıştır. İlk olarak araştırmamanın son hali katılımcılarla paylaşılarak geri dönütler alınmıştır. Yapılan yorumları kontrol etmek için akran değerlendirmesi kullanılarak çalışma hakkında araştırmacı dışında farklı bir yorum elde edilmiştir. Son olarak ise araştırma çalışma ile hiçbir alakası olmayan bir kişiye çalışma gösterilerek tarafsız bir açısı ile çalışmanın değerlendirilmesi sağlanmış ve çalışmanın geçerliliği artırılmıştır.

Araştırmanın geçerliliği Miles ve Huberman (1994) geliştirdiği Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü aracılığıyla hesaplanmıştır. 70 ve üzeri seviyesindeki çalışmaların güvenilir oldukları bilinmektedir. Formüle göre güvenirlik değeri %86 bulunarak çalışma güvenilir olarak nitelendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın soruları sonucunda oluşan cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın bulguları “İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği) Konulu Görüşme Formu” ve odak grup görüşmesinden elde edilen cevapların nitel yöntemlerle analizinden oluşturulmuştur. Araştırmanın gönüllük esası dolayısıyla katılımcıların bazı sorulara cevap vermemesi ve bazı cevaplardan birden fazla veri ortaya çıkması dolayısıyla frekans sıklıkları toplam frekans sayılarından farklı olabilir.

4.1. Görüşme Formu Bulguları

4.1.1. Katılımcıların Okuryazarlık Kavramına İlişkin Görüşleri

Tablo 17

Katılımcıların okuryazarlık kavramına ilişkin görüşleri

Görüşler	Frekans	Yüzde
Geleneksel Okuryazarlık	38	38
Düşünme Becerisi	20	20
İşlevsel Okuryazarlık	10	10
Öğrenmeyi Öğrenme Becerisi	10	10
İfade Becerisi	6	6
Alışkanlık/Farkındalık	5	5
Deneyimsel Öğrenme	5	5
Bilişsel Beceri	2	2
İnsan Çevre İlişkisi	2	2
Hazırbulunuşluk	1	1
Materyal	1	1
Toplam	100	100

Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların okuryazarlık kavramı ve okuryazarlık becerilerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla Geleneksel

Okuryazarlık, Düşünme Becerisi, İşlevsel Okuryazarlık ve Öğrenmeyi Öğrenme Becerisi gibi alt boyutlarda cevaplar verdikleri en az ise Hazırbulunuşluk ve Materyal alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu alt boyutlara ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

“Gördüğüm duyduğum okuduğum araştırdığım hissettiğim olayları anlamaya çalışmak diğer varlıklarla, çevreyle insanlarla ilişkilendirmeye çalışmak ve bu olayların kendim ve toplum üzerine etkilerini yorumlamak fayda ve zararlarını belirlemektir.” (K 1)

“Bir dile ait yazıları okuyabilme, yazabilme, kavrayabilme ve okuduklarımızı anlayabilme yetisidir.” (K 9)

“Okuryazarlık kavramları denilince medya okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, ekonomi okuryazarlığı, tarih okuryazarlığı aklı gelir. Beceri derken, bu okuryazarlık kavramlarının yorumlanması, aktarılması, derse uygulanması” (K 10)

“Okuryazarlık kavramı: Öğrenme bilinci oluşturma, bu bilinci geliştirme, yeni beceriler kazanmadır. Değişik türde yazılı kaynakları, kayıtları kullanarak anlama, tanımlama, yorumlama ve iletişim kurma yeteneğidir.” (K 13)

“Okuryazarlık yazı sembollerini seslendirme ve anlamlandırma ile başlayan okuma yazma faaliyetinin eşliğinde kişinin yaşadığı hayatın içinde nesne ve olayları algılayışı, anlaması ve sosyal hayatındaki bütün ilişkilere bir anlam yüklemesidir. Zihinsel beceriyi dili kullanarak gerçekleştirilen iletişim becerilerini ve tutumlarını etkili bir şekilde kullanması ile nesnelere, olgu ve olayları daha ayrıntılı anlama ve anladıklarını kendi özünü katarak kendini ifade etmesidir.” (K 23)

“Okuryazarlık kavramı ve okuryazarlık becerisi okul başarısını etkileyen en temel bilişsel becerilerden biridir.” (K 24)

“Konu hakkında bilgi edinmek, edindiği bilgiler günlük yaşamda kullanabilmesidir. Bilgileri doğru yorumlamaktır.” (K 28)

“O konu hakkında ön bilgi sahibi olmak. Konuya hâkim olmak” (K 35)

“Okuryazarlık bir dildeki yazılan kavramları okuyabilme, algılayabilme ve kavrayabilmedir. Bu kavramları algılayabilme becerisi okuryazarlık becerisine etkiler.” (K 51)

“Bence okuryazarlık kavramı dendiğinde okuma ve yazmanın birleştirilmesi ilk akla gelendir. Okuduğunu anlayıp bunu yazıya dökabilmektir. Okuryazarlık becerisi ise zihinsel bir süreçtir. Kişinin aklını kullanarak anlama seviyesini en üst seviyeye çıkardığı durumdur.” (K 53)

“Okuryazar olmak, okuma yazma becerisini temeline almakla birlikte kesinlikle okuma yazma bilmek değildir. Okuma yazmayı öğrenme sürecinde bilişsel ve motor beceriler gerekirken okuryazarlık sonraki yaşam boyu süreci içine alır. Okuryazar olan kişi; okuduğunu anlayan, düşünen, eleştiren, kendini geliştirmeye istekli, günlük ve toplumsal olaylara karşı bakış açısı geliştiren, sorgulayan, hakkını arayan, yol gösteren, kendi gelişim-değişim yolculuğuna aktif şekilde takip eden kişidir. Bana göre okuryazar olmak hayatı canlı ve aktif şekilde yorumlayabilmek ve yaşayabilmektir. Kuru bilgiden ziyade yaşamında kendinde okumuş olma halini canlı tutabilmektir. Kültürel gelişmişlik düzeyidir okuryazar olabilmek. Bana göre bir varış noktası değil, ulaşılması gereken ve hedefi sürekli yükselen bir amaçtır.” (K 60)

Şekil 1. Katılımcıların okuryazarlık kavramı hakkında görüşlerinin kelime analizine ilişkin değerleri

Tablo 18

Katılımcıların okuryazarlık kavramı hakkında görüşlerinin kelime analizine ilişkin değerleri

Sözcük	Sözcük uzunluğu	Frekans	%
okuryazarlık	12	46	4,99
okuma	5	27	2,93
anlama	6	21	2,28
becerisi	8	21	2,28
okuduğunu	9	12	1,30
yorumlama	9	11	1,19
algılama	8	9	0,98
okuyabilme	10	9	0,98
yazabilme	9	9	0,98
yazma	5	9	0,98
dilin	5	7	0,76
kavramı	7	7	0,76
anlayabilmek	12	6	0,65

Tablo 18'in devamı

ifade	5	6	0,65
kendi	5	6	0,65
okuryazar	9	6	0,65
sahip	5	6	0,65
yazılı	6	6	0,65
kaynakları	10	5	0,54
bilgi	5	4	0,43
doğru	5	4	0,43
günlük	6	4	0,43
kavrama	7	4	0,43
kavramları	10	4	0,43
kullanarak	10	4	0,43
olayları	8	4	0,43
öğrenme	7	4	0,43
farklı	6	3	0,33
hakkında	8	3	0,33
konu	4	3	0,33
medya	5	3	0,33
yaşadığı	8	3	0,33
yazılarını	10	3	0,33

Tablo 18 ve Şekil 1'de okuryazarlık kavramına ilişkin görüşlerin kelime bulutu şeklinde analizi yapılmıştır. Kelime bulutu oluşturulurken belirlenen sıklık değerinin altındaki kelimelere yer verilmemiştir. Tablo ve şekil incelendiğinde en fazla sıklığa sahip değerlerin okuryazarlık %4,99 okuma %2,93, anlama 2,28, ve becerisi %2,28 kelimeleri oldukları belirlenmiştir.

4.1.2. Okuryazarlık Türlerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Farkındalık

Durumları

Tablo 19

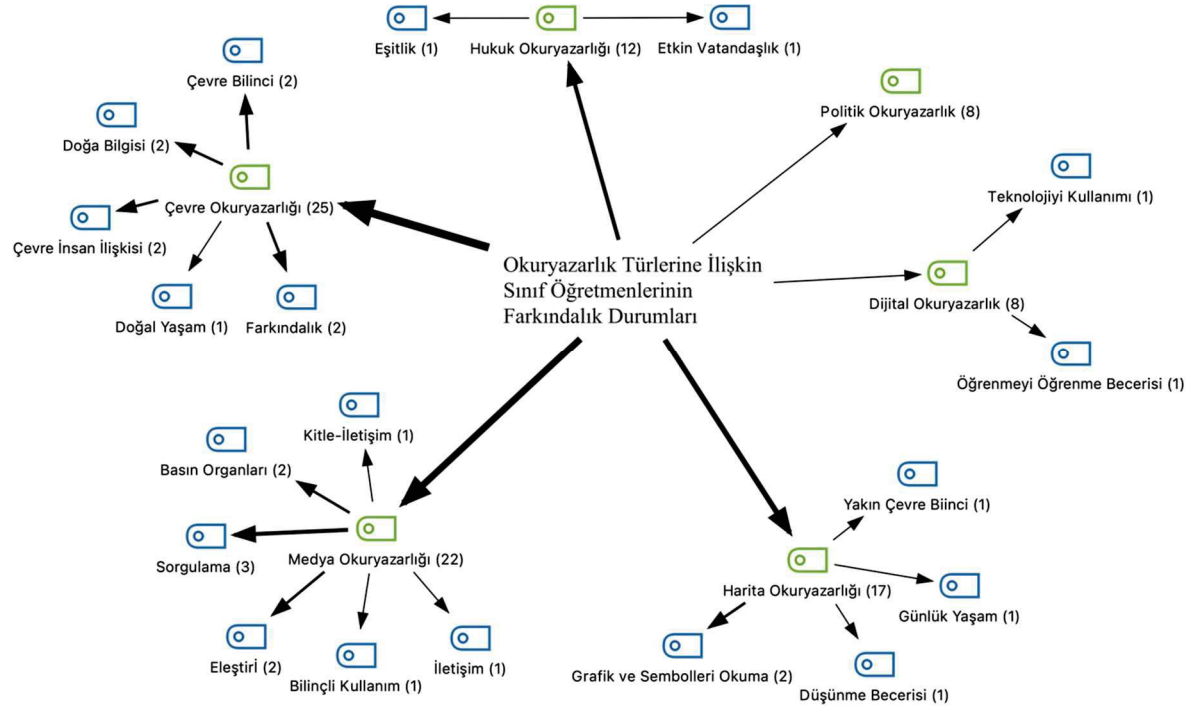
Katılımcıların okuryazarlık türlerine ilişkin farkındalıkları

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Tarih Okuryazarlığı	34	16,11
Çevre Okuryazarlığı	25	11,85
Medya Okuryazarlığı	22	10,43
Coğrafya Okuryazarlığı	18	8,53
Harita Okuryazarlığı	17	8,06
Teknoloji Okuryazarlığı	17	8,06
Ekonomi Okuryazarlığı	14	6,64
Hukuk Okuryazarlığı	12	5,69
Dijital Okuryazarlık	8	3,79
Eleştirel Okuryazarlık	8	3,79
Politik Okuryazarlık	8	3,79
Geleneksel Okuryazarlık	4	1,90
Finansal Okuryazarlık	3	1,42
Manevi Değerler Okuryazarlığı	3	1,42
Bilgi Okuryazarlığı	2	0,95
Görsel Okuryazarlık	2	0,95
Sosyal Okuryazarlığı	2	0,95
Sosyoloji Okuryazarlığı	2	0,95
Adalet Okuryazarlığı	1	0,47
Beşerî okuryazarlık	1	0,47
Bilgisayar Okuryazarlığı	1	0,47
Girişimcilik Okuryazarlığı	1	0,47
Kitap Okuryazarlığı	1	0,47
Kütüphane Okuryazarlığı	1	0,47
Sağlık Okuryazarlığı	1	0,47
Sayısal Okuryazarlık	1	0,47
Web Okuryazarlığı	1	0,47

Tablo 19'un devamı

Yerel Okuryazarlık	1	0,47
Toplam	211	100

Şekil 2. Katılımcıların okuryazarlık türlerine ilişkin farkındalıkları

Tablo 19 ve Şekil 2 incelendiğinde Okuryazarlık Türlerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Farkındalık Durumları temasının frekans ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Araştırmanın alt boyutlarına ilişkin bulgular ortaya çıkarılmış fakat tablonun yalınlığını ve anlaşılabilirliğini etkileyeceği için alt boyutlara tablo üzerinde yer verilmemiştir. Temalara ilişkin bazı alt boyutlara aşağıda yer verilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan ifadelerin tarih okuryazarlığının alt boyutunda “farkındalık, eleştirel düşünme ve araştırma gibi gruplarda oluştuğu görülmektedir. Tarih okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Tarih okuryazarlığı; tarihini bilmesi ve bilincinde olmasıdır. (K 48)”

“Tarih okuryazarlığı: tarihin ve okuryazarlığın bir araya gelmesi tarihsel olaylara ilişkin araştırma sorgulama, yorum ve değerlendirmelerde bulunulması” (K 23)

“Tarih-coğrafya okuryazarlığı: Öğrenenlerin hem kişisel hem ailesel hem de toplumsal geçmişine yönelik kaynakları araştırması, incelemesi, bu kaynaklar ve yaşanmışlıklar arasında bağ kurması beklenir. Bulunduğu yakın çevreyi tanınması, tanıtması, bölgesindeki ve ülkesindeki sosyal/ekonomik/coğrafi/tarihi faktörleri gözlemlemesi, incelemesi ve yorumlanması beklenir. (K 61)”

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan diğer ifadelerin Çevre Okuryazarlığı alt boyutunda çevre bilinci, çevre insan ilişkisi, doğa bilgisi, farkındalık ve doğal yaşam gibi gruplarda oluştuğu görülmektedir. Çevre okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Çevre: çevre bilincinin geliştirerek çocukları topluma yararlı hale getirir.” (K 38)

“Çevre okuryazarlığı: doğal sistemlerin nasıl işlediği, bu sistemlerin insanların oluşturduğu sistemler ile nasıl etkileşim içerisinde olduğunun farkında olunması “(K 23)

“Çevre; doğa yaşamının nasıl işlediği konusunda bilgi sahibi olmalarını, doğal unsurlarla beşerî unsurlarının nasıl bir etkileşim içinde olduğunu kavramalarını, bu etkileşimde nasıl bir rol alması gerektiğini anlamaları ve sorunları çözmekle ilgili gerekli bilgi ve donanıma sahip olmalarını hedefler.” (K 31)

“Çevre okuryazarlığı: bireyin hem doğa hem de toplum ve gelecek kuşaklar için doğru tercihler yapabilecek bilgilerle donatılmasıdır.” (K 24)

“Çevre okuryazarlığı doğal çevrenin nasıl işlediğinin farkında olmaktır.” (K 54)

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan diğer ifadelerin Medya okuryazarlığın alt boyutunda “sorgulama, basın organları, eleştiri, bilinçli kullanım, iletişim, kitle-iletişim ve üretim gibi gruplarda oluştuğu görülmektedir. Medya okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Medya okuryazarlığı; günümüz bilgisayar dünyasında doğruyu-yanlışı, iyiyi-kötüyü sahteyi gerçeği ayırabilme becerilerinin kazandırılmasını hedefler.” (K 31)

“Medya okuryazarlığı: Öğrenenlerin kitle iletişim araçlarını tanımaları, kullanmaları, takip etmeleri, haberleri araştırmaları, okumaları, dergileri incelemeleri vb. konularda gelişmesi beklenir.” (K 61)

“Medya okuryazarlığı: radyo, TV, gazete, dergi gibi elektronik veya yazılı basın organlarına erişmek, kritik bir şekilde okumak, yargılamak, yaratmak için kullanılan bir terimdir.” (K 24)

“Medya okuryazarlığı; çeşitli medya araçlarını bilinçli kullanımı ve kendine uygun programlar seçip izlemesi, dinlemesi vb. eylemleri gerçekleştirir.” (K 48)

“Medya okuryazarlığı: Sorgulama yapmayı ve iletişim becerilerini geliştirmeyi” (K 7)

“Medya okuryazarlığı kitle iletişim araçlarından yararlanabilmek için gereklidir.” (K 54)

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en az tekrara sahip olan ifadelerin Adalet Okuryazarlığı, Beşerî okuryazarlık, Bilgisayar Okuryazarlığı, Girişimcilik Okuryazarlığı, Kitap Okuryazarlığı, Kütüphane Okuryazarlığı, Sağlık Okuryazarlığı, Sayısal Okuryazarlık ve Web Okuryazarlığı alt boyutlarında olduğu görülmektedir. Bu okuryazarlık türlerinin alt boyutunda çeşitli gruplar bulunmamaktadır.

4.1.3. Öğretmenlerinin Kazanım-Beceri İlişkisi Belirleme Durumları

Araştırmanın üçüncü sorusu iki aşamadan oluştuğu için bulgular kısmı da iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada kazanım-beceri ilişkisi bulmaya yönelik tablo halindeki boşlukların doldurulması istenmiştir. Kazanım beceri ilişkisine yönelik olarak tabloda yer alan her bölüm ayrı ayrı ele alınıp tablo haline getirilmiştir İkinci aşamada ise okuryazarlık becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler sorulmaktadır ve bulgular buna göre tablo haline getirilmiştir. İlk aşamada sosyal bilgiler öğretim programında yer alan yedi

okuryazarlık türünün kazanım-beceri ilişkisini ölçmeye yönelik hazırlanan tablolar şu şekildedir;

Tablo 20

Katılımcıların kazanım-beceri ilişkisi belirleme durumları temasına ilişkin görüşleri

Kazanım-Beceri İlişkisi	Frekans	Yüzde
Çevre Okuryazarlığı	15	27,27
Coğrafya Okuryazarlığı	12	21,82
Kültür Okuryazarlığı	12	21,82
Tarih Okuryazarlığı	9	16,36
Araştırma Okuryazarlığı	6	10,91
Görsel ve Bilgi okuryazarlığı	1	1,82
Toplam	55	100

Tablo 20’de katılımcılardan “SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.” ve “SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” kazanımlarına ilişkin olarak verdikleri Kazanım-Beceri İlişkisi temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla Çevre Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri en az ise Görsel ve Bilgi Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Verilen cevaplar göz önüne alındığında sosyal bilgiler programında yer alan kazanımların temel hatlarının öğretmenler tarafından belirlenemediği ve aynı kazanımın birden çok okuryazarlık türü ile ilişkilendirilebileceği belirlenmiştir.

Tablo 21

Katılımcıların kazanım-beceri ilişkisi belirleme durumları temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Teknoloji Okuryazarlığı	31	57,41
Dijital Okuryazarlık	8	14,81
Çevre Okuryazarlığı	6	11,11
Medya Okuryazarlığı	2	3,70
Bilgisayar Okuryazarlığı	1	1,85

Tablo 21'in devamı

Ekonomi Okuryazarlığı	1	1,85
E- Okuryazarlık	1	1,85
Klasik Okuryazarlık	1	1,85
Medya-iletişim okuryazarlığı	1	1,85
Sosyal Bilgiler Okuryazarlığı	1	1,85
Tarih Okuryazarlığı	1	1,85
Toplam	54	100

Tablo 21'de katılımcılardan “SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.” ve “SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.” kazanımlarına ilişkin olarak verdikleri Kazanım-Becerisi İlişkisi temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla Teknoloji Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri en az ise Bilgisayar Okuryazarlığı, Ekonomi Okuryazarlığı, E- Okuryazarlık, Klasik Okuryazarlık, Medya İletişim Okuryazarlığı, Sosyal Bilgiler Okuryazarlığı ve Tarih Okuryazarlığı alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu durum programda yer alan kazanımın teknoloji okuryazarlığı ile ilişkisinin kolay bir şekilde anlaşıldığı göstermektedir.

Tablo 22

Katılımcıların kazanım-beceri ilişkisi belirleme durumları temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Ekonomi Okuryazarlığı	24	48,98
Finansal Okuryazarlık	19	38,78
Matematik Okuryazarlığı	2	4,08
Bilgi Okuryazarlığı	1	2,04
Sayısal Okuryazarlık	1	2,04
Sosyal Okuryazarlık	1	2,04
Sosyoloji Okuryazarlığı	1	2,04
Toplam	49	100

Tablo 22'de katılımcılardan “SB.4.5.4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.” ve

“SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.” kazanımlarına ilişkin olarak verdikleri Kazanım-Becerisi İlişkisi temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla Ekonomi Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri en az ise Bilgi Okuryazarlığı, Sayısal Okuryazarlık, Sosyal Okuryazarlık ve Sosyoloji Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir.

Tablo 23

Katılımcıların kazanım-beceri ilişkisi belirleme durumları temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Harita Okuryazarlığı	33	62,26
Çevre Okuryazarlığı	8	15,09
Coğrafya Okuryazarlığı	6	11,32
Görsel Okuryazarlık	2	3,77
Bilgi Okuryazarlığı	1	1,89
Grafik Okuryazarlığı	1	1,89
Teknoloji Okuryazarlığı	1	1,89
Yerel Okuryazarlık	1	1,89
Toplam	53	100

Tablo 23'te katılımcılardan “SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” ve “SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer” kazanımlarına ilişkin olarak verdikleri Kazanım-Becerisi İlişkisi temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla Harita Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri en az ise Bilgi Okuryazarlığı, Grafik Okuryazarlığı, Teknoloji Okuryazarlığı ve Yerel Okuryazarlık alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Ortaya çıkan bu durum Harita Okuryazarlığı ile ilgili kazanımların oldukça açık olduğunun ortaya koymaktadır.

Tablo 24

Katılımcıların kazanım-beceri ilişkisi belirleme durumları temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Hukuk Okuryazarlığı	34	73,91
Politik Okuryazarlık	3	6,52
Aile Okuryazarlığı	2	4,35
Bilgi Okuryazarlığı	2	4,35
Çocuk Okuryazarlığı	1	2,17
Görsel Okuryazarlık	1	2,17
Kültür Okuryazarlığı	1	2,17
Sosyal Okuryazarlık	1	2,17
Sosyoloji Okuryazarlığı	1	2,17
Toplam	46	100

Tablo 24’te katılımcılardan “SB.4.6.1. Çocuk olarak haklarının farkına varır.” ve “SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.” kazanımlarına ilişkin olarak verdikleri Kazanım-Beceri İlişkisi temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla Hukuk Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri en az ise Çocuk Okuryazarlığı, Görsel Okuryazarlık, Kültür Okuryazarlığı, Sosyal Okuryazarlık ve Sosyoloji Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu değerler hukuk okuryazarlığı ile ilgili kazanımların oldukça açık olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 25

Katılımcıların kazanım-beceri ilişkisi belirleme durumları temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Teknoloji Okuryazarlığı	33	66
Dijital Okuryazarlık	7	14
Tarih Okuryazarlığı	5	10
Medya Okuryazarlığı	2	4
E-Okuryazarlık	1	2
İletişim Okuryazarlığı	1	2

Tablo 25'in devamı

Klasik Okuryazarlık	1	2
Toplam	50	100

Tablo 25'te katılımcılardan "SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır." kazanımlarına ilişkin olarak verdikleri Kazanım-Becerisi İlişkisi temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla Teknoloji Okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri en az ise E-Okuryazarlık, İletişim Okuryazarlığı ve Klasik Okuryazarlık alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlar dijital okuryazarlık terimi ile teknoloji okuryazarlık teriminin birbiri yerine kullanılabilirliğinin, sınırlarının çok açık olmadığına göstermektedir.

Tablo 26

Katılımcıların kazanım-beceri ilişkisi belirleme durumları temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Politik Okuryazarlık	17	28,81
Sosyal Okuryazarlık	16	27,12
Hukuk Okuryazarlığı	5	8,47
Tarih Okuryazarlığı	5	8,47
Eleştirel Okuryazarlık	4	6,78
Bilgi Okuryazarlığı	2	3,39
Dijital Okuryazarlık	2	3,39
Kültürel Okuryazarlık	2	3,39
Sosyoloji Okuryazarlığı	2	3,39
Çevre Okuryazarlığı	1	1,69
Görsel Okuryazarlık	1	1,69
Klasik Okuryazarlık	1	1,69
Medya Okuryazarlığı	1	1,69
Toplam	59	100

Tablo 26'da katılımcılardan "SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir." ve "SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar." kazanımlarına ilişkin olarak verdikleri Kazanım-Becerisi İlişkisi

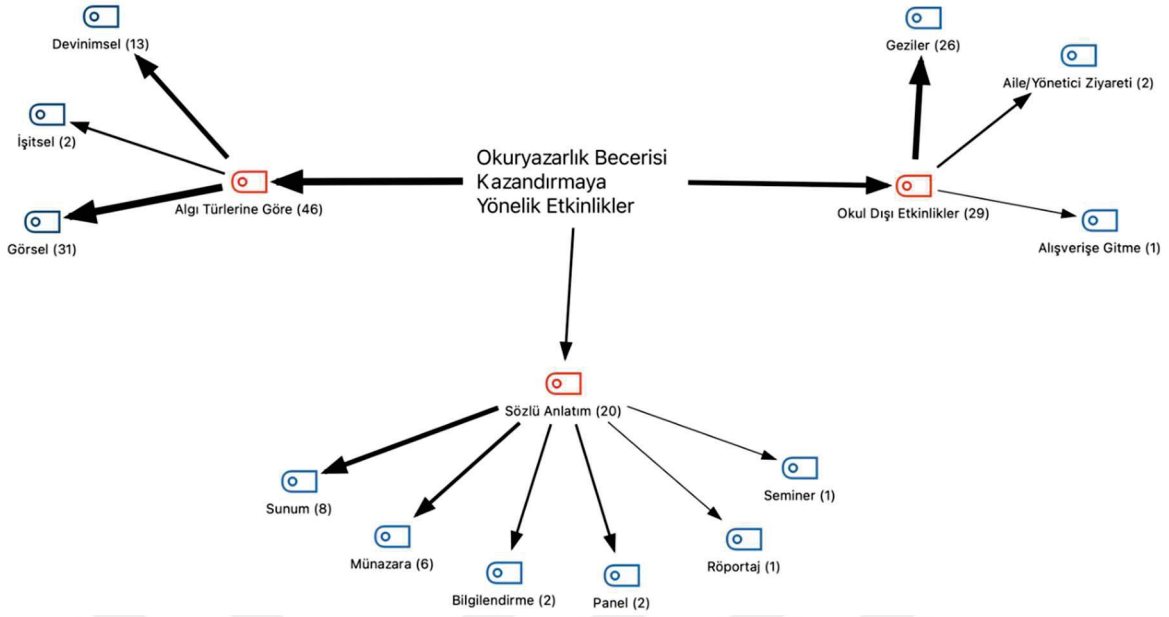
temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla Politik Okuryazarlık ve Sosyal Okuryazarlık alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri en az ise Çevre Okuryazarlığı, Görsel Okuryazarlık, Klasik Okuryazarlık ve Medya Okuryazarlığı alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. En fazla yer verilen alt boyutların birbirine yakın olması bu kavramların kavram karmaşası içinde olup bazen birbiri yerine kullanılabilirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca verilen kazanımların sadece bir tane okuryazarlık türü ile ilişkilendirilemeyeceğini bazen birden fazla okuryazarlık türü ile ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkarılabilir.

4.1.4. Okuryazarlık Becerisi Kazandırmaya Yönelik Etkinlikler

Tablo 27

Katılımcıların okuryazarlık becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler temasına ilişkin görüşleri

Etkinlik Türleri	Frekans	Yüzde
Algı Türlerine Göre	46	25,56
Okul Dışı Etkinlikler	29	16,11
Sözlü Anlatım	20	11,11
Grup Türlerine Göre Etkinlikler	17	9,44
Öğretim Teknikleri	17	9,44
Araştırma	12	6,67
Ödevler	11	6,11
Doküman İncelemeye Yönelik	8	4,44
Sosyal Etkinlikler	8	4,44
Diğer	7	3,89
Tarih Merkezli Etkinlikler	5	2,78
Toplam	180	100

Şekil 3. Katılımcıların okuryazarlık becerisi kazandırmaya yönelik etkinlikler temasına ilişkin görüşleri

Tablo 27 ve Şekil 3 incelendiğinde Okuryazarlık Becerisi Kazandırmaya Yönelik Etkinlikler Temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Araştırmanın alt boyutlarına ilişkin bulgular ortaya çıkarılmış fakat tablonun yalınlığını ve anlaşılabilirliğini etkileyeceği için alt boyutlara tablo üzerinde yer verilmemiştir. Alt boyutlar aşağıda temaların açılımında yer verilecektir.

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan ifadelerin Algı Türlerine Göre alt boyutunda devinimsel, işitsel ve görsel gibi gruplarda olduğu görülmektedir. Ayrıca Devinimsel grubunun halk oyunları, drama etkinlikleri ve maket kullanma alt gruplarına, İşitsel grubunun; hikâye anlatma alt grubuna Görsel grubunun ise sanal geziler, sanatsal çalışmalar, interaktif çalışmalar, gözlem, sınıf ve okul gazetesi ve video izleme gibi alt gruplardan olduğu görülmektedir.

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan diğer ifadelerin “okul dışı etkinlikler” alt boyutunda ise geziler, aile/yönetici ziyaretleri ve alışverişe gitme gibi gruplarda olduğu görülmektedir.

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan diğer ifadelerin sözlü anlatım alt boyutunda sunum, münazara, bilgilendirme, panel, röportaj ve seminer gibi gruplarda oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en az tekrara sahip olan ifadelerin Tarih merkezli etkinlikler alt boyutunda belirli gün ve haftaları kutlama ve kronoloji gibi gruplarda oluştuğu görülmektedir.

4.1.5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerinin Öğrenciler Tarafından Kazanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri

Tablo 28

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerinin öğrenciler tarafından kazanılma durumuna ilişkin öğretmen görüşleri

Beceri Kazanım Düzeyleri	Frekans	Yüzde
İyi	17	43,59
Orta Düzey	10	25,64
Yeterli Düzeyde	6	15,38
Yetersiz	6	15,38
Toplam	39	100

Katılımcıların verilerinden elde edilen bulgularla birinci aşamada beceri kazanım düzeyleri tabloda belirtilmiştir. İkinci aşamada ise beceri kazanım düzeylerinde geliştirilmesinde gerekli durumlara yer verilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerinin Öğrenciler Tarafından Kazanılma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla iyi alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri en az yeterli düzeyde ve yetersiz alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir.

4.1.6. Öğrencilerde Okuryazarlık Becerileri Geliştirmeye Yönelik Öneriler

Tablo 29

Katılımcıların öğrencilerde okuryazarlık becerileri geliştirmeye yönelik öneriler temasına ilişkin görüşleri

Geliştirilmesi Gereken Durumlar	Frekans	Yüzde
İş Birliği	6	24
Deneyimsel Öğrenme	4	16
Mevzuat	3	12
Okul Dışı Öğrenme	3	12
Öğretim İlkeleri	3	12
Dijitalleşme	2	8
Disiplinler arası	1	4
Harita Çizimi	1	4
Sorumluluk	1	4
Teorik Bilgi	1	4
Toplam	25	100

Tablo 29’da Öğrencilerde Okuryazarlık Becerileri Geliştirmeye Yönelik Öneriler temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplarda en fazla İş Birliği ve Deneyimsel Öğrenme gibi boyutlarda cevaplar verdikleri en az ise Disiplinler Arası, Sorumluluk Harita, Çizimi ve Teorik Bilgi alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu alt boyutlara ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

“Yalnızca okulda okuryazarlık becerilerinin gelişeceğini düşünmüyorum. Ailede sorgulamadan TV ve tablet kullanılıyorsa o öğrenciden iyi bir teknoloji okuryazarlığı beklenemez. Aile ve öğretmen iş birliğinde kazanımlar verilirse öğrenciler için daha faydalı olacağını düşünüyorum.” (K 48)

“Yaparak, yaşayarak, gezerek, görerek, inceleyerek ya da araştırma yaptırılarak öğrenilen bilgiler kalıcı bilgiler olmaktadır. Ezbere dayalı bilgiler eğer kullanılmıyorsa bir süre sonra unutuluyor.” (K 21)

“Açıkçası program çok yoğun ya da ders saati az diyebiliriz. Kavranabilmesi için sözelliğin yanı sıra farklı etkinliklerle kalıcı olması sağlanmalı, duygu aktarımı için zamana ihtiyaç var. Sadece bilgi aktarımı oluyor.” (K 9)

“Gezi, gözlem yoluyla yaratılan farkındalık daha kalıcıdır. Teknolojik araçları kullanarak farkındalık artırılıyor. Çocuklara eleştirel okuryazarlık anlamında sorgulamaya yönlendiriliyor.” (K 51)

“Şu an 2. Sınıf okutmaktayım fakat yine de ileriye dönük bazı çalışma ve etkinlikler yapmaktayım. Özellikle medya okuryazarlığı konusunda “kırsal kesim” çocuklarının gördüklerine çok daha çabuk inandıkları ve internet (sanal) alemde iyiyi-kötüyü, gerçeği-sahteyi ayırmakta (belki birazda yaşları itibariyle) ayırt etmekte zorlandıklarını görmekteyim.” (K 31)

“Basit, anlaşılır kavramlar anlaşılabilirken uzun, karmaşık kavramların anlamlandırma zorluk çekilmektedir.” (K 10)

“Köy ortamında yetiştikleri için dijital çağdan biraz uzaklar. Aslında şehir çocuklarına göre pek çok açıdan özgürler. Bu tür okuryazarlıkların gelişmesi için ailenin de desteği gerekiyor. Bu konuda eksik kaldıklarını düşünüyorum.” (K 16)

“Türkçe dersleri bağlamında ele alınarak işlenmeli diğer derslerle de desteklenmeli” (K 4)

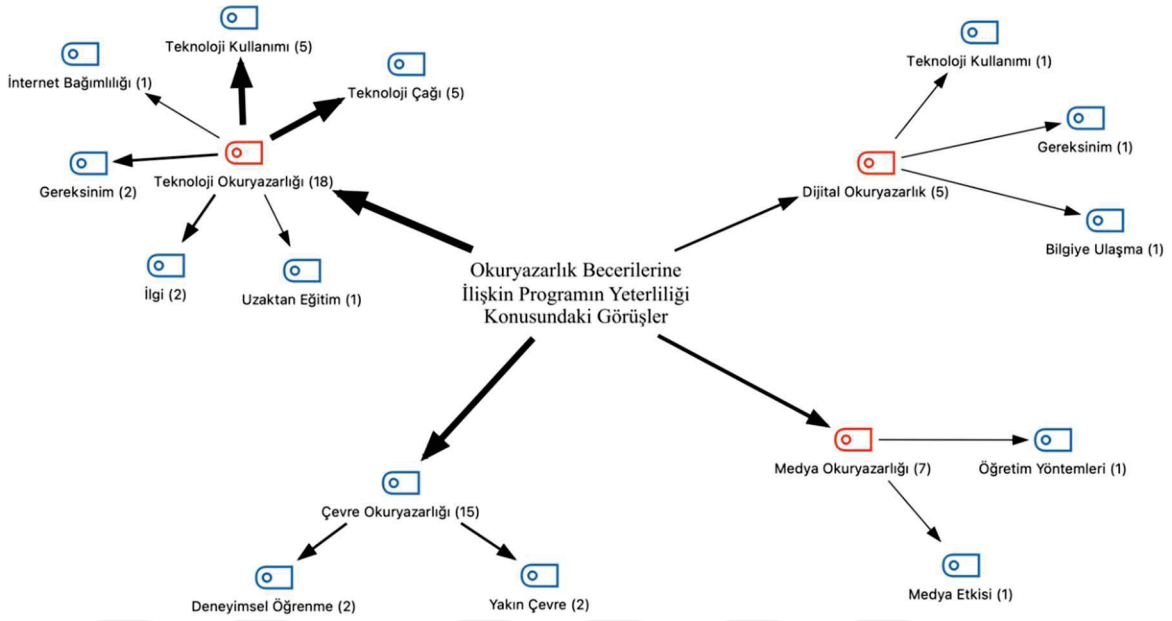
“Öğrencilerimiz sadece bilgi düzeyi ile ilgili çalışmalar yapılıyor.” (K 5)

4.1.7. Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Programın Yeterliliği Konusundaki Görüşler

Tablo 30

Katılımcıların okuryazarlık becerilerine ilişkin programın yeterliliği konusundaki görüşler temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Teknoloji Okuryazarlığı	18	27,69
Çevre Okuryazarlığı	15	23,08
Medya Okuryazarlığı	7	10,77
Dijital Okuryazarlık	5	7,69
Ekonomi Okuryazarlığı	4	6,15
Tarih Okuryazarlığı	4	6,15
Sosyal Okuryazarlık	3	4,62
Coğrafya Okuryazarlığı	2	3,08
Aile Okuryazarlığı	1	1,54
Duygusal Okuryazarlık	1	1,54
Eleştirel Okuryazarlık	1	1,54
Geleneksel Okuryazarlık	1	1,54
Hukuk Okuryazarlığı	1	1,54
Sağlık Okuryazarlığı	1	1,54
Yerel Okuryazarlık	1	1,54
Toplam	65	100

Şekil 4. Katılımcıların okuryazarlık becerilerine ilişkin programın yeterliliği konusundaki görüşler temasına ilişkin görüşleri

Tablo 30 ve Şekil 4’te Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Programın Yeterliliği Konusundaki Görüşler temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Araştırmanın alt boyutlarına ilişkin bulgular ortaya çıkarılmış fakat tablonun yalınlığını ve anlaşılabilirliğini etkileyeceği için alt boyutlara tablo üzerinde yer verilmemiştir. Alt boyutlara aşağıda alt boyutların açılımında yer verilecektir.

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan ifadelerin Teknoloji Okuryazarlığı alt boyutunda “teknoloji çağı, teknoloji kullanımı, gereksinim, ilgi, internet bağımlılığı ve uzaktan eğitim gibi gruplarda oluştuğu görülmektedir. Teknoloji okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır

“Medya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığını daha iyi kullanmaktadırlar. İçinde bulunduğumuz çağın teknoloji çağı olduğunu düşünürsek öğrencilerin teknolojiyi hayatlarının her alanında daha iyi kullandıklarını görmekteyiz.” (K 10)

“Teknoloji okuryazarlığı, çevre okuryazarlığını daha iyi kullanabiliyorlar. Teknoloji çağında yaşadığımız için hayatımızın her alanında teknoloji kullanmaya başladık.” (K 8)

“Günümüzün gereksinimler doğrultusunda teknoloji okuryazarlığının becerilerini daha iyi kullandıklarını gözlemledim.” (K 54)

“Uzaktan eğitim vasıtasıyla teknolojiye alıştılar ve teknolojik okuryazarlıklarını geliştirdiler.” (K 55)

“Özellikle medya ve teknoloji becerileri geliyor. Tamamen yaşanan çağla, internet bağımlılığıyla ilgili olduğunu düşünüyorum” (K 9)

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan diğer ifadelerin çevre okuryazarlığın alt boyutunda deneyimsel öğrenme ve yakın çevre gibi gruplarda olduğu görülmektedir. Çevre okuryazarlığı alt boyutuna ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır

“En iyi yakın çevresini tanır. Çünkü; yaparak ve yaşayarak öğrenir.” (K57)

“Çevre okuryazarlığı: çevre konusuna çok yakın oldukları için olmalı. Kendi çevreleri ile ilişkilendirdikleri için.” (K 22)

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en az tekrara sahip olan ifadelerin Aile Okuryazarlığı, Duygusal Okuryazarlık, Eleştirel Okuryazarlık, Geleneksel Okuryazarlık, Hukuk Okuryazarlığı, Sağlık Okuryazarlığı ve Yerel Okuryazarlık boyutunda olduğu görülmektedir. Bu alt boyutlara ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır

“Hukuk okuryazarlığı: Haklarını farkında özgüvenli yetiştiriyorlar.” (K 45)

“Sağlık okuryazarlığı: Ülkedeki salgın hastalık dönemi yaşanmasından dolayı” (K 44)

“Yerel okuryazarlık becerisini daha iyi kullanıyorlar. Birebir yaşayarak, izleyerek yerleri, olayları görmek daha kalıcı oluyor.” (K 43)

4.1.8. Öğretmenlerin Yerel Okuryazarlık Hakkındaki Farkındalık Durumları

Araştırmanın bu bölümünde yerel okuryazarlık kavramı ile ilgili katılımcıların farkındalık durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın 6. Sorusu üç ayrı sorudan oluştuğu için bu bölümde her soru için ayrı ayrı üç tablo hazırlanmıştır.

Tablo 31

Katılımcıların öğretmenlerin yerel okuryazarlık hakkındaki farkındalık durumları temasına ilişkin görüşleri

Yetkinlik Düzeyi	Frekans	Yüzde
Evet	14	82,35
Hayır	2	11,76
Kısmen	1	5,88
Toplam	17	100

Tablo 31’de Öğretmenlerin Yerel Okuryazarlık Hakkındaki Farkındalık Durumları temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla evet cevabını verdikleri görülmektedir.

Tablo 32

Katılımcıların yerel okuryazarlık-ders ilişkisi temasına ilişkin görüşleri

Ders Türü	Frekans	Yüzde
Sosyal Bilgiler	52	63,41
Hayat Bilgisi	15	18,29
Türkçe	10	12,20
Görsel Sanatlar	3	3,66
İnsan Hakları	1	1,22
Vatandaşlık	1	1,22
Toplam	82	100

Tablo 32’de Yerel Okuryazarlık-Ders İlişkisi temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla sosyal bilgiler en az ise insan hakları ve vatandaşlık alt boyutları hakkında cevaplar verdikleri belirlenmiştir.

Tablo 33

Katılımcıların yerel okuryazarlık becerisinin kazandırılması sonucunda oluşturması beklenen etkiler temasına ilişkin görüşleri

Etki Türü	Frekans	Yüzde
Yerel Farkındalık	11	28,95
Etkin Vatandaşlık	5	13,16
Çevre Bilinci	4	10,53
Farkındalık	4	10,53
Bilgi Transferi	3	7,89
Bilinçlenme	3	7,89
Deneyimsel Öğrenme	3	7,89
Kalıcı Öğrenme	2	5,26
Sosyal Uyum	2	5,26
Etkili Öğrenme	1	2,63
Toplam	38	100

Tablo 33'te Yerel Okuryazarlık Becerisinin Kazandırılması Sonucunda Oluşturması Beklenen Etkiler temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla yerel farkındalık en az ise etkili öğrenme alt boyutuna ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu alt boyutlara ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

“Bu becerilerin kazandırılması öğrencilerin kendilerini ve çevrelerini daha iyi tanımalarını sağlar.” (K 2)

“Bu becerileri kazanması yaşamda aktif rol alabilmesi çevresinin farkında daha özgüvenli bireyler olarak daha duyarlı yapacaktır öğrenenleri. Bu becerilerin kazandırılmasının zaten eğitimin temelinde bulunması gerektiğini düşünüyorum. Yaşadığı toprakları kültürel, coğrafi, manevi değerlerini, özelliklerini bilme, coğrafyasında yaşayan sanatçısından, bilim insanına, gündemine kadar farkında olması o zaman galiba okuryazar kavramının canlı yaşayan örneklerine şahit olabiliriz.” (K 60)

“Milli kültür ve terimine sahip çıkan, milleti millet yapan değerleri benimsemiş gençlik yetişir. Geleceğin mimari gençleri batıya özentisinden kurtarır.” (K 32)

“Yaşadığı ülkenin milli tarihi değerlerini fark eder. Dünya vatandaşlarını tanır, onların kültür özelliklerini kavrar kültürlere saygı duymayı öğrenir. Mekân, konum bilgisi kazanır.” (K 36)

“Çevreye ve geçmişine daha duyarlı, kültürüne sahip çıkan bireyler olarak yetişmelerini sağlayabilir.” (K 54)

“Tarihini ve kültürünü daha iyi bilip, özümser ve gelecek kuşaklara aktarır.” (K 52)

“En önemli etkisi “bilinç “olur bence. Daha bilinçli öğrenciler, öğrendikçe tarihine milletine ülkesine daha bağlı öğrenciler yetişir.” (K 9)

“Yaparak yaşayarak olduğu için kalıcı olmaktadır.” (K 55)

“Kalıcı öğrenmeyi olumlu yönde etkiliyor.” (K 43)

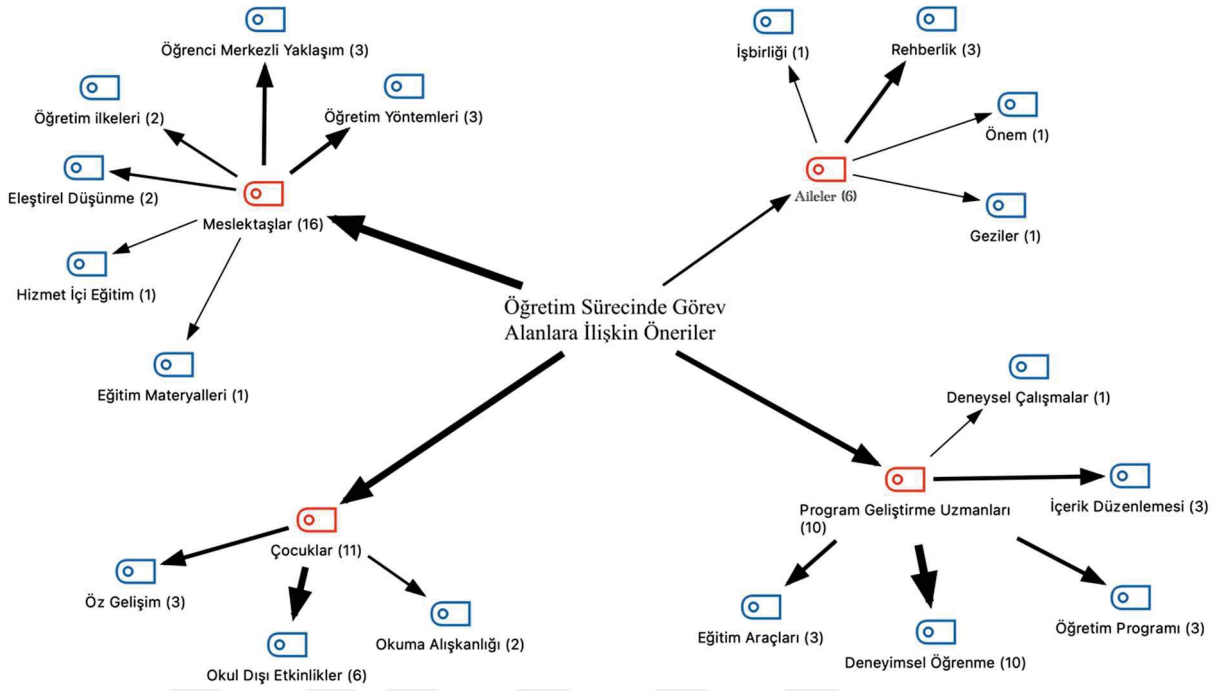
“Yaşadığı yeri daha iyi tanıma, sosyal yaşama uyum sağlama” (K 7)

4.1.9. Öğretim Sürecinde Görev Alanlara İlişkin Öneriler

Tablo 34

Katılımcıların öğretim sürecinde görev alanlara ilişkin öneriler temasına ilişkin görüşleri

Eğitim Paydaşlarına İlişkin Öneriler	Frekans	Yüzde
Program Geliştirme Uzmanları	20	37,74
Meslektaşlar	16	30,19
Çocuklar	10	18,87
Aileler	7	13,21
Toplam	53	100

Şekil 5. Katılımcıların öğretim sürecinde görev alanlara ilişkin öneriler temasına ilişkin görüşleri

Tablo 34 ve Şekil 5’te Öğretim Sürecinde Görev Alanlara İlişkin Öneriler temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan ifadelerin program geliştirme uzmanları alt boyutunda deneyimsel öğrenme, eğitim araçları içerik düzenlenmesi, öğretim programı ve deneysel çalışmalar gibi gruplarda olduğu görülmektedir. Bu alt boyutlarla ilgili katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir.

“Öncelikle yaşadığı ilden başlayarak, önce Türkiye daha sonra imkanları varsa yurt dışındaki tarihi eserleri gezerek, yaşayarak öğrenmelerini tavsiye ediyorum.” (K 43)

“Kazanımlara ulaştırmada, yaparak yaşayarak, inceleyerek gözlemleyerek temas ederek becerilere ulaşmanın daha kolay ve kalıcı olacağını.” (K 17)

“Kazanımlara göre videoların hazırlanması, haritaların olması, kitaplarda görsellerin çok olması. Devletin ve belediyelerin bu konularda öğrencilere destek olmaları” (K 49)

“Konu sayısı ve içeriği azaltılmalı ya da ders sayısı artırılmalı; aileler daha bilinçli kültürüne daha hâkim çocuklar yetiştirilmeli” (K 9)

“Kavramların öğrenci seviyesine indirgenmesi, Uzun, karmaşık kavramlar yerine basit, anlaşılır kavramların kullanılması gerekir.” (K 10)

“Okuryazarlık becerilerinin kazandırılmasında okul dışı öğrenme ortamlarından yararlanabilir. Hizmet içi eğitim yoluyla öğretmenlere destek sağlanabilir. Öğrenciler üzerinde çeşitli deneysel araştırmalar yapılabilir.” (K 58)

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan ifadelerin Meslektaşlar alt boyutunda öğrenci merkezli yaklaşım, öğretim yöntemleri, eleştirel düşünme, öğretim ilkeleri, eğitim materyalleri, hizmet içi eğitim, olumlu tutum ve rehberlik gibi gruplarda olduğu görülmektedir. Oranlar dikkate alındığında öğretmenlerin en büyük sorun olarak eğitim programı gördükleri söylenebilir. Bu alt boyutuna ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Okuryazarlık sadece bilgiyi vererek değil araştırmalarla desteklemeli” (K 5)

“Sosyal Bilgiler dersinin, problem odaklı oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Program hazırlanırken belki kitaplarımızda hangi kazan varsa o kazanımı buldurmaya doğurtmaya yönelik problemler hazırlanabilir. Öğrenen o sorunu problemi çözmeye çalışırken akademik bilgiyi de bulabilir, araştırabilir, hikâye yazabilir, çevresiyle etkileşime geçebilir. Konu anlatımlarının verilmesinin yanlış olduğunu düşünüyorum. Önce konu anlatımı sonra pekiştirme amaçlı çalışmaların sadece o günü kurtardığını düşünüyorum. Öğretmenler yetiştirilirken de aynı şekilde alan bilgisi derslerinde problem çözümüne daha çok uygulama ve bol bol yöntem teknikle desteklenmeleri gerektiğini düşünüyorum. En güzel uygulamaya çalışırken yol alamaya çalışırken öğreniliyor ve bilgiler kalıcı oluyor o zaman öğretmenlerin öğrenciyi sınava hazırlama kaygısı kalmayacak öğrencilerde yoruma açık sorulardan, çoktan seçmeli teste kadar sınavların üstünden daha kalıcı bilgilerle gelecektir.” (K 60)

“Çocukları gözlem yapmaya, düşünmeye, incelemeye, yorumlamaya, sonra tekrar düşünmeye, tekrar yorumlama itmeleri gerektiğini düşünüyorum. Sorgulayan ve araştıran

çocuklara ihtiyacımız var. Hazırlanan klasik sorularla değil çocuğu her zaman düşündürecek sorularla hazırlanan çalışmalar sunulmalı.” (K 61)

“Soyut konulardan ziyade öğrencinin anlamlandırmasını kolaylaştıracak somut konular ele alınmalıdır. Günlük yaşamda hayatla ilişkili konular yer almalıdır.” (K 33)

“Okuryazarlık becerilerinin kazandırılmasında okul dışı öğrenme ortamlarından yararlanabilir. Hizmet içi eğitim yoluyla öğretmenlere destek sağlanabilir. Öğrenciler üzerinde çeşitli deneysel araştırmalar yapılabilir.” (K 58)

“Kavramları daha açık anlaşılır olması, konu bütünlüğünün sağlanması, harita okuryazarlığı üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir.” (K 8)

“Olumlu tutum ve davranışlar sergileme faydalı oluyor.” (K 15)

Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en az tekrara sahip olan ifadelerin aileler alt boyutunda boyutu rehberlik, geziler, iş birliği ve önem gibi gruplarda olduğu görülmektedir. Bu alt boyutuna ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Aileler çocuklarına daha çok rehber olabilirler. Ailelerin eğitim seviyeleri ve bu becerileri kazandırma konusunda yetersiz kalıyor. Önce ailelere eğitim vermek gerekiyor.” (K 16)

“Ailece tarihi yer, eser, ören yeri gibi yerleri gezmelerini tavsiye ediyorum.” (K 43)

“Aileler eğitim kurumlarını başta öğretmenleri ile iş birliğinde olmaları çocuklarını önce günlük yaşamlarında aktif hale getirip sorumluluk verip birey olarak söz hakkını onlara vermeli. Çocuk önce evde dinlenmeli, yönlendirilmeli.” (K 60)

“Aileler bu dersi sadece sınıf geçme ya da üst öğrenme sınavlarında kazanmak için bir araç olarak görülmemeli” (K 52)

4.1.10. Araştırma Konusuna İlişkin Öneriler

Tablo 35

Katılımcıların araştırma konusuna ilişkin öneriler temasına ilişkin görüşleri

Öneriler	Frekans	Yüzde
Ders Kitabı İçerikleri	4	36,36
Aile Eğitimi	1	9,09
Davranış Edindirme	1	9,09
İmkanlar Geliştirilmeli	1	9,09
Kültür ve Sanat	1	9,09
Öğrenciye Görelilik	1	9,09
Uzmanlar Yetiştirmeli	1	9,09
Yerel Okuryazarlık Farkındalığı	1	9,09
Toplam	11	100

Tablo 35’te Araştırma Konusuna İlişkin Öneriler temasının frekans (sıklık) ve yüzde değerlerine yer verilmiştir. Katılımcıların en fazla ders içerikleri konusunda öneride buldukları görülmektedir. Katılımcıların araştırma hakkında görüş ve önerilerinden bazıları şunlardır;

“Ders kitaplarında hazır bilgi yerine örnek olaylar verilmiştir. Bunlardan çıkarım yaparak bilgiye ulaşılması beklenmektedir. Şartlarımız müsait olmadığı için bu çalışmalarını yapamamaktayız. Bilgi ile birlikte diğer örnek olaylar verilirse öğrenci açısından daha iyi olacaktır.” (K 21)

Ders kitaplarındaki uzun anlatımlardan vazgeçilmeli. Öğrenciler konunun sonunu okuyana kadar basını unutmuyorlar. Konunun özünü verip etkinliklerle desteklenmeli (K 52)

“Öğrencilere verilen eğitimlerin mutlaka bir şekilde ailelere de verilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (K 31)

“Okuryazarlık kavramı daha basit ve anlaşılır bir dille öğrencilere anlatılarak istenilen becerilerin kazandırabileceğini düşünüyorum.” (K 11)

“Yerel okuryazarlık çok önemli ve üzerinde çok durmadığımız bir konu, gereken özen gösterilmeli ve yaygınlaşması için uğraşmalıyız” (K 9)

“Tarihimizi ve kültürümüzü iyi bilen uzmanlarımızın yetişmişini ve bizlere öğrencilere faydalı olmalarını istiyoruz” (K 19)

4.2. Odak Grup Görüşmesi Bulguları

Veri toplama aşamasında bazı katılımcılar bu konu hakkında daha fazla görüş belirtmek isteklerini dile getirmişlerdir. Bu katılımcılarla mesai saatleri dışında araştırmanın daha da derinleştirilmesi amacıyla odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesine katılan katılımcılardan izin formları alınmış olup imzalarıyla birlikte ekte yer verilmiştir. Görüşmede gizliliğin sağlanması amacıyla katılımcıların isimleri kod şeklinde (K1, K2) verilmiştir.

Sosyal bilgiler programında yer alan okuryazarlık kavramları hakkında sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan odak grup görüşmesinde sorular daha önce yapılan görüşme formu daha da derinleştirilerek hazırlanmıştır. Hazırlanan sorulara verilen cevaplar frekans tablosu şeklinde sunulmaktadır. Sorulara verilen cevapların sonucunda elde edilen bulgular araştırma sorularının sırasına göre aşağıda incelenecektir;

4.2.1. Okuryazarlık Kavramının Önemi Hakkındaki Görüşler

Tablo 36

Katılımcıların okuryazarlık kavramının önemi hakkındaki görüşleri temasına ilişkin görüşleri

Görüşler	Frekans	Yüzde
İnsan Çevre İlişkisi	3	23,08
Bilinç	2	15,38
Faktör	2	15,38
Anlama/Anlatma	1	7,69
Davranış Edinme	1	7,69

Tablo 36'nın devamı

Dijitalleşme	1	7,69
Düşünme Becerisi	1	7,69
Medya Etkisi	1	7,69
Teorik Bilgi	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 36'da Okuryazarlık Kavramının Önemi Hakkındaki Görüşler temasına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Katılımcıların en fazla İnsan-Çevre İlişkisi en az ise Anlama/Anlatma, Davranış Edinme, Dijitalleşme, Düşünme Becerisi, Medya Etkisi ve Teorik Bilgi alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu alt boyutlarla ilgili katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir;

“Okuryazarlık insan çevresi hakkındaki etkileri, insanın dünyayla bağlantısı, bu ister sosyal okuryazarlık olsun ister medya okuryazarlığı olsun ister görsel olsun ister başka metinler şeklinde olsun ister bizim anladığımız şekilde okuma yazma olsun; insanın dış dünya ile bağlantısını sağlayan dış dünyayı anlamasını sağlayan bir etken olarak düşünüyorum ben bu okuryazarlığı.” (K 2)

“Okuryazarlığın iletişim çevrendekilerle insanlarla ve çevreyi algılayabilip anladıktan sonra daha iyi anlatabilmek derim okuryazarlığı. Eğer ben onu anlayabiliyorsam etrafımdakilere de daha iyi iletebilir anlatabilirim diye düşünüyorum” (K 1)

“Bende bu okuryazarlık deyince hani birçok okuryazarımız var bu konuda ama maalesef bilinçli değiller bilinçli değiliz hani çocuklara okuma yazmayı öğretiyoruz. Örneğin; eğer kendilerini bu konuda geliştirmezlerse bir yere kadar. İşte çevre olsun, sosyal medya olsun, bu konuda da eğer bilinçli bir şekilde okuryazar olurlarsa, onlar artı bir şekilde çevreye geri dönecektir. Ama bilinçli değil sadece okuryazar, hani görüyoruz televizyonda sosyal medyada okuryazarların neler yaptığını, ne kadar zarar verdiğini çevreye ve topluma. O yüzden ben bilinçli olmaktan yanayım ve bilinçli bireyler de yetiştirmekten yanayım.” (K 3)

“Tabii ki de okuryazarlık insanın gerek kendiyle ilgili gelişimi olsun gerek çevreyle iletişimi olsun, sosyal hayatı olsun çok büyük bir etken, K3’nolu hocamın da dediği gibi ama bunu bilinçli yapmak çok önemli sadece okuryazarlık değil bunu hal edinmemiz de çok önemli yani davranışlarımıza bu okuryazarlık sayesinde kendimize kattığımız şeyleri hal edinmemiz de çok önemli sadece bilgi düzeyinde kalmaması önemli.” (K 4)

“Merhaba bu arada. Ben daha çok artık günümüzde teknoloji çok ilerlediği için medya okuryazarlığı hakkında bence daha bir ağırlık veriliyor. Tamam okuyoruz yazıyoruz okuma bilmeyen de çok az kaldı ama yani şu an yazılı basından çok dijital ortamda bir ilerleme kaydediliyor o yüzden bence medya okuryazarlığı televizyon, teknolojik ürünler, bilgisayar tablet vs. bence bunlara erişebilmek bunları okuyup anlayabilmek şu an daha önemli gibi geliyor. Özellikle de yeni yetişen çocuklar için söylüyorum yani biz yazılı basınlarla büyüdük ama onlar daha çok dijital ortamlarda büyüyorlar ve bunlara erişebilme daha yaygın hale geldi biraz medya okuryazarlığını vermek lazım, yani erişebilmeleri lazım dijital ortamda da.” (K 5)

4.2.2. İşlevsel Okuryazarlık Hakkında Öğretmenlerin Görüşleri

Tablo 37

Katılımcıların işlevsel okuryazarlık temasına ilişkin görüşleri

İşlevsel Okuryazarlık	Frekans	Yüzde
Bağlantı Kurma/İlişki Kurma	3	42,86
Eleştirel Düşünme	2	28,57
Çoklu Duyu	1	14,29
Çoklu Okuryazarlık	1	14,29
Toplam	7	100

Tablo 37’de İşlevsel Okuryazarlık Hakkında Öğretmenlerin Görüşleri temasına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Katılımcıların verdikleri cevaplarda en fazla Bağlantı Kurma/İlişki Kurma gibi boyutlarda cevaplar verdikleri en az ise Çoklu Duyu ve Çoklu Okuryazarlık alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu alt boyutlara ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şu şekildedir;

“Birden fazla duyu organımızı harekete geçiren, birden fazla duyudan algılama sağlayan bir okuryazarlık olduğunu düşünüyorum. Birden fazla duyumuza hitap eden okuryazarlık.” (K 2)

“Benim aklıma gelen şey okuryazarlık çeşitlerinden birden fazla okuryazarlık çeşidine yapabilen, gerçekleştirebilen geldi benim aklıma hani bu çevre okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, sayıyoruz ya hani bu okuryazarlık çeşitlerinden iki üç ya da daha fazlasını yapabilen gibi geldi bana bilmiyorum.” (K 5)

“Benim de şu şekilde aklıma geldi; yani öğrendiğimiz bir konuyu diğer konularla bağdaştırmak olabilir. Bu geldi yani konular arası bağlantı kurmak olabilir.” (K 4)

“Benim anladığımda işte okuduğunu anlamak, bu konu üzerinde düşünmek, yorum yapmak, sorgulamak diye düşünüyorum ben çok işlevli okuryazarlığı.” (K 1)

“Bende birbirine bağlantılı olduğu için zaten ilişki içindeler, birbirleriyle ilişki içindeler, K1’ nolu hocanın az önce söylediğine takılmıştım hani dedi ya sorgulamak, evet hemen gördüğümüz bir şeyi inanıp onu yaymaktan, onu hemen sosyal medyada paylaşmaktan ziyade önce sorgulayıp gerçekten doğru mu yanlış mı, bide sorgulayıcı bireyler yetiştirmekten yanıyım onu parantez içinde belirtmek istiyorum. Diğer arkadaşların söylediklerine de katılıyorum bu konuda da zaten birbirine bağlantılı iç içe tek bir konuda okuryazarlık yeterli olmuyor. Hepsi iç içe girmiş durumda” (K 3)

4.2.3. Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Yetkinlik ve Beceriye Yönelik Eğitim

Alma Durumları

Tablo 38

Katılımcıların okuryazarlık becerilerine ilişkin yetkinlik durumları temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Çevre Okuryazarlığı	3	37,5
Teknoloji Okuryazarlığı	3	37,5
Finansal Okuryazarlık	1	12,5

Tablo 38'in devamı

Medya Okuryazarlığı	1	12,5
Toplam	8	100

Tablo 39

Katılımcıların okuryazarlık becerisine ilişkin eğitim alma durumları temasına ilişkin görüşleri

Eğitim Alma Durumları	Frekans	Yüzde
Eğitim Almadım	7	87,5
Lisans Dönemi	1	12,5
Toplam	8	100

Tablo 38 ve 39'da sırasıyla okuryazarlık konusunda yetkinlik ve eğitim durumları temalarına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır.

Katılımcıların en fazla çevre okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Katılımcıların en az ise finansal okuryazarlık ve medya okuryazarlığı alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri görülmektedir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu okuryazarlık konusundan eğitim almadıklarını ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Bu temalarla ilgili katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir;

“Çevreye karşı duyarlı olma muhtemelen, bilinçli bir çevre aktivisti olma odur. Yani çevreye karşı duyarlılıktan geçiyor. Ben Akın finansal okuryazarlık hakkında gerçekten çok bilgi sahibi oldum. Özellikle günümüz şartlarında ülkemizde biliyorsun finansal okuryazarlık olmasa zaten öğretmen olarak değil mi K3'nolu hocam? Yani hayat bize finansal okuryazarlığı öğretti. Hani doğal bir eğitim aldık bu finansal okuryazarlık konusunda. Diğerlerini de öğreniyoruz yani ben kendi adıma bir eğitim almadım ama teknoloji okuryazarlığını da biliyorum hocalarımın dediği her şey doğru. Medyanın aslında hem çok yararlı hem de zararlı olduğunu çok fark ettik bu süreçte, bu uzaktan eğitim sürecinde hem bizi hem öğrencilerimize. Ama çağında gerisinde kalıyoruz gibi biz öğretmenler, çok çok gerisinde kalıyoruz bakıyoruz bu konumuz farklılaşmasın ama bu teknoloji okuryazarlığında PISA testlerinde Güney Kore'nin, Finlandiya'nın eğitim sistemlerinin hep ilk sıralarda. Ben

bizim geçende eğitim Bir-Sen'in bir kitabını okumuştum sendikam olmasa da yani onlar bir kitapçık yayınlamışlardı. Bu dünyadaki PISA testleri ile ilgili hatta kitap yayınlamıştı okudum onu ben 40. 50. sıradaymışız bu Güney Kore dünyada bu teknoloji okuryazarlığı bu teknolojiyi üretmede ilk sıralarda biz Vietnam'la filan yan yanayız. O yüzden bu çok önemli gerisinde kalıyoruz ama bir yanda da eskiyi savunuyoruz. Eskiye niye savunuyoruz her şey teknoloji değil insan hayatı önemli diyoruz. Çocukların okuldaki yaşamı, uyumları, onlar çok daha değerli bizim için biz sınıf öğretmenleri olarak çok ama çok gerisinde kalıyoruz. Bu uzak eğitim falan görünen teknolojinin binde biri, milyonda biri belki. Yani sosyal medyanın hayatımıza girmesi, yapay zekanın hayatımıza girmesi, bir şeyi konuşuyorsun telefonda anında telefonda seçeneklerde çıkıyor değil mi K2'nolu hocam. Mesela bir araba markası diyorsun, bakıyorsun ki seçeneklerde çıkmış yani. Yani artık durum bundan ibaret bundan. Görüyorsunuz en son Whatsapp ile yaşadıklarımızı Whatsapp bilgilerimiz ele geçireceğini, banka şifrelerinin, şunlar bunlar hayatımız artık her yerimize girdiler. Akın bu teknoloji senin sayende evimize bile girdi bu Google Meet ile.” (K 2)

“Hangi konularda; normal okuryazarlığımız dışında, bilgisayar okulda aldığımız kadarıyla eğitimimiz var kendi kendimize öğrendiklerimiz bu kadar ama çoğumuz hani okuyoruz-yazıyoruz ben anlamıyoruz diye düşünüyorum. Okuyup yazıp anlamalıyız diye düşünüyorum ben. Diğer şeyler konusunda yok yani birçok okuryazarlık hakkında bilgim yok diyebilirim belli konularda çelişebildiğimiz konularda okuryazarlığımız var işte çevreye, okula, teknolojiye kitaplara öğrencilerimizle beraber onlara da okuyup yazmalarını artı anlamalarını sağlamaya çalışıyorum diyebilirim kendi adıma.” (K 1)

“Bende kendi adıma basılı basılmış kaynakları tercih ederim ilk olarak kitap dergi gibi. Onun yanı sıra; diğer okuryazarlıklar içerisinde söylediklerinden yani çevre okuryazarlığı en çok kullandığım alan olabilir. Gerek gündemdeki olayları takip etmek gerek mesleğim gereği diğer öğretmen arkadaşlarımla yaptığı etkinlikler olsun, izlediği, takip ettiği, eğitim öğretim teknik yöntemler olsun hani bunları görerek öğrenmeyi de tercih edebilirim daha sonra bunları kendi hayatıma, kendi mesleğime geçiririm ya da kendi yaptıklarımı paylaşarak diğer arkadaşlarımla yani bu şekilde bir bilgi paylaşımını çevresel okuryazarlık olarak tercih ederim diğerlerine göre.” (K 4)

“Ben daha çok mecburen tabi, medya okuryazarlığını daha çok kullanıyoruz aslında hepimiz kullanıyoruz, hoşlanmasak da mecburuz yani şu an yaptığımız her şey teknolojiyle bağlantılı yani şu an eğitim öğretimi bile bunun üzerinden yapıyoruz yani mecbur öğreniyoruz yani. K3’ nolu hocam yetersizim diyor ama bence gayet de yeterli çünkü şu an herkesin yaptığını yapabiliyor yani mecbur bırakılıyoruz öğrenmek zorundayız. Tabi ki basılı ürünleri tercih edip etmemek kişiye kalmış bir şey ama ister istemez medya okuryazarlığı böyle girdi benim hayatıma yani mecburen gazeteleri internet ortamında okuyorum. Çevre okuryazarlığına karşı da bir ilgim var yani K2’ nolu hocanın dediğinden yola çıkarak söylüyorum yani ekosisteme karşı bir duyarlılığım var o yüzden çevre okuryazarlığına da daha çok ilgilim diyebilirim ama medya okuryazarlığı da mecburen hayatımın bir parçası. Finansal okuryazarlıkla hiç alakam yok para işlerinden hiç anlamam en zayıf olduğum okuryazarlık türü o.” (K 5)

“Şimdi bakın ben daha alışmadım elimdeki telefona zaten okuyup yazamıyorum ki ben cümlelerimi bağlayıp size anlatayım. Artık hani bilgisayardan, Zoom üzerinden, toplantılara alıştık ama ben telefondan girince böyle sesini, görüntüsüne falan bakıyorum nerden açıyorum, ne yapıyorum falan diye her neyse şimdi benim yaş grubumla ben artık yarım asrı neredeyse geçmek üzere bir öğretmenim. Benim yaş grubundakileri herhâlde benim gibilerdir diye düşünüyorum. Biz hiçbir konuda yeteri kadar bir eğitim almadık. Benim için hala okuma deyince okuma-anlama deyince açarım kitabı, kitaptan okuyup anlamaya çalışırım. Mesela dijital ortamlarda kitap falan okunabiliyor. Ama ben ondan zevk almıyorum ben o kitabın kokusunu duymak istiyorum, elimde görmek istiyorum, çocuklara da öyle yani hani diyelim ki akıllı tahtalarımız var bilgisayarlarımız var ben kendime yetebilecek kadar bir şeyler biliyorum. Çevre konusunda da yine düşündüklerimi, anlayabildiklerimi, ne yapıyorum çocuklara hani yaparak yaşayarak bir şeyleri anlatmaya öğretmeye çalışıyorum. Finansal dersiniz de işte elimizdeki devletin verdiği maaş kadar paramız oluyor, onu bir şekilde iki tane çocuğum var, biri üniversitede okuyor düşünün bir tanesi lise de okuyor. Evimin çarkını çevirebilecek kadar idare etmeye çalışıyorum çok paramız yok ki biz tabi finansı öğrenelim ona göre yatırım yapalım. Yani benim yaş grubunda teknoloji fazla iyi değil diye düşünüyorum hani küçükler gibi. Ben otuzlu yaşlarda nerdeyse telefonlarla, cep telefonlarıyla tanıştım 20 yaşından sonraydı sanırım hayatımıza girdi. O yüzden hani milli eğitimde bize daha güzel içeriği daha bol ne biliyim seminer çalışmalarımız falan var, çok iyi seminerler hazırlanabilirdi. Bu konuda bizi daha böyle donanımlı hale getirebilirlerdi ama

bu da olmadı yeterli olmadı diye düşünüyorum ben. Artık bundan sonraki genç nesiller sanırım daha rahat kullanırlar diye düşünüyorum. Benden biraz uzak yani.” (K 3)

4.2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Hakkındaki Öğretmen Görüşleri

Tablo 40

Katılımcıların sosyal bilgiler öğretim programı hakkındaki öğretmen görüşleri temasına ilişkin görüşleri

Görüş Türü	Frekans	Yüzde
Yetersiz	3	60
• Konu Eksikliği	2	
• Materyal Kullanımı	1	
Yeterli	2	40
• Etkileşim	1	
• Ön Hazırlık	1	
Toplam	5	100

Tablo 40’ta Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Hakkındaki Öğretmen Görüşleri temasına ilişkin görüşler yer almaktadır. Katılımcıların çoğunluğu programda yer alan becerilerin yetersiz olduğu konusunda görüş belirttikleri görülmektedir. Yetersiz bulan katılımcılar bunun nedenini konu eksikliği ve materyal kullanımının yetersiz olması olarak belirtmektedirler. Yetersiz şeklinde cevap veren katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir;

“4. Sınıfı tabii epey oldu geçeli ama çok eksik olduğunu düşünüyorum programlarda yani içinin çok çok boşaltılmış, sosyal bilgiler dersinde hangi yani bizim dönemimizde öğrendiğimiz Sosyal Bilgiler Okuryazarlığında dediği gibi K3’ nolu öğretmenimin bir haritalar harita çizimleri okuma, şimdi harita teknoloji var bilgisayardan her şeye ulaşıyor. Çocuklar onu hazır buldukları için canlandıramıyorlar biz harita olduğu zaman şu an gözümüzde bütün bölgeleri canlandırabiliyoruz, her yerini görebiliyoruz ama çocuklar daha bizim hangi bölgede yaşadığımızı algılayamıyorlar, göremiyorlar ve dersler olarak konular olarak çok eksik olduğunu düşünüyorum. Ben ders programlarında çok azaltıldığını ve eksik bırakıldığını düşünüyorum.” (K 1)

“Hani medya okuryazarlığı diyoruz çocuklar artık medyaya kolaylıkla ulaşabiliyorlar tamam ama bunu bilinçli kullanmıyorlar ki mesela herhangi bir konuda fikirlerini yazmasını kendi düşüncelerini yazmalarını istiyoruz çocuklardan bakıyoruz ki internetten açmışlar hemen kolaycık yazıvermişler ve bütün öğrencilerinde yazdıkları aynı olabiliyor, benzer olabiliyor hani okuryazarlık medya okuryazarlığını nasıl bilinçli hale getirmemiz gerekiyor. Bunu da nasıl yaparız kimler yapar bilemiyorum büyükler nasıl bilinçsiz kullanıyorsa, küçüklerde aynı şekilde bilinçsiz kullanıyor medyayı.” (K 3)

Katılımcıların 40’i programda yer alan becerilerin yeterli olduğu konusunda görüş belirtmişlerdir. Yeterli bulan katılımcılar bunun sebebi olarak programın etkileşim ve ön hazırlık olduğunu belirtmektedirler. Yeterli şeklinde cevap veren katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir;

“4. Sınıftan itibaren Sosyal Bilgiler dersi işliyoruz orda konularını. Şimdi 4 yıl önceydi teknoloji var herhâlde, 4. Sınıf öğretmeni var mı burada o daha iyi açıklarda muhtemelen “K5’ nolu hocam açıklasın. Muhtemelen Atatürkçülük konularınız var, teknoloji ile ilgili konularınız var, bayramlarımız, seyranlarımız milli kültürümüz vardır bunlardır yani 4’ten itibaren okutmaya başlıyoruz çocukları tabi bunun hazırlığını biz 1 2 3’te yapıyoruz. Ön öğrenmesini 1 2 3’te yapıyoruz sosyal bilgilere 4. Sınıftan itibaren geçiyoruz K5’ nolu hocama sözü bırakayım çünkü bu sene 4’ü okutuyorsa o çok daha iyi anlatır.” (K 2)

“Yani K2’ nolu hocanın söyledikleri doğru tabi ki bu kadar yoğun işliyoruz biz bu konuları ama gene hep dediğimi söylüyorum; bence medya okuryazarlığı şu an daha yoğun bunun sebebini anlattım bir daha anlatmıyorum.” (K 5)

4.2.5. Öğrencilerin Okuryazarlık Becerisi Edinme ve Kullanma Durumları

Tablo 41

Katılımcıların beceri edinme ve kullanma durumları temasına ilişkin görüşleri

Beceri Edinme ve Kullanma Durumları	Frekans	Yüzde
Aktif/Deneyimsel Öğrenme	3	50
Öğretim Materyali	2	33,33

Tablo 41'in devamı

Eğitim Sistemi	1	16,67
Toplam	6	100

Tablo 41'de Beceri Edinme ve Kullanma Durumları temalarına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Katılımcıların fazla aktif/deneyimsel öğrenme alt boyutuna ilişkin cevaplar verdiklerin belirlenmiştir. Katılımcıların en az ise eğitim sistemi alt boyutuna ilişkin görüş belirttikleri görülmektedir. Bu alt boyutlarla ilgili katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir;

“Eğer böyle görsel olursa, materyal olursa çocukların daha çok ilgisini dikkatini çekiyor sosyal bilgiler ben daha çok işte konuları materyallerle görselle destekleyerek işlemeyi tercih ediyorum o zaman becerilerini daha üst düzeyde gösterebiliyorlar diye söyleyebilirim.” (K 4)

“Öğretmenlerimde biliyor yani buradaki hocalarım çok daha deneyimli şimdi artık eski sistem gibi o dönem kapandı diye düşünüyorum. Bilgiyi verme dönemi kapandı bizde ama ne yazık ki sistem hala bilgiyi verme üzerine yani oysaki bilgi duruyor internette atıyorum sosyal bilgilerden şuranın başkenti nere? şuranın en büyük dağı neresi? bu nehir nerde? Kızılırmak hangi şehirde? bunlara gerek yok artık bu eğitim sistemimizde bu bilgi düzeyindeki sorulara bilgi düzeyine kesinlikle gerek yok öğretmenimiz çok doğru söylüyor. İşte yaparak göstererek başka araçlar kullanarak bunları öğretmeye çalışıyoruz ama bu da yanlış ben öyle düşünüyorum. Artık bilgi orda duruyor zaten bizim başka bir sisteme geçmemizin vakti geldi de geçiyor bile çünkü neden diyeceksin benim ikiz çocuğum var bu yıl 5. Sınıfı okuyorlar. Şimdi çocuklar evde durunca bizde ilgilenmek zorunda kaldık eşimde öğretmen burada. Şimdi 4'te filan verdik ilk 4 sene bilgiyi veriyoruz şimdi 5'te de dersleri bilgi düzeyinde veriyor. Sorular artık beceri düzeyinde yani bilgiyi seçip oradan bilgi zaten sorularda hazır veriyor metinlerde paragraflarda artık öyle bir soru da kalmadı öyle bir sınav da kalmadı öyle bir dünyada kalmadı bence bu sistemin tamamen bu ilkokullarda bu ezberci sadece bilgiyi empoze eden sistemin değişmesi lazım. Şimdi soruları görseniz hani böyle akıllı sorular diyoruz ya o tip sorulara geçtik. Eskiden ALES'e girdiğimiz zamanlardaki sorular şimdi 5. Sınıflarda var. ALES sorularının aynısı 5. Sınıf Türkçe dersinde matematik dersinde. Böyle yok şuranın dağı, yok şuranın tepesi, yok şuranın başkenti, yok şu kaç

yılında, yok şu nereye göçmüş, öyle sorular yok zaten. Ama ne yazık ki 4. Sınıf sosyal bilgiler dersimiz tamamen bilgi düzeyinde.” (K 2)

“Bende geçen yıl sosyal bilgiler dersinde olsun diğer derslerde olsun özellikle öğrencilere veriyorum ve öğrenciler sunum halinde arkadaşlarına anlatıyorlardı. Her zaman görsellerden yararlanmaktan yanayım, şu anda dijital ortamda da yine aynı şekilde hani öğretmen merkezli işlemektense öğrencilere daha çok sorumluluk vermeye çalışıyorum. Tabi ki medyayı da kullanıyoruz dediği gibi K5’ nolu öğretmenin görsellerden yararlanarak bir şekilde yaparak yaşayarak konuları işlemeye çalışıyoruz” (K 3)

“Şimdi günlük hayatta ne kadar tanıyorlar onu tespit edemiyoruz tabi ki onların her zaman yanında olmadığımız için ama bilgi tabi ki var mecburen var sosyal bilgilerde bilgi var ama daha çok aslında şeye yönlendiriyor; araştırmaya yönlendiriyor şu an sosyal bilgiler neredeyse her konunun sonunda bir araştırma var ya bu araştırmayı da işte K3’ nolu hocanın dediği gibi tabi internette yapıyorlar. Mecburen en geniş kaynak orası çünkü eskiden ansiklopedi şimdi artık internet derya deniz yani her şey bulabiliyorlar ama işte artık bunu biz şey yapma çalışıyoruz mesela, bir proje gibi yaptırmaya çalışıyoruz. Yani nasıl o bilgiyi alıyor çocuk kendine göre düzenliyor mesela ben neredeyse her sınıfımda yaptırmışım yani hani hayat bilgisinde de yaptırdım şimdi de yaptırıyorum yani bu mesela Türkiye’ de nerede ne ünlü mesela derste yani bu tarz neredeyse ben her hafta sosyal bilgiler dersinde bir sunum yaptırdım, yani bu canlı derslerde de sunum yaptırdım. Bir şekilde yani okulda kartona yapıyorlardı sunum yapıyorlardı şimdi evde bir şeyler yapıp sunum yapıyorlar yani bir şekilde onları yaparak yaşayarak öğrenmeye sevk etmek durumunda kalıyoruz ki bunu yapmak zorundayız, yoksa dediği gibi sadece oku geç bilgiden ibaret oluyor yeterli mi? yeterli değil tabi ki ama bu şekilde yani olabildiğince belki günlük hayatında kullanır diye işin içine katmaya çalışıyoruz. Kullanıyor mu kullanmıyor mu o da belli değil.” (K 5)

4.2.6. Öğretmen Yetiştiren Kurumların Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları

Tablo 42

Katılımcıların öğretmen yetiştiren kurumların okuryazarlık becerileri konusunda yeterlilik durumlarına temasına ilişkin görüşleri

Yeterlilik Durumu	Frekans	Yüzde
Yetersiz	9	
• Deneyim Eksikliği	4	44,44
• Süreç Yetersizliği	2	22,22
• Gözlem Eksikliği	1	11,11
• İmkân Eksikliği	1	11,11
• Zaman Farkı	1	11,11
Toplam	9	100

Tablo 42’de Öğretmen Yetiştiren Kurumların Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları temalarına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Katılımcıların tamamının bu kurumların yetersiz olduğu konusunda görüş belirttikleri görülmektedir. Yetersiz bulan katılımcılar bunun nedenini en fazla deneyim eksikliği alt boyutunda en az olarak ise gözlem eksikliği, imkân eksikliği ve zaman farkı alt boyutu olarak cevapladıkları belirlenmiştir. Yetersiz şeklinde cevap veren katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir;

“Ben de yaparak yaşayarak daha sağlıklı öğrenilebileceğini düşünüyorum. Sahada öğrenilir iş diyorum yani ne kadar bilgi düzeyinde öğrenilse de yaparak yaşayarak hayata geçirilerek daha da kalıcı ve güzel hale gelir.” (K 4)

“Yok bende yeterli bulmuyorum yani benim zamanımda da şimdiki zamanda da yeterli bulmuyorum. Yeterli değildir diyorum daha farklı eğitim verilebilir. Aynı arkadaşlar gibi yani öğretmenliği okulda ancak öğretmen olup da göreve başladığımız zaman daha iyi öğrenebiliyoruz. Gelen stajyerlerden şimdi daha uzun süre oluyor bizim dönemimizde daha azdı. Belki gelip ders anlatıyorlar daha uzun süre geçiyor. Belki daha farklı olabilir ama yine de yeterli değildir diyorum ben.” (K 1)

“Bende o konuya değinecektim. En azından hani yanında tecrübeli öğretmenler olsa yardım alabileceği imkanlar olsa o da değil doğunun, güneydoğunun en ucra köşesine gönderiyorlar öğretmen tek başına yapabildiğini ne yapabilirse doğrusuyla yanlışıyla ve şimdi artık hani internette istediği bir şeye ulaşabiliyor o zamanlar eskiden internet olayı da yoktu. Ne yapabilirse” (K 3)

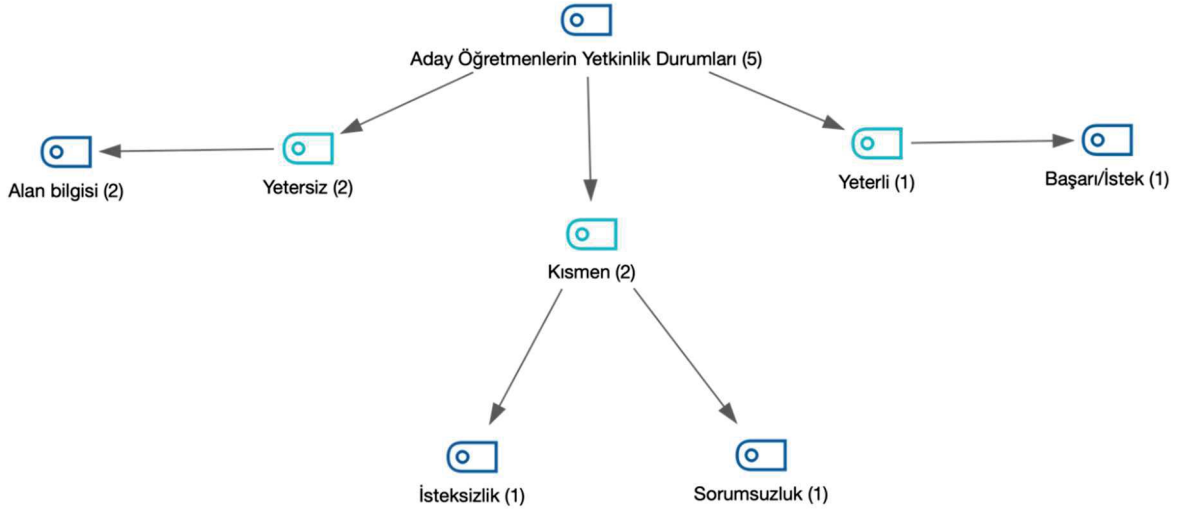
“Eskiden anlatırlar bize yani iyi ya da kötü bu öğretmen yetiştiren kurumlar ta köy enstitülerine kadar gidersek hakikaten, gerçekten böyle 20-30 yıllık öğretmenlerin bu işi yaşamış köy öğretmenlerinin anlatmayla öğretiliyormuş bu işler. Ama dediğiniz gibi yani okuma-yazma gibi çok önemli bir dersi belki onuncu yılında daha yeni yeni kavramaya başlıyorsunuz. Bizde öyleydik hep aynı sorunları yaşıyorsunuz ya da ilk üniversiteden mezun oluyorsun seni gönderiyorlar Muş’un bir köyüne Siirt’in bir köyüne” (K 2)

4.2.7. Aday Öğretmenlerin Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları

Tablo 43

Katılımcıların aday öğretmenlerin okuryazarlık becerileri konusunda yeterlilik durumları temasına ilişkin görüşleri

Yeterlilik Durumları	Frekans	Yüzde
Kısmen	2	40
• İsteksizlik	1	
• Sorumsuzluk	1	
Yeterli	1	20
• Başarı/İstek	1	
Yetersiz	2	40
• Alan bilgisi	2	
Toplam	5	100

Şekil 6. Katılımcıların aday öğretmenlerin okuryazarlık becerileri konusunda yeterlilik durumları temasına ilişkin görüşleri

Tablo 43 ve Şekil 6’da Aday Öğretmenlerin Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları temasına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Katılımcıların bu boyutta verdikleri cevaplar incelendiğinde en fazla tekrara sahip olan ifadelerin Kısmen alt boyutunda isteksizlik ve sorumsuzluk; yetersiz alt boyutunda ise alan bilgisi gibi gruplarda olduğu görülmektedir. En az tekrara sahip olan ifade Yeterli alt boyutunda Başarı/istek grubunda olduğu görülmektedir. Bu alt boyutlara ilişkin katılımcıların görüşlerinden bazıları şunlardır:

“Benim bu yıl aday öğretmenlerim vardı. Tabi ki bizde ilk defa böyle uzaktan eğitim yaptığımız için onlara da elimden geldiği kadar yardımcı olmaya çalıştım, fakat alan bilgisi olarak da yeterli olmadıklarını gördüm. Hani uzaktan eğitimi teknolojiyi benden çok daha rahat kullanıyorlardır mutlaka ama tabi onlarda Zoom üzerinden ders yapmadıkları için ben elimden geldiği kadar o konuda da yardımcı olmaya çalıştım ama alan bilgisinin çok çok yetersiz olduğunu gördüm yani dersleri resmen işlemiş olmak için işlediler zamanı doldurmaya çalıştılar bu beni gerçekten üzdü”. (K 3)

“Benim de 2 yıl önce olmuştu stajyer öğrencilerim ilk defa yani o yüzden pek bir şey söyleyemeyeceğim. İlk defa böyle bir deneyim yaşadığım için yani benim stajyer öğrencilerim çok başarılılardı çok isteklilerdi o yüzden yani çok memnunduk. Böyle bir süreçte çok iyilerdi yani benimkiler” (K 4)

“Ben 2 yıldır stajyer almıyorum ama 2 yıl öncesine kadar geliyordu sınıfa yani çok istekliler var ama sanki böyle hani K3’nolu hocanın dediği gibi böyle zorla sanki bu bölümde okuyormuşçasına olanlarda var, yani isteksizliği her halinden belli. Belki bir yıl sonra KPSS’yi kazanıp atanacaksın bir şeyler öğrenmeye çalış yok, elinde telefon zırt zırt zırt mesajlaşıyor bir tanesini sınıftan çıkarmak istedim ben açıkçası yani, ben bir şeyler öğrensin diye bakıyorum, dinlesin bir şeyler yapsın, ama yani orda mesajlaşıp duruyor şimdi istek yok kimisinde. Ama çok mesela ilgili olanlarda vardı, soru soranlarda oluyordu öğrenmeye çalışanlar her halinden belli not alıyor, ne biliyim işte teneffüste sıkıştırıyor hocam bunu nasıl yapalım. Bunu nasıl öğretebiliriz, hangi yöntemleri kullanabiliriz ama kimisi de o kadar alakasız ki yani tabi her meslek sevilerek yapılacak diye bir şey yok ama ya madem bu mesleğe girdin değil mi birazcık bir şeyler öğrenmeye çalış sonuçta öğretmen olacaksın sen yani memnun kaldıklarım da oldu memnun kalmadıklarım da oldu özetle bu.” (K 5)

“Ben stajyerlerin okulda ne kadar iyi eğitim alıp almadıklarını kişileri bilgilerine göre değişebiliyor öğrencilerin, diyebilirim hakikaten hani oradan nasıl ediliyor yalnız not aldıklarını görüyordum. Öğrendiklerini gidip sonra okulda sunum yaptıklarını söylüyorlardı. Eğer kendileri ilgilenirlerse bizden bir şeyler öğrenmeye çalışanlar oluyor. Ama her öğrenci gibi isteksiz olanlar ilgisiz olanlar da dersler ilgilenmiyor sorumsuz olanlar dahi çıkabiliyor derse gelmiyorlar arkadaşları telefonla 2. 3. Derste çağırabiliyorlardı. Sorumsuz yani nesil olarak da biraz fazla sorumsuz gençler olduğu için içlerinden nadir olarak çıkıyordu. Yani hakikaten ilgilenen yapan canla başla öğrenip o işi yapacak olanlar da stajda belli oluyordu. Benim gördüklerimde bunlardı.” (K 1)

4.2.8. Yerel Okuryazarlık Becerisi Farkındalık Durumları

Tablo 44

Katılımcıların yerel okuryazarlık becerisi farkındalık durumları temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü	Frekans	Yüzde
Tarih Okuryazarlığı	2	40
Anlama Okuryazarlığı	1	20
Çevresel Okuryazarlık	1	20
Sosyal Bilgiler Okuryazarlığı	1	20
Toplam	5	100

Tablo 44'te Yerel Okuryazarlık Becerisi Farkındalık Durumları temasına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Yerel okuryazarlık becerisi tanımına katılımcıların en fazla tarih okuryazarlığı alt boyutunda cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Katılımcılar bu temaya sadece kısa cevaplar verdikleri için katılımcıların görüşlerine bu kısımda yer verilmemiştir.

4.2.9. Yerel Okuryazarlık Becerisi Hakkında Farkındalık Durumları

Tablo 45

Katılımcıların yerel okuryazarlık becerisi hakkında farkındalık durumları temasına ilişkin görüşleri

Yerel Okuryazarlık Becerisi Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	1	20
Hayır	4	80
Toplam	5	100

Tablo 45'te Yerel Okuryazarlık Becerisi Hakkında Farkındalık Durumları temasına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Yukarıda yer alan katılımcıların büyük çoğunluğu yerel okuryazarlık becerisi hakkında bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Katılımcılar bu temaya ilişkin sadece kısa cevaplar verdikleri için katılımcıların görüşlerine bu kısımda yer verilmemiştir.

4.2.10. Alternatif Okuryazarlık Türü Önerileri

Tablo 46

Katılımcıların alternatif okuryazarlık türü önerileri temasına ilişkin görüşleri

Okuryazarlık Türü Önerileri	Frekans	Yüzde
Bireysel Okuryazarlık	1	25
İnsanlık Okuryazarlığı	1	25
Manevi Duygu Okuryazarlığı	1	25
Tarafsız Okuryazarlık	1	25
Toplam	4	100

Tablo 46’da Alternatif Okuryazarlık Türü Önerileri temasına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Katılımcıların bireysel okuryazarlık, insanlık okuryazarlığı, manevi duygular okuryazarlığı ve tarafsız okuryazarlık alt boyutlarına ilişkin cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Katılımcılar bu temaya sadece kısa cevaplar verdikleri için katılımcıların görüşlerine bu kısımda yer verilmemiştir.

4.2.11. Diğer Görüş ve Öneriler

Tablo 47

Katılımcıların diğer görüş ve öneriler temasına ilişkin görüşleri

Ek Görüş ve Öneriler	Frekans	Yüzde
Kısmi Yeterlilik Düzeyi	1	50
Konunun Niteliği	1	50
Toplam	2	100

Tablo 47’de Diğer Görüş ve Öneriler temasına ilişkin alt boyutlar yer almaktadır. Katılımcılar konunun niteliği ve kısmi yeterlilik düzeyi hakkında ek görüş belirttikleri görülmektedir. Bu temalarla ilgili katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir; “Şöyle bir görüş bildirteyim çok güzel bir konu seçmişsin Akın sen çünkü çok yaygın bildiğimiz bir şey değil okuryazarlığı biliyoruz ama çeşitlerini mesela az çok bazılarını biliyoruz yani. Okuryazarlığın çeşitleri hakkında detaylı bir bilgi sahibi değildik. Yani ilginç bir konu, biraz da zor bir konu, sen ankete geldiğin zamanda zorlandık açıkçası okuldaki öğretmenlerle. Yani işte internetten baktık çeşitlerine türlerine falan, yani böyle herkesin yaptığının dışında bir konu bulmuşsun, açıkçası ama çok da faydalı bir konu bulmuşsun ben tebrik ediyorum seni. Yani hem biz bilgilendik hem de insanları sen bilgilendirdin yani bence gayet rastlanmayan ama çok da önemli bir konu seçmişsin benim görüşüm bu. Biz de bir şeyler öğrendik yani teşekkür ederiz.” (K 5)

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümde araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlar literatürle desteklenmiş ve eğitim paydaşlarına çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç

Bu çalışma ilkökul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Sonuç ve öneriler iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Sonuç bölümünde araştırmanın sonuçları ile tartışma kısmına yer verilmiştir. Öneriler bölümünde ise eğitim paydaşlarına ilişkin öneriler yer almaktadır.

Araştırmanın sonuçları öğretmenlerle yapılan görüşme formu ve odak grup görüşmesinden elde edilen bulgular esas alarak oluşturularak çeşitli temalar özelinde farklı boyutlara ayrılmıştır. Bu boyutlar ele alındığında ortaya çıkan sonuçlar tartışma ile birlikte aşağıda sıralanmaktadır;

Katılımcılar Okuryazarlık Kavramına İlişkin Görüşleri teması altında birçok farklı görüş belirtmişlerdir. Okuryazarlık kavramı hakkındaki genel görüşler incelendiğinde en fazla kullanılan alt boyutun geleneksel okuryazarlık, düşünme becerisi, öğrenmeyi öğrenme becerisi ve işlevsel okuryazarlık olduğu en az kullanılan alt boyutların ise bilişsel beceri, insan-çevre ilişkisi oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların en fazla geleneksel okuryazarlık alt boyutuna yer vermelerinin nedeni olarak okuma-yazma işlevinin kişi için hayat boyu gerekli bir beceri olmasından bahsedilebilir. Erbasan ve Erbasan (2019) okuma ve yazmanın en çok kullanılan beceri olduğundan bahseder. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi’de tüm bireylerin edinmesi gerekli olan yetkinlikler arasında okuma-yazmaya yer verdiği görülmektedir (TYÇ, 2016). Bu çalışmalar okuma-yazma olarak adlandırılan geleneksel okuryazarlık kavramının çalışmanın bulguları ile paralel olarak çok yaygın bir şekilde kullanıldığı sonucunu ortaya çıkarabilir.

Görüşlerin daha derinleşmesi amacıyla yapılan odak grup görüşmesinde çok işlevli okuryazarlık alt boyutunda bağlantı-ilişki kurma ve eleştirel düşünme boyutlarına yer verilmesi görüşme cevaplarını destekler niteliktedir. Bağlantı-ilişki kurma alt boyutunun yer alma nedeni işlevsel okuryazarlığın birçok alanla ilişkilendirerek yeni okuryazarlıklar ortaya çıkması örnek gösterilebilir. Eleştirel düşünme alt boyutunun işlevli okuryazarlık alt boyutunda yer almasının nedeni olarak ise eleştirel düşünmenin işlevli okuryazarlık üzerindeki olumlu etkisinden söz edilebilir. Öztay ve Öztay (2021), Altıntaş (2019) Eleştirel düşünmenin medya okuryazarlık düzeyini arttığı sonucuna ulaşmıştır. Ankaralıgil (2009) medya okuryazarlığı dersini alan bireylerin eleştirel düşünme düzeylerinin iyi seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca Güney (2019) sınıf öğretmenlerinin işlevsel okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğunu ve Özenç (2012) ise 5. sınıflarda yaptığı çalışmada işlevsel okuryazarlık düzeyinin artmasının akademik başarıyı arttığı sonucuna ulaşmıştır. Yapılan çalışmalarda eleştirel düşünmenin okuryazarlığı olumlu olarak etkilediği dolayısıyla okuryazarlığı geliştirmek için eleştirel düşünme yönteminin sık kullanılması gerekliliği sonucuna ulaşılabilir.

Okuryazarlık Türlerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Farkındalık Durumları teması ele alındığında en fazla tarih okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, coğrafya okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı ve harita okuryazarlığı alt boyutuna yer verdikleri ve bu okuryazarlık becerileri hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Odak grup görüşmesinde de teknoloji ve çevre okuryazarlıkları konusunda daha yetkin olduklarını ve çoğunluğunun bu konuda bir eğitim almadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Tarih okuryazarlığı, coğrafya okuryazarlığı ve teknoloji okuryazarlığı gibi okuryazarlık türleri sosyal bilgiler programında yer alan yedi temel okuryazarlık becerisi içerisinde yer almamaktadır. Programda yer alan kazandırılması gereken okuryazarlık türleri ile öğretmenlerin kazandırılması gerektiğini düşündüğü kazanımlar birbirine uymamaktadır. Bu durum öğretmenlerin programda yer alan kazandırılması gereken temel beceriler bakımından eksik olarak gördüklerine yorumlanabilir. Literatürde yapılan çalışmalarda öğretmenlerin programdaki temel becerileri eksik olarak gördüklerini belirten bir çalışmaya rastlanamamıştır. Fakat Semerci ve Yelken (2010) yaptıkları çalışmada sınıf öğretmenlerinin temel beceriler hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olduklarını ve ayrıca Kan (2006) da sosyal bilgiler ve Türkçe programlarının temel becerileri kazandırmada açısından iyi düzeyde olduklarını ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Zevfi (2015), Özatalay (2007) da

ilköğretim Türkçe programındaki temel becerilerin kitaplarda yer alma düzeylerini incelemiş ve yetersiz bulmuşlardır. Araştırmanın sonuçlarında literatürün tersine sonuçlar çıkmasının nedeni yapılan çalışmanın eski olmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğretmenlerin Kazanım-Beceri İlişkisi teması ele alındığında öğretmenlerin kazanımlarla ilgili olarak en çok ilişkilendirdikleri okuryazarlık türleri çevre okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, ekonomi okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, politik okuryazarlık ve sosyal okuryazarlık olmuştur. En çok ilişkilendirilen okuryazarlık türlerinden; teknoloji okuryazarlığı, ekonomi okuryazarlığı, sosyal okuryazarlık türleri sosyal bilgiler programında belirlenen kazandırılması gereken temel beceriler arasında yer almamaktadır. Programda yer almayan temel becerilerin öğretmenler tarafından sıklıkla dile getirilmesinin sebebi Posner'in geçersiz (ihmal edilen) programı ilişkilendirilebilir. Bu kuramda bazı konular önemsiz oldukları için programdan çıkarılır (LeBlanc, 2007). Ayrıca ekonomi okuryazarlığı ile finansal okuryazarlık arasında bir kavram kargaşası olduğu öne sürülebilir. TDK'ye göre ekonomi iktisat ile ilişkilendirirken; finans ise mali işler ile ilişkilendirilmektedir (TDK, 2022). Bu durumda kavramların birbirinin alt kümesi olduğu için birbirleri yerine kullanıldıkları söylenebilir. Fakat akademik alanlarda bu anlam kargaşasına bir son verilmesi gerekmektedir.

Okuryazarlık Becerisi Kazandırmaya Yönelik Etkinlikler teması ele alındığında katılımcıların çoğunlukla Algı türlerine göre alt boyutunda cevaplar verdikleri görülmektedir. Algı türlerine göre alt boyutunda görüşlerin çoğunluğu görsel iken devinimsel ve işitsel boyutlarına da yer vermişlerdir. Katılımcıların okuryazarlık becerisi kazandırmada görsel etkinlikleri sıklıkla tercih etme nedeni olarak görsel etkinliklerin öğrenme sürecindeki etkisinden bahsedilebilir. Akpınar ve Ersözlü (2008) öğrenmede görmenin etkisinin %83 olduğunu aktarmaktadır. Bu durum görselliğin öğrenme sürecinde ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerinin Öğrenciler Tarafından Kazanıma Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri temasında katılımcılar öğrencilerinin beceri kazanım düzeylerinin çoğunlukla iyi ve orta düzey olarak nitelendirmişlerdir. Odak grup görüşmesinde de kazanım düzeylerinin iyi olma nedenini

aktif /deneysel öğrenmenin kullanılmasına bağlanmaktadır. Araz (2013) öğrencilerin orta düzeyde fen okuryazarlığına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Fakat Uysal ve Yenilmez (2011) öğrencilerin matematik okuryazarlık düzeylerinin yeterli bularak araştırmanın bulgularına ters bir olgu ortaya koymuşlardır. Öğrencilerin farklı düzeylerine sahip olmasının ders ve yaş değişkenine göre farklılıkları göstermesinden kaynaklandığı varsayılabilir.

Öğrencilerde Okuryazarlık Becerileri Geliştirmeye Yönelik Öneriler teması ele alındığında en fazla iş birliği ve deneysel öğrenme alt boyutlarının olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumun günümüz eğitim sisteminde öğrencinin aktif olarak rol alması amacıyla iş birliği ve deneysel öğrenmenin gerekliliğini ortaya koyduğu söylenebilir. Gül (2007) okul ve ev arasında yapılan iş birliğinin okuryazarlık becerilerine katkı sağladığını belirtmektedir. Gencel (2008) deneysel öğrenme kuramının sosyal bilgiler eğitiminde başarıyı arttığını belirtmektedir. Ayrıca Russel ve Waters (2010) öğrencilerin en çok işbirlikçi öğrenme ve deneysel öğrenmeden zevk aldıklarını belirlemiştir. Çıkan bu sonuçlara göre iş birliği ve deneysel öğrenmenin eğitim içerisindeki payı artırılmalıdır.

Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Programın Yeterliliği Konusundaki Görüşler teması ele alındığında en fazla teknoloji okuryazarlığı ve çevre okuryazarlığı alt boyutlarına yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Odak grup görüşmesinde öğretim program hakkındaki görüşler incelendiğinde programı yeterli görenler bunun nedenini etkileşim ve ön hazırlığa sahip olma olarak belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. 21. yüzyılda öğrencilerin teknoloji aracılığıyla birbirleriyle inanılmaz bir etkileşim ağına sahip olmalarının bu durumu ortaya koyduğu söylenebilir. Bu kadar önemli bir okuryazarlığın programda yer almaması program açısından büyük bir eksiklik olarak nitelendirilebilir. Erdaş, Aksüt ve Aydın (2015) fen teknoloji programlarını incelemiş ve teknoloji okuryazarlığı boyutunda bazı eksikliklerin olduğunu ve teknoloji okuryazarlığına sahip kişilerin artması gerekliliğini ortaya koymuştur. Ayrıca Bacanak, Karamustafaoğlu ve Köse (2003) de eğitimin her kademesinde teknoloji okuryazarı kişilerin artması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yapılan çalışma sonuçlarında olduğu gibi teknoloji okuryazarlığı kavramına verilen önemin daha da artması gerekmektedir.

Öğretmen Yetiştiren Kurumların Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları teması ele alındığında katılımcıların tamamının bu kurumları yetersiz gördüğü ve bu alt boyutta da bunun en büyük nedeninin deneyim eksikliği olarak nitelendirmişlerdir. Bu durumda üniversitelerde verilen pratik eğitim çalışmalarının yetersiz olduğu ve öğretmenlik uygulaması çalışmalarına verilen ağırlığın yeterli düzeyde olmadığına söylenebilir. Eraslan (2009) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının çoğunluğunun hedefleri yerine getirmek için yeteri kadar zaman bulamadığı, Görgeç vd. (2012) öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması süresinin arttırılmasını istedikleri, Altıntaş ve Görgeç (2014) uygulama saatlerinin azlığının deneyim kazanılmasını engellediği, Baştürk (2009) öğrencilerin uygulama saatlerinin yetersiz olarak gördüklerini ve öğretmene göre değiştiğini öne sürdükleri sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Paker (2008) öğrencilerin öğretim elemanları ve uygulama öğretmeninden yeteri kadar dönüt alınmadığını belirtmiştir. Yapılan çalışmaların araştırmanın bulgularına paralellik göstermesi öğretmen yetiştiren kurumların yetersizliğini göz önüne koymaktadır.

Aday Öğretmenlerin Okuryazarlık Becerileri Konusunda Yeterlilik Durumları teması ele alındığında katılımcıların aday öğretmenlerin yeterlilik düzeylerini genellikle sorumsuz ve isteksiz oldukları için “kısmen” ve alan bilgisi açısından eksik gördükleri için “yetersiz” olarak nitelendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen yetiştiren kurumları fazlalığı ve nitelik bakımından öğretmenlik için yeterli olmayan bireyler yetiştirmeleri aday öğretmenlerin yetersiz olarak görülmesinin nedeni olarak düşünülebilir. Ayrıca bu kurumlarda ve öğretim programlarında okuryazarlık kavramına yeteri kadar önem verilmemesi ile açıklanabilir. Yapılan çalışmalarda Altınöz (2010) fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin, Karaman (2016) öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeylerinin, Karatekin ve Aksoy (2012) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Güneş ve Gökçek (2013) ise öğretmen adaylarının matematik okuryazarlığı düzeylerini ortalamanın üstünde bulmuştur. Araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmeyecek şekilde Karaman ve Karataş (2009) aday öğretmenlerin medya okuryazarlık düzeylerini Çepni, Palaz ve Ablak (2015) ise sosyal bilgiler öğretmen adaylarının televizyon ve medya okuryazarlık düzeylerini yüksek bulmuştur. Ayrıca Arslan ve Özpinar (2008) Öğretmenlerden sahip olması beklenen niteliklere eğitim fakültelerinde büyük oranda kazandırıldığını sonucuna ulaşmıştır.

Literatürde farklı sonuçlar çıkmasının nedeni olarak bazı okuryazarlıkların daha kolay bir şekilde edinilebildiği sonucuna ulaşılabilir.

Öğretmenlerin Yerel Okuryazarlık Hakkındaki Farkındalık Durumları teması ele alındığında katılımcıların büyük çoğunluğu bu konuda yetkin olduklarını dile getirmişlerdir. Fakat odak grup görüşmesinde yapılan yerel okuryazarlık becerisinin tanımını tarih okuryazarlığı olarak adlandırdıkları ve bu konu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların yerel okuryazarlık hakkında önce bilgi sahibi olduklarını fakat araştırmanın derinleştirilmesi aşamasında yapılan odak grup görüşmesinde bilgi sahibi olmadıklarını dile getirmesi; yerel okuryazarlık becerisinin isim olarak aşına bir kavram olduğunu fakat kavramın yeterince tanınmadığı sonucunu ortaya atabilir. Akbaş (2019) öğrencilerin, Dünder (2019) ise öğretmenlerin yaşadığı yer hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını ve yerel okuryazarlığın gerekliliğini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar bu dersi büyük oranda sosyal bilgiler ile ilişkilendirdikleri ve bu okuryazarlığın bireylere yerel farkındalık ve etkin vatandaşlık katacağını belirtmektedirler.

Öğretim Sürecinde Görev Alanlara İlişkin Öneriler teması ele alındığında en fazla program geliştirme uzmanları ve öğretmenlere öneriler verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Okuryazarlık süreci bir bütün olarak düşünüldüğünde öğretmenlerin öğretimin her paydaşına yeterince eşit değer vermediğini ortaya koyabilir. Fakat Gül (2007) okuryazarlık becerisi kazandırma sürecinde aile katılımının önemini ve gerekliliğini vurgulamıştır. Okuryazarlık becerisinin kazandırılması için aileler ve çocuklar dahil olmak üzere eğitimin bütün paydaşlarının birlikte çalışması gerekmektedir.

Araştırma Konusuna İlişkin Öneriler teması ele alındığında en fazla ders kitabı içerikleri boyutunda görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Odak grup görüşmesinde ele alındığında okuryazarlık becerileri hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıklarını ve konunun niteliğinin önemini vurgulamışlardır. Öğretmenlerin bu konuda görüş belirtmelerinin nedeni olarak ders kitaplarının okuryazarlık bakımından yetersiz olduğu öne sürülebilir. Erol (2016) araştırmasında sosyal bilgiler programını ders kitaplarındaki coğrafya okuryazarlığını incelemiş ve içeriklerin yeterli olmadığı sonucuna varmıştır. Fakat Sönmez (2019) matematik kitabının finansal okuryazarlık becerisi bakımından yeterli olduğunu belirtmiştir. Elde edilen bu sonuç araştırmanın sonucu ile örtüşmemektedir. Bunun

nedeni olarak okuryazarlık becerilerinin yeterliliğinin ders kitabı değişkenine göre değiştiği söylenebilir.

5.2. Öneriler

Elde edilen sonuçlara göre okuryazarlık becerisi birçok bakımdan (öğretmen, öğrenci, program) yetersiz olduğu belirlenmiştir. 21. yüzyılın temel becerileri arasında yer alan okuryazarlık becerisinin kazanılması için öğretim sürecinin birçok açıdan değiştirilmesi ve geliştirilmesi elzemdir. Bu açıdan eğitim paydaşlarına çeşitli öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Öğretmenlere;

- Öğretmenler tarafından öğrencilerde okuryazarlık becerisi geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir.

Program Geliştirme Uzmanlarına;

- Hizmet içi eğitim verilerek okuryazarlık becerisi farkındalığı artırılabilir.
- Yeni bir okuryazarlık türü olan Yerel Okuryazarlık becerisi sosyal bilgiler programının amaçlarına uygun olarak entegre edilebilir.
- Teknoloji Okuryazarlığı sosyal bilgiler programına dahil edilebilir.
- Öğretmenlik uygulaması ders saatleri artırılabilir.

Diğer Araştırmacılara;

- Çalışma nicel olarak desteklenerek yaş, mezun olunan fakülte türü gibi değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenebilir.
- Araştırmanın örneklemini genişletilerek daha fazla veri elde edilebilir.
- Örnekleme aile, çocuk dahil edilerek paydaşlar arasındaki ilişki ve farklılıklar ortaya konabilir.
- Sadece sosyal bilgiler programı değil bütün programlar okuryazarlık bakımından incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, Y. (2019). İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında 4.Sınıf Öğrencilerinin Yerel Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi (Çanakkale İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Akengin, H., Tuncel, G., ve Cendek, M. E. (2016). “Öğrencilerde harita okuryazarlığının geliştirilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri”. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 61-69.
- Akpınar, B. ve Ersözlü, Z. N. (2008). “Görme ve koklama duyularının bilişsel öğrenme sürecindeki rollerinin karşılaştırılması”. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 42-53.
- Altınbilek, S. ve Sanalan, A. (2011). “Coğrafya okuryazarlığı: Genel bakış”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10 (13), 341-358.
- Altınöz, N. (2010). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Altıntaş, S. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Medya Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Altıntaş, S. ve Görgeç, İ. (2014). “Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmenlik uygulaması üzerine görüşleri (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi örneği)”. *Turkish Studies*, 9 (8), 197-208.
- Altun, A. (2005). *Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar*. Anı Yayıncılık: İstanbul
- Altun, A. (2010). Medya Okuryazarlığının Sosyal Bilgiler Programlarıyla İlişkilendirilmesi ve Öğretimi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altun, A. ve Çakmak, E. (2013). “İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programında medya okuryazarlığı eğitimi”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 237-254.
- Altun, N. (2019). Temel Eğitim Programları ve Ders Kitaplarının Dijital Okuryazarlık Bağlamında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ankaralığıl, S. Y. (2009). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.
- Araz, S. Z. (2013). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Fen ve Teknoloji Okuryazarlık Düzeyleri İle Eleştirel Düşünme Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Arslan, S. ve Özpınar, İ. (2008). “Öğretmen nitelikleri: İlköğretim programlarının beklentileri ve eğitim fakültelerinin kazandırdıkları”. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2 (1), 38-63.
- Aşıcı, M. (2009). “Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (17), 9-26.
- Aydın, A. D. (2018). “Türkiye’de finans eğitimi ve finansal okuryazarlık üzerine eleştirel bir değerlendirme”. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 1 (1), 12-20.
- Bacanak, A., Karamustafaoglu, O. ve Köse, S. (2003). “Yeni bir bakış: eğitimde teknoloji okuryazarlığı”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (14), 191-196.
- Baştürk, S. (2009). “Öğretmenlik uygulaması dersinin öğretmen adaylarının görüşlerine göre incelenmesi”. *İlköğretim Online*, 8 (2), 439-456.
- Berber, H. S. (2019). Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Okuryazarlık Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Böhm, P., Böhmová, G., Šimková, V. and Gazdíková, J. (2021). “The impact of secondary education on the level of financial literacy: the case of Slovakia”. *Problems Of Education In The 21st Century*, 79 (1), 13-33. <https://doi.org/10.33225/pec/21.79.13>.
- Cendek, M. E. (2015). Öğrencilerde Harita Okuryazarlığının Geliştirilmesine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Commisson, E. (2022, 25 Haziran). Erişim adresi: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/media-literacy>

- Creswell, J. W. and Creswell, J. D. (2021). *Araştırma Tasarımı Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Engin Karadağ (çev.). Nobel Yayınevi: Ankara
- Çatak, M. (2015). “Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi”. *EKEV Akademi Dergisi*, 19 (62), 69-94.
- Çelenk, S. (2003). *İlkokuma-Yazma Programı ve Öğretimi*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Çepni, O., Palaz, T. ve Ablak, S. (2015). “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının medya ve televizyon okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi”. *Turkish Studies*, 10 (11), 431-446.
- Çinko, M., Avcı, E., Ergun, S. ve Tekçe, M. (2017). “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri: Marmara Üniversitesi Örneği”. *Marmara Business Review*, 2 (1), 25-50.
- Dağ, N. ve Koçer, M. (2019). “Türkiye’de politik okuryazarlık”. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13 (19), 2150-2175.
- Dede, M. I., Yusuf, T. H., Yunansah, H., Mulyati, T. ve Setiawan, D. (2021). “The effectiveness of multiliteration learning models in increasing ecological literacy of primary school students”. *Journal of Physics: Conference Series*, 1764 (1), <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1764/1/012092>.
- Derman, A. ve Hacıeminoğlu, E. (2017). “Sürdürülebilir gelişme için eğitim bağlamında sınıf öğretmenlerinin çevre okuryazarlığı düzeylerinin belirlenmesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36 (2), 81-103.
- Deveci, H. ve Çengelci, T. (2008). “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarından medya okuryazarlığına bir bakış”. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 25-43.
- Direkçi, B., Akbulut, S. ve Şimşek, B. (2019). “Türkçe dersi öğretim programı (2018) ve ortaokul Türkçe ders kitaplarının dijital okuryazarlık becerileri bağlamında incelenmesi”. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7 (16), 797-813.
- Doğan, Y. (2007). “İlköğretim çağındaki 10-14 yaş grubu öğrencilerinin gelişim özellikleri”. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (13), 155-187.

- Doğanay, A., uhadar, A. ve Sarı M. (2007). “Öğretmen adaylarının siyasal katılımıcılık düzeylerine çeşitli etmenlerin etkisinin demokratik vatandaşlık eğitimi bağlamında incelenmesi”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 50, 213-246.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2015) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Pegem Akademi: Ankara
- Dündar, A. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Yerel Okuryazarlıklarının İncelenmesi (Çanakkale İli Örneği). Yüksek Lisans Tezi. anakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Edery, M. (2018). Elementary Teacher Perceptions of Teaching Literacy Through Social Studies. Ph.D. Thesis. The State University Of New Jersey, United States.
- Er, B. ve Taylan, A. E. (2017). “Lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma”. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14), 297-317.
- Eraslan, A. (2009). “İlköğretim matematik öğretmen adaylarının" öğretmenlik uygulaması" üzerine görüşleri”. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3 (1), 207-221.
- Erbasan, Ö. ve Erbasan, Ü. (2020). “Sınıf öğretmenlerinin ilk okuma yazma öğretimi sürecinde karşılaştığı sorunlar”. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8 (1), 113-125.
- Erdaş, E., Aksüt, P. ve Aydın, F. (2015). “Fen ve Teknoloji öğretim programlarının teknoloji okuryazarlığı boyutları açısından incelenmesi: Boylamsal bir alışma”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 132-146.
- Erdem, A. R. (2019). *Okuryazar Mısını(ız)? Okuryazarlık Kültürü*. Gece Akademi: Ankara.
- Erol, H. (2016). “Ortaokul 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders programı ve ders kitaplarının coğrafya okuryazarlığı açısından değerlendirilmesi”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (22), 129-163.
- Ertek, Z. Ö. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Medya Okuryazarlık Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği. (2022, 25 Haziran). Erişim adresi: <https://www.fo-der.org/en/finansal-okuryazarlik-nedir/>

- Freire, P. and Macedo, D. (1998). *Okuryazarlık Sözcükleri ve Dünyayı Okuma*. Serap Ayhan, (çev.). İmge Kitabevi: Ankara.
- Gencel, İ. E. (2008). “Sosyal bilgiler dersinde Kolb'un deneyimsel öğrenme kuramına dayalı eğitimin tutum, akademik başarı ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi”. *İlköğretim Online*, 7 (2), 401-420.
- Gençtürk, E. ve Karatekin, K. (Ed.). (2013). *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar*. Pegem Akademi: Ankara
- Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. Wiley Computer Pub: United States.
- Göfner, B. (2017). Sosyal Bilgiler Dersinde Okuryazarlık Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Eylem Araştırması. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Görgeç, İ., Çokçalışkan, H. ve Korkut, Ü. (2013). “Öğretmenlik uygulaması dersinin öğretmen adayları, uygulama öğretmenleri ve uygulama öğretim üyeleri açısından işlevselliği”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 56-73.
- Görmez, E. (2018). “Güncellenen sosyal bilgiler programının politik okuryazarlık becerisi bakımından yeterliliği”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (STEMES'18), 109-114. 10.18506
- Gözde, G. (2007). “Okuryazarlık sürecinde aile katılımının rolü”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8 (1), 17-32.
- Gunamantha, I. M. and Dantes, N. (2019). “Climate change literacy of elementary school students in Buleleng district, Bali province, Indonesia”. *Journal of Physics: Conference Series*, 1254 (1), 1-12. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1254/1/012051>.
- Gül, E. (2007). Eğitimde Çocuk Başarısı İçin Okul-Aile İşbirliği. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülyüz, H. (2004). *Türkçe İlkokuma Yazma Öğretimi*. Pegem Yayıncılık: Ankara
- Güneş, F. (1994). “Okur-yazarlık kavramı ve düzeyleri”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 499-507.

- Güneş, F. (2000). *Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi*. Ocak Yayınları: İstanbul
- Güneş, F. (2019). “Okuryazarlık yaklaşımları”. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 4 (3), 224–246.
- Güneş, G. ve Gökçek, T. (2013). “Öğretmen adaylarının matematik okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi”. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 70-79.
- Güney, E. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin İşlevsel Okuryazarlık Yaşantıları ve İşlevsel Okuryazarlığa İlişkin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Gürleroğlu, L. (2019). 5e Modeline Uygun Web 2.0 Uygulamaları ile Gerçekleştirilen Fen Bilimleri Öğretiminin Öğrenci Başarısına Motivasyonuna Tutumuna ve Dijital Okuryazarlığına Etkisinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güven, B. (2019). *Yerel Okuryazarlık*. Pegem Akademi: Ankara
- Güvenç, H. (2017). “Öğretim programlarımızda finansal okuryazarlık”. *İlköğretim Online*, 16 (3), 935-948. doi: 10.17051/ilkonline.2017.330233
- Irianto, D. M., Herlambang, Y. T., Yunansah, H., Mulyati, T. and Setiawan, D. (2021). “The effectiveness of multiliteration learning models in increasing ecological literact of primary school students”. *Journal of Physics: Conference Series*, 1764, 1-11. doi:10.1088/1742-6596/1764/1/012092.
- İnal, K. (2020). *Dijital Çağda Okuryazarlık*. Töz Yayınları: Ankara
- Jols, T. and Thoman, E. (2008). *21. Yüzyıl Okuryazarlığı*. Cevat Elma-Alper Kesten (çev.). Ekinoks Yayınları: Ankara
- Kan, A. Ü. (2006). Yeni İlköğretim Programında Öngörülen Temel Becerileri Kazanmada Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Türkçe Derslerinin Etkilerine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Diyarbakır İli Örneği Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Kan, Ç. (2010). “A.B.D ve Türkiye’de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi”. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (2), 663-672.

- Kara, H. ve Tangülü, Z. (2017). “Sosyal bilgiler öğretim programında hukuk ve politik okuryazarlığı üzerine bir durum incelemesi”. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 2 (1),
- Karaman, M. K. (2016). “Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri ve eleştirel düşünme eğilimleri üzerine bir araştırma”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4 (1), 326-350.
- Karaman, M. K. ve Karataş, A. (2009). “Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri”. *İlköğretim Online*, 8 (3), 798-808.
- Karatekin, K. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karatekin, K. ve Aksoy, B. (2012). “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi”. *Turkish Studies*, 7 (1), 1423-1438.
- Kartal, F. ve Koç, H. (2017). “Ortaöğretim (9. Sınıf) öğrencilerinin harita okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22 (37), 179-198.
- Keskinkılıç, K. (2006). *İlkokuma Yazma Öğretimi*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara
- Kışoğlu, M. (2009). Öğrenci Merkezli Öğretimin Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlığı Düzeyine Etkisinin Araştırılması. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kışoğlu, M., Gürbüz, H., Alaş, A. ve Erkol, M. (2010). “Çevre okuryazarlığı ve çevre okuryazarlığı ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların değerlendirilmesi”. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2 (3), 772-791.
- Koçoğlu, E. ve Akman, Ö. (2019). *Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi*. Pegem Akademi: Ankara.
- Korkmaz, M. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Dijital Okuryazarlık Seviyelerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Kozan, M. (2018). Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeyleri ve Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılıklarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Kozan, M. ve Özek, M. B. (2019). “BÖTE bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının incelenmesi”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 (1), 107-120.
- Kurt, A. A. ve Kürüm, D. (2010). “Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki: kavramsal bir bakış”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2), 20-34.
- Laksono, K. and Retnaningdyah, P. (2018). “Literacy infrastructure, access to books, and the implementation of the school literacy movement in primary schools in indonesia”. *In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 296 (1), 1-9. doi:10.1088/1757-899X/296/1/012045.
- LeBlanc, C. (2007). Exploring The" Hidden Curriculum" In Emergency Medicine Training Programs. Ph.D. Thesis. Mount Saint Vincent University, Department Of Education, Canada.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage Publications: United States.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Öğretim programı. *İlköğretim medya okuryazarlığı (şçmeli) programı* (s. 1-15) Erişim: 7 Haziran 2021, <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=410>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Öğretim programı. *İlköğretim sosyal bilgiler programı* (s.1-25) Erişim: 8 Haziran 2021, <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>.
- OECD (2014), “PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI)”. *PISA. OECD Publishing*. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264208094-en>
- OECD. (2022, 25 Haziran). What is PISA? Erişim adresi: <https://www.oecd.org/pisa/>

- Oğuz, S. (2013). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Eğitimi Çerçevesinde Hukuk Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Oktapiani, M., Akbar, M. and Karnati, N. (2019). "Evaluation of the implementation of basic literacy education program in Bogor regency, Indonesia". *International Conference on Education, Science and Technology*, 1232 (1), 1-12. doi:10.1088/1742-6596/1232/1/012032.
- Önal, İ. (2010). "Tarihsel değişim sürecinde yaşam boyu öğrenme ve okuryazarlık: Türkiye deneyimi". *Bilgi Dünyası*, 11 (1), 101-121.
- Özatalay, H. (2007). İlköğretim I. Kademe Türkçe Öğretim Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Temel Becerilerin Ders Kitaplarında Kullanılmasına İlişkin Durum Çalışması. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özenç, E. G. (2012). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İşlevsel Okuryazarlık Düzeyleriyle Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özer, M. (2021). Sınıf Öğretmenlerinin 21.Yüzyıl Becerilerine Yönelik Yeterlik Algıları ile Dijital Okuryazarlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Özerbaş, M. A. (2018). "Türkiye ve Kazakistan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi". *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 16-25.
- Öztay, O. H. ve Öztay, E. S. (2021). "Küresel iletişim çağında öğretmen adaylarının medya okuryazarlık ve eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11 (3), 600-612.
- Paker, T. (2008). "Öğretmenlik uygulamasında öğretmen adaylarının uygulama öğretmeni ve uygulama öğretim elemanının yönlendirmesiyle ilgili karşılaştıkları sorunlar". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (23), 132-139.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir (çev.). Pegem Akademi: Ankara.

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2022, 25 Haziran). Erişim adresi: https://www.rtuk.gov.tr/televizyon_izleme_egilimleri_arastirmasi_2018/335
- Ramadhan, S., Sukma, E. and Indriyani, V. (2019). “Teacher competence in utilizing digital media literacy in education”. *Journal of Physics: Conference Series*, 1339 (1), 1-5. doi.org/10.1088/1742-6596/1339/1/012111.
- Remund, D. L. (2010). “Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy”. *The Journal Of Consumer Affairs*, 44 (2), 276-295.
- Ricoy, M. C. and Sánchez, M. C. (2022) “Raising ecological awareness and digital literacy in primary school children through gamification”. *International Journal Environmental Research Public Health*, 19 (1149), 1-19. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031149>.
- Roth, C. E. (1968). “Curriculum overview for developing environmentally literate citizens.” <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED032982.pdf>.
- Roth, C. E. (1992). “Environmental literacy: Its roots, evolution and directions in the 1990s.” <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED348235.pdf>.
- Russell, W. B. and Waters, S. (2010). “Instructional methods for teaching social studies: A survey of what middle school students like and dislike about social studies instruction”. *Journal for the Liberal Arts and Sciences*, 14 (2), 7-14.
- Semerci, N. ve Yelken, T. Y. (2010). “İlköğretim programlarındaki ortak temel becerilere ilişkin öğretmen görüşleri (Elâzığ ili örneği)”. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 8 (2), 47-54.
- Seyhan, A. (2020). “Sosyal bilgiler dersinde finansal okuryazarlık becerisinin kazandırılmasına yönelik öğretmen görüşleri”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 88-113. doi:10.34086/rteusbe.726511.
- Sheehy, C. T. (2007). The Impact Of A Media Literacy Education Plan On The Florida Comprehensive Assessment Test (Fcat) Reading Scores Of 9th And 10th Grade Students. Ph.D. Thesis. College Of Education, University of Central Florida, United States.

- Shine, A. M. (2013). Examining Interactive White Boards And The Education Of New Literacies In An Elementary School Classroom. Master's Thesis. Mills College, United States.
- Sönmez, M. T. (2019). “Yedinci sınıf matematik ders kitabında yer alan problemlerin finansal okuryazarlığı bağlamında incelenmesi”. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8 (1), 1-23.
- Sönmez, Ö. F. (2010). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita Becerileri. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, Ö. F., İrşi, E., Önlen, M. ve Polat, U. (2019). “2018 Ortaokul öğretim programlarının hukuk okuryazarlığı açısından incelenmesi”. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 906-928
- Şahin, M. (2009). “Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye’de hayat bilgisi programlarının gelişimi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 402-410.
- Tarhan, Ö. (2016). “Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının politik okuryazarlığa ilişkin görüşleri”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 649-669.
- Tetik, N. (2019). “Türkiye’nin finansal okuryazarlık düzeyi: Literatür taraması ve sonuçların değerlendirilmesi”. *Turkish Studies*, 14 (6), 3505-3524.
- Tufan. S. (2019). 2018 Tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Ekonomi Okuryazarlığı. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Türk Dil Kurumu. (2022, 23 Haziran). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>
- Türkiye Bankalar Birliği. (2021, 25 Haziran). Erişim adresi: <https://foy.tbb.org.tr/finansal-okuryazarlik-nedir>
- Türkiye Bankalar Birliği. (2021). *İstatistik Raporlar*. Erişim: 23 Haziran 2021, <https://www.riskmerkezi.org/tr/istatistikler/23>
- Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi. (2016, 2 Ocak). Erişim adresi: https://myk.gov.tr/images/articles/editor/130116/TYC_tebliğ_2.pdf

- UNESCO. (2005). *Education for All Global Monitoring Report 2006: Literacy for life*. Erişim 10 Haziran 2022, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141639>
- Uysal, E. ve Yenilmez, K. (2011). “Sekizinci sınıf öğrencilerinin matematik okuryazarlığı düzeyi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2), 1-15.
- Wagner, J. (2019). “Financial education and financial literacy by income and education groups”. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 30 (1), 132-141. <http://dx.doi.org/10.1891/1052-3073.30.1.132>.
- Yalçınkaya, E. ve Er, T. (2019). “Sosyal bilgiler eğitiminde finansal okuryazarlık”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9 (1), 1-24.
- Yaman, C. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Örneği). Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yıldırım, Ş. (2017). Türkçe ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Medya Okuryazarlığı Eğitimi ile İlgili Becerileri ve Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Yılmaz, B. (1989). “Okuryazarlık ve okuma alışkanlığı üzerine”. *Türk Kütüphaneciliği*, 3 (1), 48-53.
- Zevfi, R. (2015). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Zhang, H. and Zhu, C. (2016). “A study of digital media literacy of the 5th and 6th grade primary students in Beijing”. *Asia-Pacific Edu Res*, 25 (4), 579–59. doi:10.1007/s40299-016-0285-2.

EKLER

Ek 1: Veri Toplama Araçları Uygulama İzni

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 60305806-44-E.14229576
Konu : Anket Çalışması (Akın SABİR)

06.10.2020

MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE ÇANAKKALE

İlgi : Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 29/09/2020 tarihli ve 2000147754 sayılı yazısı.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Akın SABİR tarafından "İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği)" konulu tez çalışması kapsamında,2020-2021 Eğitim Öğretim Yılında, ekte adı geçen okullarda görev yapan öğretmenlere yönelik anket/ölçek çalışması yapılma isteği ilgi yazıyla teklif edilmekte olup, Müdürlüğümüz Anket-Araştırma İnceleme Komisyonunca incelenerek uygun görülmüştür.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Olurlarınıza arz ederim.

Ek 2: Etik Kurul İzni

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİK KURULU
PROJE/ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME SONUÇ RAPORU

Toplantı Tarihi	07.09.2020
Toplantı Sayısı	01
Başvuru Protokol Numarası	2020/06
Başvuru Tarihi	06.07.2020
Proje/Araştırma Başlığı	İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği)
Proje/Araştırma Yürütücüsü	Akın SABİR
Karar	Bilimsel Araştırma Etik Kurallarına uygundur.
Açıklamalar	-

Ek 3: Komisyon Raporu

FORM: 2

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	AKIN SABİR
Kurumu / Üniversitesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller/ilçeler	Merkez
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	İlkokul
Araştırmanın konusu	"İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi(Çanakkale İli Örneği)"
Üniversite / Kurum Onayı	Var
Araştırma/Proje/Ödev/Tez Önerisi	Tez Çalışması
Veri Toplama Araçları	Anket/Ölçek Formu
Görüş İstenilecek Birim/Birimler	Öğretmenler
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
UYGUNDUR	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalif Üyenin Adı ve Soyadı:	

Ek 5: Katılımcı Görüşme İzin Formları

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KATILIMCI KABUL FORMU**

Sayın Katılımcımız

Katılacağımız bu çalışma "İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği)" adıyla Akın SABİR tarafından yapılacak olan bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan okuryazarlık becerileriyle ilgili görüşlerinin alınması hedeflenmektedir. Tez çalışması olan bu araştırma Çanakkale Merkez iline bağlı ilkokullar çerçevesinde yapılacaktır. Araştırmada görüşme formu uygulanacaktır.

Araştırma T.C. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı: Akın SABİR
Telefon:
Mail:

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

İmza:
Katılımcı Adı-Soyadı :
Telefon Numarası :

.....
İsim-Soyisim

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KATILIMCI GÖRÜŞME İZİN FORMU

“İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği)” adlı araştırma kapsamında şahsıma yöneltilen soruları cevaplamayı, görüşme esnasında online olarak kamera ve ses kaydımın alınmasını kabul ediyorum.

Ad-Soyad:

İmza:

Tarih:

Not:

1- Dilekçe Katılımcı tarafından imzalanmalıdır. (Ayrıca dilekçeye gerekli görülen bazı bilgiler eklenebilir.)

Ek 6: Veri Toplama Araçları

İlkokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Okuryazarlık Becerilerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi (Çanakkale İli Örneği) Konulu Görüşme Formu

Saygıdeğer Meslektaşım,

Bu araştırma ilkökuller sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerine ilişkin siz sınıf öğretmenlerimizin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir. Sizlere sunmuş olduğumuz veri toplama aracı "Kişisel Bilgiler" ve "Görüşme Soruları" adlı başlıkların yer aldığı iki ana bölümden oluşmaktadır. Sizden istenen kişisel bilgilerinizi doldurduktan sonra görüşme sorularını dikkatli bir şekilde okuyup cevaplarınızı bırakılan alana yazmanızdır. Araştırma kapsamında elde edilen kişisel bilgilerin gizli tutulup elde edilen bilgiler yalnızca araştırma kapsamında kullanılacak üçüncü şahıslarla asla paylaşılmayacaktır.

İlginiz ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Alkan SABİR
Yüksek Lisans Öğrencisi

Doç.Dr.Bülent GÜVEN
Danışman Öğretim Üyesi

İletişim

Eposta:

Mobil tel:

I. Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyet: E( ) K( )
2. Yaş: 20-30 ( ) 31-40( ) 41-50( ) 51-60( )
3. Mesleki Kıdem: 1-5 yıl( ) 6-10 yıl( ) 11-15 yıl( )
16-20 yıl( ) 21 ve üzeri ise belirtiniz .....
4. Eğitim Durumu: Lise ( ) Ön Lisans( ) Lisans Tamamlama( )
Lisans( ) Yüksek Lisans( ) Doktora( )
5. Mezun Olunan Fakülte Türü: Eğitim Fakültesi( ) Fen Edebiyat Fakültesi ( )
Diğer ( )ise belirtiniz .....
6. Okutmakta Olduğunuz Sınıf: 1( ) 2( ) 3( ) 4( )

II. Görüşme Formu Soruları

1) Okuryazarlık kavramı ve okuryazarlık becerisi dendiğinde aklınıza neler gelir?

2) Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması beklenen okuryazarlık yazarlık becerilerinin adlarını yazarak bu beceriler hakkında neler düşündüğünüzü kısaca açıklayınız?

3) a) Aşağıdaki tabloda yer alan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının hangi okuryazarlık becerisini kazandırmaya yönelik hazırlanmış olduğunu bırakan boşluklara yazar mısınız?

Kazanımlar	Okuryazarlık Becerisi
SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki milli kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	
SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşeri unsurları ayırt eder.	
SB.4.4.1. Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır.	
SD.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.	
SB.4.5.4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.	
SB.4.5.1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.	
SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	
SB.4.3.2. Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.	
SB.4.6.1. Çocuk olarak haklarının farkına varır.	
SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.	
SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır.	
SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.	
SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.	

b) Tabloda yer alan Sosyal bilgiler dersi programı kazanımlarına yönelik olarak ne tür etkinlikler gerçekleştirmektесiniz?

4) Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerini kazanma açısından öğrencilerinizin durumunu nasıl yorumlarsınız?

5)Öğrencilerinizin Sosyal Bilgiler derslerinde hangi okuryazarlık becerilerini daha iyi kullandıklarını gözlemlemektesiniz? Sizce bunun sebebi nedir?

6)Aşağıda tanımı yer alan ve alternatif bir okuryazarlık becerisi olan yerel okuryazarlık hakkında;

a) bilgi sahibi miniz?

(**Yerel okuryazarlık Güven (2018)**); Yaşadığı yerleşim biriminde milli ve manevi anlamda değeri ve önemi bulunan, eser, öğren yeri, mekân, alan ya da yaşanılan çevrede tanınmış örnek kişilikleri ve edebi eserleri tanıma, yerel yaşam alanlarının temel özelliklerinin farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru ve düzeyine uygun şekilde hazırlayacağı bir sunumla aktarabilme becerisini kapsamında bulunduran bir nitelik kazanma sürecidir.)

b) tanımda vurgulanan özellikler sizce en etkili şekilde hangi ders ile kazandırılabilir?

c) böyle bir becerinin kazandırılması ne tür etkiler oluşturabilir?

7)Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerinin kazandırılması konusunda program geliştirme uzmanlarına, meslektaşlarınıza ve ailelere önerileriniz nelerdir?

8)Bu konuda belirtmek istediğiniz başka görüş ya da öneriniz var mı?

ODAK GRUP GÖRÜŞMESİ SORULARI

- 1) Okuryazarlık kavramının insan yaşamındaki yeri ve önemi hakkında düşünceleriniz nelerdir?
- 2) Çok işlevli okuryazarlık kavramı size ne ifade etmektedir?
- 3) Hangi okuryazarlık becerileri hakkında kendinizi daha yetkin hissetmektedirsiniz? Bunlara yönelik bir eğitim aldınız mı?
- 4) Sosyal Bilgiler dersi kapsamında programda önerilen okuryazarlık becerileri hakkında neler düşünüyorsunuz ve yeterli buluyor musunuz?
- 5) Sosyal Bilgiler derslerini işlerken öğrencilerinizin bu becerileri edinme ve kullanma konusundaki durumlarını nasıl yorumlarsınız?
- 6) Öğretmen yetiştiren kurumları okuryazarlık becerileri kazandırma konusunda yeterli buluyor musunuz?
- 7) Öğretmenlik uygulaması kapsamında varsa destek verdiğiniz aday öğretmenleri bu konuda yeterli buluyor musunuz?

“Yaşadığı yerleşim biriminde milli ve manevi anlamda değeri ve önemi bulunan, eser, ören yeri, mekân, alan ya da yaşanan çevrede tanınmış örnek kişilikleri ve edebi eserleri tanıma, yerel yaşam alanlarının temel özelliklerinin farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru ve düzeyine uygun şekilde hazırlayacağı bir sunumla aktarabilme becerisini kapsamında bulunduran bir nitelik kazanma sürecidir.”

- 8) Bu tanım bir okuryazarlık becerisi olarak değerlendirilirse nasıl adlandırırınız?
- 9) Alternatif bir okuryazarlık türü olan yerel okuryazarlık hakkında bilgi sahibi misiniz?
- 10) İlave bir okuryazarlık türü eklense ne tür bir okuryazarlık türü eklenmesini istersiniz?
- 11) Belirtmek istediğiniz bir görüş ya da öneri var mıdır?